

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 41

FÖRSTA KAMMAREN

1965

10—14 december

Debatter m. m.

Fredagen den 10 december

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Sveningsson ang. förstärkning av polispersonalen	3
av herr Alexanderson om en ny bro mellan Stockholm och Lidingö	7

Tisdagen den 14 december

Svar på enkla frågor:

av herr Isacson ang. belysning å bil vid tät dimma	17
av herr Peterson, Eric Gustaf, ang. radioförbindelser å SJ:s tåg	18
av herr Schött ang. projekteringen av Ölandsbron	20
av herr Werner ang. offentliggörandet av förundersökningsprotokoll i brottmål	21

Svar på interpellationer:

av herr Larsson, Thorsten, ang. de ensamstående mödrarnas bostadsproblem	22
av herr Virgin ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel	25
Statsbidrag till politiska partier	32
Utbildningen av sjuksköterskor	88
Praktikersättning till studerande vid socialhögskolorna	116
Försäljningsskatten på guldsmedsvaror	118
Lokaler för Nordiska rådets svenska delegation	121

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 14 december	Sid.
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 44, ang. statsbidrag till politiska partier	32
Statsutskottets utlåtande nr 192, ang. statsbidrag till politiska partier	86
Konstitutionsutskottets memorial nr 45, ang. ändring i riksdagsstadgan rörande riksdagens löne delegation	88
— nr 46, ang. ändring i stadgan om ersättning för riksdagsman-nauppdragets fullgörande	88
Statsutskottets utlåtande nr 179, ang. upplåtelse av tomt och utförande av beskickningsanläggning för Sverige i Peking	88
— nr 180, ang. ackord och eftergift beträffande vissa statens fordringar, m. m.	88
Bevillningsutskottets betänkande nr 56, ang. ackord och eftergift beträffande vissa statens fordringar, m. m.	88
Statsutskottets utlåtande nr 181, ang. omläggning av utbildningen av sjuksköterskor m. m.	88
— nr 184, ang. utgifter på tilläggsstat I: socialdepartementet	115
— nr 185, ang. utgifter på tilläggsstat I: kommunikationsdepartementet	115
— nr 187, ang. utgifter på tilläggsstat I: ecklesiastikdepartementet	116
— nr 188, ang. utgifter på tilläggsstat I: staten för statens allmänna fastighetsfond	118
Bevillningsutskottets betänkande nr 57, ang. ändring i förordningen om försäljningsskatt	118
Bankoutskottets utlåtande nr 59, ang. lönegradsuppflyttning av expeditionsvaktstjänsterna vid justitie- och militieombudsmännens expeditioner	121
— nr 60, ang. ordinariesättning av vissa tjänster, m. m.	121
— nr 61, ang. vissa lönetillägg	121
— nr 62, ang. riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga	121
— memorial nr 63, ang. ändrad lydelse av § 2 instruktionen för riksdagens revisorer	124
Första lagutskottets utlåtande nr 41, ang. ändrad lydelse av 2 § 4:o, 5:o, 14:o, 16:o och 17:o lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	124
Jordbruksutskottets utlåtande nr 30, ang. utgifter på tilläggsstat I: jordbruksärenden	124

Fredagen den 10 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 402, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 kap. 2 § och 18 kap. 13 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 404, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385);

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 kap. 13 § brottsbalken m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 416, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättnings-tillstånd för byggnadsarbete jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. förstärkning av polispersonalen

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **KLING**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Sveningssons* interpellation angående förstärkning av polispersonalen, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Sveningsson har frågat chefen för inrikesdepartementet, om han uppmärksammat den brist på personal som förekommer hos polisen för utredning av begångna brott och vilka åtgärder han avser att vidtaga för att göra det möjligt för polis-makten att utreda och beivra begångna brott. Sedan interpellationen har överlämnats till mig för besvarande, får jag anföra följande.

Som bekant förstatligades polisväsendet vid senaste årsskiftet. I samband därmed skedde en genomgripande omorganisation. De personalstater som fastställdes inför förstatligandet har visserligen visat sig vara för knappt tilltagna — särskilt med hänsyn till den alltmer ökande brottsligheten — men i stort sett har den nya organisationen slagit väl ut. Vidare har en betydande upprustning i materiellt hänseende ägt rum. En rad rationaliseringar och för-enklingar i polisverksamheten har också genomförts, och ytterligare åtgärder planeras. Trots detta torde det emellertid vara erforderligt med en förstärkning av polisorganisationen och en ytterligare upprustning i tekniskt hänseende framför allt på utredningssidan. Frågan härom prövas i det pågående budgetarbetet.

Herr **SVENINGSSON** (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för justitiedepartementet för

Ang. förstärkning av polispersonalen

svaret på min interpellation, och jag har inget att erinra mot att det blev statsrådet Kling som svarade. Det är, som en interpellant i går uttalade, inte så lätt för riksdagens ledamöter att alltid hänga med i svängarna och ha full klarhet i vilket statsråd som handlägger det ena eller andra ärendet.

Kanske finns det även en förklaring till att svaret är så kort och intetsägnande. Interpellationen, som lämnades första dagen då höstriksdagen började och som ställdes till inrikesministern, har ändå inte vistats många dagar i justitiedepartementet. Den blev av inrikesministern remitterad för yttrande till rikspolisstyrelsen. Det material som rikspolisstyrelsen sammanställt och överlämnat till chefen för inrikesdepartementet är daterat så sent som den 3 december. Jag kan dock konstatera som ett litet glädjeämne, att i det korta svaret inte görs några försök att bestrida vad som i interpellationens motivering framhålles, och i svaret finns ett erkännande av att personalstaterna var för knappt tilltagna när polisen blev förstataligad.

Jag behöver säkert inte upplysa justitieministern om hur brottsligheten har ökat under det senaste året eller under de senaste tio åren. Detta har rikspolisstyrelsen upplyst om i sitt petitaförslag, och jag kunde därför enkelt och kort bara hänvisa till detta förslag, som avser nästa budgetår. Jag vill emellertid ha sagt, att den begäran som gjorts i rikspolisstyrelsens förslag till nästa budgetår måste jag för min del beteckna som ett nödrop om en betydande personalförstärkning främst på utrednings-sidan. Statsrådet Kling uttalar också, att en sådan förstärkning torde vara erforderlig.

Då jag har fått en avskrift av det material som rikspolisstyrelsen sammanställt för interpellationens besvarande och då inte någon del av det verkligt allvarliga i denna sammanställning när det gäller dagens situation i fråga om

brottsutvecklingen och brottsbekämpningen kommer till uttryck i svaret, kanske det kan tillåtas mig att något återropa vad denna skrivelse innehåller.

Rikspolisstyrelsen framhåller att antalet brott av grövre beskaffenhet — strafflags- eller brottsbalksbrott med undantag av fylleri och förgelseväckande beteende — under en följd av år undergått en fortgående stegring; på tio år har det nära nog fördubblats. Brott av detta slag uppgick år 1954 till 201 317 och år 1964 till 336 056. Stegningen har fortsatt, och man räknar med en ökning under år 1965 till 380 000 brott. Det är inte bara egendomsbrotten, bilstölder, andra stölder och inbrott som ökar, utan det kusliga är att det är brott av typen mord och dråp, vållande till annans död, brott mot frihet och frid som företer en så kraftig ökning. Det är brott av en typ där man brukar våld mot enskild person och där till och med människoliv går till spillo, som ökat i sådan omfattning att det inger verklig oro.

Jag skall visst inte återropa allt i rikspolisstyrelsens yttrande till inrikesdepartementet; bara en sak till. Vad som är det allvarliga i dagens situation är att under de tre första månaderna i år har i förhållande till samma tid år 1964, när brotten i sin helhet ökade med 11 procent, misshandelsbrotten ökat med 27 procent, våldtäktsbrotten med 30 procent och rån med 38 procent.

Den ökningstakt som har förekommit under årets tre första kvartal i fråga om de grova brotten är sådan, att ingen skall undra på om allmänheten känner en stark oro och om en bred opinion kräver, att här skall uträttas någonting så att denna utveckling blir stoppad.

I min interpellation har jag uttalat att det visserligen är brist på arbetskraft på alla avsnitt i samhället, ett förhållande som ofta påtalas här i riksdagen, och så har det varit under de senaste åren. Men när det gäller ordningsmakten och rättsväsendet och dess be-

hov av arbetskraft utgör detta ett samhällsavsnitt med högre prioritet än något annat.

Jag vill vid detta tillfälle även understryka den uppfattningen att det i ett rättssamhälle som vårt måste vara viktigare än någonting annat att det skapas respekt för lag och rätt.

När rikspolisstyrelsen begär cirka 1 200 nya tjänster måste det uppmärksammas att detta bara är omkring 50 procent av vad länsstyrelserna begärt.

I min interpellation har jag gjort vissa uttalanden om trafikolyckorna och trafikövervakningen. Jag har många gånger här i riksdagen fört fram den uppfattningen, att en bättre och starkare trafikkontroll räddar många människoliv och många från lättare eller svårare skador vid de — ofta så fasansfulla — tragedier som inträffar. De bilister som aldrig lärt sig vilket ansvar det är att köra bil måste få lära sig detta med polisens hjälp.

Nu har rikspolisstyrelsen under sommaren, låt vara i begränsad omfattning, gjort noggranna försök med en effektiv trafikövervakning. I den mån resultatet är känt från denna effektiva trafikövervakning, visar detta resultat att en sådan trafikkontroll är enastående värdefull när det gäller att minska trafikolyckornas antal.

Även om man inte skall sätta alltför stor tilltro till vad som förekommer i stora tidningsrubriker, så var det ändå i en sådan tidningsrubrik den 28 november i år som nu denna försöksverksamhet omtalades, att resultaten pekar på att här kan räddas 500 människoliv om året, liksom man här uppnår mycket bättre resultat än med långvariga hastighetsbegränsningar.

Så sent som vid en trafiksäkerhetskonferens här i Stockholm i går har rikspolischefen uttalat sig klart och tydligt och med siffror bevisat, att en effektiv trafikövervakning ger rent sensationella resultat. Det finns anledning att till kammarens protokoll föra följande rader av Stockholms-Tidningens referat

Ang. förstärkning av polispersonalen
i dag av vad rikspolischefen uttalade vid denna trafiksäkerhetskonferens: »Dessförinnan hade man under normal övervakning också registrerat vad som inträffat på dessa tre vägnitt under maj och juni. Det visade sig att det totala antalet olyckor under augusti och september på E 4 sträckan Södertälje—Mjölby ökade från 87 till 129, en 50-procentig stegring. Olyckor med personskador gick upp med 100 procent. I stället för en ökning av olycksantalet på de hårt övervakade vägarna sjönk dessa på ett mycket glädjande sätt. Man hade räknat med — utan extrabevakning — 160 krascher runt Mälardalen. I stället blev det totalt bara 104 — en minskning med 35 procent. Man hade räknat med 95 olyckor med personskador. Det blev 35 — en minskning med 63 procent. Olyckor med svåra personskador däribland dödsolyckor blev tio i stället för beräknade 30 — en minskning med 66 procent.»

När försöksresultaten blir tillräckligt bearbetade och belysta kommer de således med stor sannolikhet att visa, att en bättre trafikkontroll på vägarna är en lyckad och bra anordning.

Eftersom jag vet hur svårt det har varit att vinna förståelse för en försöksverksamhet i detta avseende, vill jag också föra några rader i den åberopade tidningsartikeln av den 28 november till kammarens protokoll — sedan skall det vara slut med tidningsläsningen vid detta tillfälle.

I slutet av denna artikel står det: »Att vi trots hårt motstånd från både NTF (Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande) och statens trafiksäkerhetsråd fick ett prov med skärpt polisbevakning till stånd är nästan uteslutande rikspolischefen Carl E. Perssons och hans närmaste medarbetares förtjänst. Så snart rikspolischefen för ett år sedan kom med i trafiksäkerhetsrådet, föreslog han att vi skulle pröva alternativ till fartgränsförsöken. Hans förslag mottogs minst sagt kallt, men han genomdrev det utan att bry sig om

Ang. förstärkning av polispersonalen

vad som sades i departement, nämnder och råd.»

Jag finner anledning, herr talman, att vid detta tillfälle uttala ett tack till rikspolisstyrelsen och dess chef Carl Persson för det sätt varpå de för trafiksäkerhetens och rättssäkerhetens talan i allmänhet.

Jag tror att rättsvårdens högsta beskyddare, justitieminister Kling, har samma intresse och samma vilja. Även inom oppositionen har vi stort förtroende för statsrådet Kling för de egenskaper han visat och hans intresse för ett högtstående rättsväsen. Jag hoppas alltså att de överväganden som nu pågår i justitiedepartementet inför årets statsverksproposition blir sådana, att min tacksamhet redan i början av nästa år kan utsträckas till att omfatta även justitieminister Kling som departementschef även för polisärendena. Rättssäkerhetskravet måste ställas högt såväl av den enskilde medborgaren som av ordningsmakten och myndigheterna i allmänhet.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Sveningsson behöver inte på något sätt ursäktas sig för att frågan skulle vara ställd till fel departementschef, ty det är den inte alls. Det är i egenskap av tillförordnad inrikesminister på detta område som jag agerat. Frågan är alltså rätt ställd.

Jag ansåg det inte nödvändigt att i interpellationssvaret ta upp alla de detaljer, som rikspolisstyrelsen redovisat i sitt yttrande till mig, eftersom jag visste att herr Sveningsson redan hade på rikspolisstyrelsen fått svaret på interpellationen. Jag skulle bara vilja kommentera med några få ord.

Under åren efter det att frågan uppkom på allvar om att förstatliga polisväsendet var det ganska naturligt, att de dåvarande huvudmännen liksom förlorade intresset för polisorganisationens utveckling. Förstatligandet skedde på grundval av förhållandena 1962. Se-

dan dess har ingenting av större betydelse skett i personellt hänseende.

Man får inte begära att allting skall i ett enda schackdrag kunna återställas. Vad som däremot skedde i samband med förstatligandet var, som jag framhöll i interpellationssvaret, en mycket betydelsefull upprustning av polisväsendet i tekniskt hänseende. Det är klart att en så omfattande omorganisation som det varit fråga om här behöver tid att komma i funktion, men den har nu kommit i funktion, och den fungerar väl. Inte minst gäller detta den upprustning i tekniskt hänseende som skett och som varit mycket värdefull. Det är min förhoppning att vi skall kunna fortsätta denna utveckling, och då inte bara i tekniskt hänseende utan också i personellt hänseende.

Avslutningsvis vill jag tillägga, att jag glädjer mig mycket över den tillfredsställelse och de berömnande ord, som herr Sveningsson uttalar om ett verk och dess ledning, som tillhör min ämbetsfär.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga till justitieministerns senaste uttalande. Det är nog alldeles riktigt, att de tidigare huvudmännen inte tillräckligt har sett till att det blev den förstärkning av polisen som var behövlig. Därför är det så mycket mer angeläget nu, att det verkligen blir en betydande förstärkning. Men det är ingen hastigt uppkommande företeelse att brottsligheten har ökat. Utan att här rikta någon kritik åt något håll kan man nog säga, att det hade varit berättigat att polisen varit bättre utrustad vid förstatligandet.

Jag skulle kunna tala om vad som skrevs i en tidning redan 1956, men jag skall inte göra det. Rubriken i en stockholms-tidning var: »Kriminalen måste utökas. Stockholm ett centrum för asociala element.»

Jag vill än en gång understryka den stora balans som finns av outhärliga

Om en ny bro mellan Stockholm och Lidingö

ärenden. Många som har begått brott kommer inte att ställas inför domstol på grund av att det fattas arbetskraft på utredningssidan. Det är ett otillfredsställande förhållande.

Jag vill än en gång uttala förhoppningen att justitieministern så långt möjligt rättar till detta.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! När vi talar om brottsstatistiken skall vi komma ihåg, att det gäller siffror som avser det löpande året. Det gäller anmälda brott, d. v. s. brott som kommit till polisens kännedom. En mycket stor procent av dessa »brott» är inte några brott utan avskrivs efter en mycket obetydlig eller kanske ingen utredning alls. Det är en faktor som vi måste ta med i bilden.

Att dessa siffror stigit så mycket som de gjort kan till en del förklaras av den betydligt större effektivitet, som polisen har i dag jämfört med för ett år sedan. Härvidlag kanske vi kan peka på trafikövervakningen, där den nya organisationen visat sig vara mycket värdefull. Jag vill därför inte, utan att ha fått tillfälle att få en mera ingående analys av de siffror som publicerats och då speciellt övervakningen, som har omtalats här, uttala att övervakning är det enda saliggörande medlet när det gäller att få till stånd en bättre trafikdisciplin. Här gäller det många andra saker, såsom utbildning, upplysning, propaganda, och det gäller även frågan om reaktionsformerna mot trafiköverträdelser. Det är ett fält som vi kanske har beaktat alldeles för litet hittills, men som har aktualiserats på senare tid och som vi skall studera ingående.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag vill bara kort och gott framhålla, att även jag helt delar den uppfattningen att en stark trafikövervakning inte är det enda medlet att få en bättre trafiksäkerhet, utan det

måste användas många andra medel, framför allt upplysning och utbildning, även i syfte att skapa respekt för liv och egendom.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om en ny bro mellan Stockholm och Lidingö

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Alexandersons interpellation om en ny bro mellan Stockholm och Lidingö, och nu anförde:

Herr talman! Herr Alexanderson har frågat mig om möjlighet finns att genom åtgärder av statlig myndighet åstadkomma, att angelägna vägarbeten, som i likhet med ny Lidingöbro berör flera kommuner och som redan tagits upp i fördelningsplan, kommer till utförande. Vidare har herr Alexanderson frågat mig, om jag för det fall dylika möjligheter föreligger är beredd föranstalta om sådan åtgärd beträffande nya Lidingöbron samt slutligen om jag avser att öppna sådana möjligheter genom ändrade författningsbestämmelser, därast de inte skulle föreligga.

Statsbidrag till byggande av allmän väg eller för den allmänna samfärdseln nödig gata i stad som är väghållare utgår i mån av tillgång på därtill anslagna medel och enligt fastställd fördelningsplan. Fördelningsplanen som innehåller de företag, vilka beräknas komma till utförande under planens giltighetstid, upprättas och fastställs av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen efter samråd med berörda städer och samhälLEN samt efter länsstyrelsens hörande. Planen anger dels hur stor del av anvisade statsbidragsmedel som belöper på varje stad, dels de företag som avses utföras med statsbidrag.

Den regeln gäller att städerna själva

Om en ny bro mellan Stockholm och Lidingö

får bestämma ordningen för företagets utförande inom planen. Under senare år har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i några enstaka fall i fördelningsplanen avdelat bestämda belopp för särskilt angelägna projekt.

I de fall företag i fördelningsplanen berör flera städer har man förutsatt att samråd sker mellan städerna rörande utförandet. Detta förfarande har hittills fungerat tillfredsställande.

I fördelningsplanen för perioden 1964—1968 ingår företaget avseende anläggning av ny Lidingöbro jämte tillfarer med beräknad första medelstilldelning under år 1965.

Förberedelsearbetena till ett företag av den storleksordning det här är fråga om blir självfallet ganska omfattande. Innan själva byggandet kan sätta i gång måste erforderliga stadsplaneändringar vara genomförda samt godkänd arbetsplan föreligga. För Lidingöbron del har flera stadsplaneändringar erforderats, varav den sista — som avsåg Lidingösidan — fastställdes relativt nyligen. Någon arbetsplan för företaget har hittills inte ingivits till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för godkännande. Alla förutsättningar för företagets påbörjande föreligger således inte f. n.

Beträffande medelssituationen vill jag nämna att pågående väg- och gatubyggnadsföretag i Stockholm kräver betydande belopp av de tillgängliga bidragsmedlen. Staden har därför uppskjutit vissa företag som enligt fördelningsplanen skulle ha påbörjats under bl. a. år 1965. Även påbörjandet av Lidingöbron har uppskjutits.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Tyvärr måste jag dock säga, att jag knappast tycker mig ha fått något svar på det problem som jag dragit upp.

Den föreliggande principfrågan är

huruvida ett viktigt vägföretag, som nödvändigtvis måste beröra två städer, skall kunna genomföras när den ena staden ställer sig avvisande. I interpellationssvaret sägs att man i dylikt fall har förutsatt att samråd sker mellan städerna, och att detta förfarande hittills fungerat tillfredsställande. I förevarande fall har dylikt samråd skett och lett till ett avtal av innehåll att arbetet skall påbörjas så snart ske kan. Detta avtal träffades för ungefär ett år sedan. Därefter har förberedelsearbetet fortsatts genom en gemensamt tillsatt kommitté, som i samråd med representanter för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i juni månad detta år närmare preciserat tidsplanen för arbetenas igångsättande så, att anbudshandlingarna skulle kompletteras för att kunna föreligga färdiga den 1 september, och att arbetena efter en anbudstid på 5 månader skulle kunna påbörjas den 1 mars 1966.

Endast några veckor efter att denna tidsplan fastställdes meddelades emellertid från Stockholms sida, att man med hänsyn till den begränsade statsbidragsgivningen hade måst göra inskränkningar i redan pågående arbeten och därför inte lämpligen borde starta nya omfattande projekt. Stockholm inhiberade därför färdigställandet av anbudshandlingarna som skulle utföras av ett av Stockholm ägt konsultföretag.

Den arbetsplan som nämnes i interpellationssvaret skulle upprättas i samband med anbudshandlingarna, och detta arbete blev således också inhiberat. Erforderliga stadsplaner har antagits och fastställts i enlighet med de beräkningar, som låg till grund för juniplanen. Det är sålunda tydligt, att anledningen till att projektet stoppats upp icke har att göra med stadsplaner eller med arbetsplanen utan uteslutande med Stockholms ensidiga frånträdande av de förpliktelser, som staden ett halvår tidigare iklätt sig. Samrådet mellan städerna fungerar i dagens läge alltså inte tillfredsställande.

Vad jag här med närmare detaljer be-

Om en ny bro mellan Stockholm och Lidingö

skrivit utgör bakgrunden till min fråga, om myndigheterna har möjlighet att i ett sådant fall vidtaga åtgärder så att arbetet kommer till stånd. Det är väl tveksamt om ett avtal av sådant slag kan bli föremål för talan inför domstol, och i varje fall torde detta inte vara någon lämplig utväg att lösa tvisten.

Det påpekas emellertid i interpellationssvaret, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i några enstaka fall i fördelningsplanen avdelat bestämda belopp för särskilt angelägna projekt. Detta uttalande kan möjligen fattas som ett i viss mån positivt svar på min första fråga, huruvida möjlighet finns för påtryckningsåtgärder. Däremot saknar jag helt svar på min andra fråga, huruvida herr statsrådet är beredd att föranstalta om sådana åtgärder. I slutet av interpellationssvaret återges vissa uppgifter om att Stockholm uppskjutit en del arbeten, bland dem påbörjandet av Lidingöbron.

Jag vill hoppas att detta omnämnande av förhållanden, som jag i sak relaterat redan i interpellationen, inte får fattas som ett gillande av ett dylikt förfaringsätt, vilket ju innebär ett frångående av ingångna förpliktelser. Förfaringsättet är så mycket mera anmärkningsvärt som Stockholms representanter i andra sammanhang med skärpa gör gällande, att Storstockholms-området bör betraktas som en organisk enhet, inom vilken de väsentliga problemen bör lösas genom samverkan över kommungränserna till fromma för alla inom området boende.

Jag vill här slutligen framhålla den utomordentligt stora vikten av att det ifrågavarande arbetet utan ytterligare tidsutdräkt kommer till stånd. Som jag nämnde i interpellationen är den nuvarande bron den enda förbindelsen mellan Lidingö och andra kommuner. Av stadens 34 000 invånare har ett mycket stort antal sitt arbete i Stockholm, varjämte många som arbetar vid industrier och andra arbetsplatser på Lidingön är bosatta utom staden. All transport av

livsmedel och andra varor samt av råvaror och produkter från industrierna går över bron. Vidare är stadens hela vattenförsörjning ordnad genom ledningar i bron.

Redan den situationen, att staden är helt beroende av en enda förbindelse, har sedan länge utgjort en stark källa till oro. En olyckshändelse som drabbar denna förbindelse skulle leda till katastrof. Brons tillstånd är sådant, att man kan hysa allvarliga farhågor för möjligheterna att hålla den i tillfredsställande skick.

Detta är även av väsentlig ekonomisk betydelse för statsverket, som svarar för 95 procent av underhållskostnaderna. Under innevarande år har förbrukats 300 000 kronor för reparation av brobanan och lika mycket förutses för nästa år. På grund av den tunga trafiken är förslitningen mycket stark och särskilt vintertid utgör den en stor påfrestning. Redan den korta vinterperiod, som vi haft den senaste månaden, har försatt brobanan i samma urusla skick som den hade före sommarens reparationer. Reparationsarbetena kan med hänsyn till den starka trafiken endast utföras nattetid under sommaren, vilket givetvis även det utgör en starkt fördyrande faktor. Det kan därför befaras, att underhållskostnaderna stiger än mera under den återstående tiden av brons användning för motortrafik.

Härtill kommer den starka överbelastningen i kvantitativt avseende. Redan nu är trafikströmmen icke obetydligt större än vad trafikexperterna ansett möjligt för en enfilig trafikled. Detta kan endast förklaras så, att trafikanterna lärt sig att till det yttersta utnyttja kapaciteten. Därmed är också klart att varje ytterligare ökning av trafiken måste föranleda förlängning av köerna och av den tid under mornar och eftermiddagar då köer förekommer.

Även med en restriktiv exploateringspolitik, som är det enda möjliga med hänsyn till just trafikförhållandena, kan man säkerligen icke undvika en ökning

Om en ny bro mellan Stockholm och Lidingö

av trafiken under den tid som åtgår för byggandet av en ny bro. Det är därför uppenbart, att det icke blott ur lidingöbornas och andra trafikanters synpunkt, utan även ur kommunala och statliga ekonomiska synpunkter och med hänsyn till bostadsförsörjningen är synnerligen angeläget att arbetet med den nya bron snarast påbörjas. Även i bästa fall måste det dröja åtskilliga år innan den kan tas i bruk.

Trots allt är det ju klart att ett kortare dröjsmål — såsom den nu förflutna sexmånadersperioden — kan tolereras, om det är ofrånkomligt med hänsyn till det ekonomiska trångmål som Stockholms stad tycks ha råkat in i. Men det allvarliga är om Lidingö på obestämd tid måste vara utlämnat till Stockholms godtycke i fråga om tidpunkten för arbetenas påbörjande. Jag vill därför vädja till herr statsrådet att vidtaga alla möjliga åtgärder för att påskynda igångsättandet.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Enligt vad som framgår av herr Alexandersons inlägg här innefattar avtalet mellan Stockholms stad och Lidingö, att brobygget skall ske så snart som möjligt. Det finns alltså, såvitt jag förstod herr Alexanderson rätt, ingen ovillkorlig förpliktelse när det gäller datum.

Nu är ju detta ett stort projekt, som tar sin tid. Såvitt jag vet blev stadsplaneändringarna genomförda först i oktober, och därefter skall en arbetsplan fastställas.

Det är den ena sidan av saken. Den andra sidan är att vi alla lever under den förhållandenas diktatur som bristen på erforderliga medel för alla ambitiösa projekt innebär. Den bristen kan medföra förseningar.

När statsmakterna på detta sätt ställer medel till kommunernas förfogande och överlåter åt kommunerna att själva i hög grad bestämma prioriteringsordningen mellan olika byggen, måste stats-

makterna hoppas på ett gott och fruktbart samarbete mellan berörda kommuner. Jag hoppas att de hårda ord, som herr Alexanderson uttalade, inte får uppfattas som illavarslande för det fortsatta samarbetet mellan Lidingö och Stockholm.

Slutligen vill jag säga att fördelningsplanen ju skall komma upp till revision under 1966. Då aktualiseras bl. a. hela det problemkomplex som herr Alexanderson här har nämnt.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Herr statsrådet talade om att det i avtalet var förutsatt att arbetena skulle börja »så snart ske kan». Det står ytterligare att de skall börja sedan de i ingressen till avtalet angivna förutsättningarna är uppfyllda och erforderliga tillstånd erhållits. Dessa förutsättningar är uppfyllda — de var praktiskt uppfyllda när avtalet träffades — och »så snart ske kan» kan ju inte gärna ges den innebörden att det är så snart Stockholm *vill* göra det.

Vad beträffar svårigheterna på den ekonomiska sidan vill jag påpeka att statbidrag finns anvisade. Stockholm har till och med fått avsevärt större statsbidrag sig anvisade för detta ändamål än vad Lidingö har, men Stockholm har föredragit att använda dem till helt andra projekt.

Vad beträffar de stadsplanemässiga förutsättningarna har jag redan nämnt att arbetet har gått i den ordning som man räknat med, så den saken har inte utgjort något hinder.

Slutligen vill jag uttala ett tack för att statsrådet ändå ställer i utsikt att vissa åtgärder kan upptas i nästa fördelningsplan, men jag är litet ledsen över att man inte räknar med några åtgärder tidigare. Om fördelningsplanen fastställs under 1966 och kommer i tillämpning under 1967, är ju en avsevärd tid gången.

Det är väl sant som statsrådet nämnde att jag har fällt hårda omdömen om

Om en ny bro mellan Stockholm och Lidingö

Stockholms stads sätt att handla i detta avseende. Samarbetet mellan Stockholm och Lidingö har varit det bästa eller i varje fall tillfredsställande när avtalet kom till stånd och när arbetena pågick till i juni månad. Det föreföll vara ett skifte på en av de ledande posterna i Stockholms förvaltning som gjorde att förhållandena blev omkastade.

Eftersom vi har Stockholms stadsfullmäktiges ordförande som ledamot här i kamamen, hade det varit av intresse att få höra några synpunkter från det hållet. Jag har faktiskt också varskott honom om att frågan kommer att behandlas här, men han har föredragit att inte vara närvarande vid detta sammanträffande. Jag kan bara uttala mitt beklagande härav.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Såvitt jag förstår har staten mycket begränsade formella möjligheter att ändra i fördelningsplanen. Däremot föreligger naturligtvis ett annat läge när en ny fördelningsplan skall fastställas.

Sedan skall jag inte uttala mig om huruvida Stockholm inte *vill* eller inte *kan*. Jag misstänker bara att principen »det ena du vill, det andra du skall» måste gälla även dem som ömmar för förbindelserna mellan Stockholm och Lidingö.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Liksom herr Alexanderson kan jag inte finna annat än att det svar som kommunikationsministern här har givit inte är särskilt uppmuntrande för oss. Det är en deklaration om att staten inte kan göra mycket åt saken och en hänvisning till oss på Lidingö att själva klara upp den med Stockholm.

Emellertid har nu Stockholm såsom motiv för att icke fullfölja det avtal som träffats anfört att statsbidragstilldelningen är så begränsad att staden nöd-

gas göra inskränkningar i redan pågående arbeten. Men detta gäller inte arbeten med Lidingöbron, utan arbeten på andra håll. Man kan fråga sig om Stockholm kan åberopa andra problem för att vägra att fullfölja ett träffat avtal. Rimligen borde staden ha känt till dessa när man skrev på det avtal som har träffats. Det var dock ingen lång tid som förflöt från det avtalet träffades och tills det nya borgarrådet trädde till och gjorde ändringar i gjorda dispositioner.

Nu skall ju 95 procent av kostnaderna för projektering, anläggningar och mark betalas av staten. Det kan på så sätt inte röra sig om så särskilt stora belopp som Stockholms stad måste komma ut med.

Det har sagts mig — jag vet inte om det är riktigt; på den punkten kan jag ha fel — att Stockholm skulle ha mottagit statsbidrag för år 1965, men det bidraget har alltså inte använts för Lidingöbron.

Vidare har det sagts — det finns uppgifter om det — att det i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens planer för fördelningen av tillgängliga statsbidragsmedel skulle ha upptagits för Stockholms del 7 respektive 8 miljoner kronor för 1966 och 1967. Kommunikationsministern säger att en revision i fördelningsplanen skall göras 1966. Det tycker jag verkar oroväckande. Skall revisionen innebära att det kommer mindre pengar till brobygget 1966 och 1967, så att man inte ens kan fullfölja de planer som bygger på att man får 7 respektive 8 miljoner, eller menar kommunikationsministern att beloppen skall ökas på och att det skall komma mer pengar än 7 respektive 8 miljoner? Det framgick inte heller fullt klart av svaret, om det finns möjlighet att ohämmat använda pengar, som har lämnats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, till annat än de ändamål för vilka de varit avsedda. Ämnar kommunikationsministern godta att de 7 respektive 8 miljonerna för 1966 och 1967 går till andra ändamål än Li-

Om en ny bro mellan Stockholm och Lidingö

dingöbron, för vilken de uppges i varje fall enligt planerna vara avsedda, eller innebär revisionen att man får andra slags förhållningsregler? På den punkten svävar vi i okunnighet.

Avslutningsvis vill jag säga liksom herr Alexanderson att vi har behov av att få ett klart besked om hur det skall bli med brobygget. Om brobygget satts i gång i mars 1966, som man dock hade som målsättning, skulle bron ha kunnat vara färdig tidigast låt oss säga 1970 eller 1971.

Nu vet vi inte hur lång tid man kommer att skjuta på denna fråga men samtidigt växer Lidingös befolkning. Den växer med kanske något tusental människor om året, och dessa människor behöver komma till och från staden. Vi vet också hur hårt sliten och ansträngd bron är redan nu. Toppbelastningen är ända upp till 2 000 bilar i timmen vid högfrekvens. Vi måste då säga att om vi tar hänsyn till den ofrånkomliga ökningen av befolkningen under de närmaste fem åren kommer det att bli en så stor anspänning av trafiken på bron, att man, som herr Alexanderson sade, frågar sig hur det över huvud taget skall gå. Hur skall det därtill vara möjligt att klara detta problem, om brobygget i verkligheten kanske ligger långt in på 1970-talet?

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Det tycks vara vissa grundläggande ting som jag måste klara upp.

För det första har detta projekt, såvitt jag förstår, inte varit färdigt för byggnad förrän nu. Varken stadsplaneändringar eller arbetsplaner och projekteringar har blivit färdiga förrän den allra senaste tiden, och att denna försening har inträtt kan sannerligen inte kommunikationsdepartementet lastas för.

Nästa fråga är, som herr Åkerlund antydde, att här har pengar avsedda för ett ändamål använts för ett annat. Men detta är helt enligt reglerna — det har

kommunerna rätt att göra. De har rätt att omprioritera. Det är inte min sak att uttala mig om detta är lämpligt eller icke, men med den utformning, som den kommunala självstyrelsen har här i landet, har de denna rättighet.

För det tredje såg herr Åkerlund fram emot revisionen med någon fruktan. Då vill jag understryka, att det är en revision som författningsenligt skall ske, och i den revisionen kommer detta projekt att passas in i planerna såsom det har skett hittills. Av olika skäl, inte minst av stadsplane- och arbetsskäl, har det inte kunnat komma till utförande. Ett annat skäl har varit svårigheterna för Stockholms stad på det ekonomiska området, men där har man åtminstone satsat på projekt som varit färdiga.

Slutligen har båda herrarna sagt, att mitt svar »inte var uppmuntrande». På den punkten vill jag säga, att när herrarna sagt detta så har ni varit, hoppas jag, fullt medvetna om att jag inte har kunnat svara på annat sätt, ty jag har inte kunnat föregripa en revision av den fördelningsplan som är förestående förrän den tas upp i hela sitt sammanhang och då får man överväga den här problematiken. Det borde vara en självklarhet, varför talet om brist på uppmuntran väl snarare bör tydas som ett uttryck för den intensitet i längtan efter en ny bro, som herrarna helt naturligt är besjälade av.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! I anledning av vad kommunikationsministern sist anförde vill jag ännu en gång understryka, att det är riktigt att det tar lång tid att projektera och komma i gång med ett sådant här arbete, men man har ju nu hållit på i ett tiotal år, tror jag, och för ett år sedan hade man kommit dithän att man kunde planera tidsföljden. Allt vad som då förutsattes skulle göras klart har också blivit klart i den ordning som krävdes för att fullfölja den uppgjorda tidsplanen.

Som jag också sade, är det sant att

Om en ny bro mellan Stockholm och Lidingö

förseningen, från den tidpunkten räknat, ännu inte är mer än sex månader, men det allvarliga är att man inte vet hur stor förseningen kan bli ytterligare.

Vidare säger herr statsrådet, att man använder pengar som är avsedda för detta ändamål till ett annat ändamål och att så skett helt enligt reglerna. Men det är just den principfrågan som vi här vill ta upp och belysa. Hur skall man gå till väga, när det finns två kommuner som är berörda av samma fråga?

Stadsgränsen mellan Stockholm och Lidingö går mitt ute i vattnet, och Lidingö kan inte bygga sin brohalva och låta den sluta ute i vattnet. Hur skall man gå till väga, när det brister i fråga om möjligheterna till samförstånd? Det är fastslaget på vilka grunder man faktiskt kan åstadkomma ett samförstånd, men man kan inte förmå motparten att fullfölja åtagandena.

Då är det väl naturligt att man måste vända sig till de statliga myndigheterna, som ändock håller i vägfrågorna och medlen till sådana här arbeten, och begär att få något slags medel för att det hela skall kunna löpa och fungera.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Det är två skäl till att detta skett enligt reglerna, dels respekten för kommunernas rättigheter att själva avgöra fördelningen av de medel det här här gäller, dels risken för kommunerna att låta pengarna frysa inne, då man inte hinner fram i tid med planerna för en projektering och därför måste kunna använda pengarna för något annat ändamål.

Men det var intressant för mig att höra på dessa företrädare för denna hårdare statsdirigering av kommunernas verksamhet på väg- och gatubyggnadsområdet. Jag skall naturligtvis under nästa års lopp ingående överväga såväl deras principiella synpunkter som deras praktiska förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till politiska partier jämte motioner;

nr 45, med förslag till ändring i riksdagsstadgan rörande riksdagens löne delegation; samt

nr 46, med förslag till lag angående ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande;

statsutskottets utlåtanden:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Folkrepubliken Kina om upplåtelse av tomt och utförande av beskickningsanläggning för Sverige i Peking;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ackord och eftergift beträffande vissa statens fordringar, m. m., såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av utbildningen av sjuksköterskor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser sta-

ten för statens allmänna fastighetsfond; samt

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till politiska partier jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ackord och eftergift beträffande vissa statens fordringar, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet; samt

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljnings-skatt jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 59, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk angående lönegradsuppflyttning av expeditionsvaktstjänsterna vid justitie- och militieombudsmännens expeditioner;

nr 60, i anledning av framställningar från dels riksgäldsfullmäktige, dels styrelsen för riksdagsbiblioteket angående ordinariesättning av vissa tjänster, m. m.;

nr 61, i anledning av framställningar från dels justitieombudsmannen, dels militieombudsmannen angående vissa lönetillägg;

nr 62, i anledning av framställning från riksgäldsfullmäktige angående riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga; samt

nr 63, med förslag till ändrad lydelse av § 2 instruktionen för riksdagens revisorer;

första lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o, 5:o, 14:o, 16:o, 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; även-
som

jordbruksutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.56.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Måndagen den 13 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 7 in-
nevarande månad.

Anmälades och godkändes allmänna
beredningsutskottets förslag till riks-
dagens skrivelser till Konungen:

nr 417, i anledning av väckta motio-
ner angående användningen av psyko-
logiska testmetoder inom den statliga
verksamheten;

nr 418, i anledning av väckta motio-
ner om nyttiggörande av avfallsproduk-
ter och om utredning rörande en ra-
tionell användning av avfallsämnen;
samt

nr 419, i anledning av väckta motio-
ner om ersättning av statsmedel för
skada som vållats av barn och ungdom
i familjevård.

Föredrogos och bordlades ånyo kon-
stitutionsutskottets utlåtande och memo-
rial nr 44—46, statsutskottets utlåtanden
nr 179—181, 184, 185, 187, 188 och 192,
bevillningsutskottets betänkanden nr 56
och 57, bankoutskottets utlåtanden och
memorial nr 59—63, första lagutskottets
utlåtande nr 41 samt jordbruksutskot-
tets utlåtande nr 30.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger
bordlagda ärenden på morgondagens
föredragningslista uppföres dels stats-
utskottets utlåtande nr 192 näst efter
konstitutionsutskottets utlåtande nr 44,
dels bevillningsutskottets betänkande nr
56 näst efter statsutskottets utlåtande nr
180.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets betänkande nr
47, i anledning av riksdagens organisa-
tionsutrednings förslag rörande effekti-
visering av riksdagsarbetet jämte motio-
ner;

statsutskottets utlåtanden och memo-
rial:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående utgifter på till-
läggsstat I till riksstaten för budgetåret
1965/66, i vad propositionen avser ut-
rikesdepartementets verksamhetsområ-
de;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående utgifter på till-
läggsstat I till riksstaten för budgetåret
1965/66, i vad propositionen avser för-
svarsdepartementets verksamhetsområ-
de, jämte i ämnet väckt motion;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående utgifter på till-
läggsstat I till riksstaten för budgetåret
1965/66, i vad propositionen avser fi-
nansdepartementets verksamhetsområ-
de;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående organisation
m. m. av förbandssjukvården jämte i
ämnet väckt motion;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående förvärv av aktier-
na i Svenska Durox aktiebolag, m. m.,
jämte i ämnet väckta motioner;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående godkännande av
avtal mellan vattenfallsstyrelsen och Bo-
lidens gruvaktiebolag om utbyggnad av
Grytfors kraftstation m. m. jämte i äm-
net väckta motioner; samt

nr 193, angående tilläggsstat I till
riksstaten för budgetåret 1965/66;

bevillningsutskottets betänkande nr
58, i anledning av Kungl. Maj:ts propo-

sition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 64, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk angående vissa bemyndiganden och författningsändringar m. m., föranledda av statstjänstemannalagens ikraftträdande;

nr 65, angående dels bemyndigande för kanslideputerade att sluta kollektivavtal med förening som företräder riksdagens tjänstemän, dels upphävande av avlöningsbestämmelserna för riksdagens tillfälligt anställda tjänstemän;

nr 66, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; samt

nr 67, angående slutlig pensionsreg-

lering för förutvarande sekreteraren i konstitutionsutskottet Sune Holm; ävensom

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 67 och 68 §§ vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga trafikpolitiken.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.05.

In fidem

Fritz af Petersens

Tisdagen den 14 december förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.30.

Herr *Möller* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

Ang. belysning å bil vid tät dimma

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet *PALME* erhöll ordet för att besvara herr *Isacsons* fråga angående belysning å bil vid tät dimma, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 8 december eftermiddagen, och anförde:

Herr talman! Herr *Isacson* har frågat mig om jag ämnar föreslå sådan ändring av bestämmelserna i 51 § 1 mom. vägtrafikförordningen om belysning på fordon vid tät dimma, att man bättre kan komma till rätta med de bilförare som inte vill förstå nödvändigheten av att ha halvljuset tänt vid otillfredsställande ljusförhållanden.

Som huvudregel gäller att hel- eller halvljus skall vara tänt på bil som framförs i mörker eller tät dimma. Endast på väg med tillfredsställande belysning räcker det med parkeringsljus.

Frågan om belysning på fordon behandlas av Nordisk vägtrafikkommitté, som kan väntas avge ett betänkande om gemensamma nordiska trafikregler under första halvåret 1966. I avvaktan på kommitténs förslag är jag inte beredd att nu ta ställning till behovet av ändrade belysningsregler.

Herr *ISACSON* (h):

Herr talman! Först en fråga till kommunikationsministern: Är det nödvän-

digt att kommunikationerna skall fungera så dåligt att en frågeställare inte kan få åtminstone en kvart på sig att studera svaret på en enkel fråga? Jag tycker att ledamöterna borde ha rätt att kräva 15 minuters betänketid, och jag förutsätter att kommunikationerna i fortsättningen kommer att fungera bättre härvidlag. Jag fick svaret för två å tre minuter sedan.

Men det var inte detta frågan gällde, utan den gällde 51 § vägtrafikförordningen. Jag ställde frågan mot bakgrunden av det otillfredsställande förhållande som nu råder beträffande vad som stadgas i den paragrafen.

Det svar jag har fått ber jag att få tacka herr statsrådet för. Jag kan förstå om han inte nu vill ta ställning till en ändring, men det är uppenbart att något måste göras i det här avseendet för att komma till rätta med förhållandet. I 51 § kan vi läsa följande: »Då fordon under mörker föres på väg, skall i 3—8 §§ föreskriven lykta vara tänd. På bil och motorcykel skall sådan lykta hållas tänd även vid färd på väg i tät dimma.»

Jag ser framför mig en situation: Ett smutsigt snöbemängt landskap och låta dimslöjor. I en vägkurva kommer en vit bil. Den har inte något som helst ljus tänt. Denna bil upptäcks av föraren i ett mötande fordon bara några meter före mötet. Jag har själv varit ute för detta åtskilliga gånger i grynningen eller på kvällen. Det är en situation som kan innebära mycket stora kollisionsrisker, speciellt om det samtidigt skulle pågå en omkörning.

Visserligen har vi i radio och TV ofta uppmanats att ha minst halvljus på vid otillfredsställande ljusförhållanden, men det tycks vara väldigt svårt att få detta att slå igenom, och något stöd har man inte i vägtrafikförordningen.

Ang. radioförbindelser å SJ:s tåg

För en tid sedan blev jag stoppad av en polis som påpekade att jag körde med halvljuset tänt. Jag sade att jag just hade kört igenom ett landskap där det förekom lätta dimslöjor och att jag hade halvljuset tänt av trafiksäkerhetsskäl.

Detta med tät dimma är ett begrepp som inte är alldeles riktigt i sammanhanget. Det finns väldigt många ljusförhållanden som inte kan rubriceras som tät dimma men som gör att det är mycket svårt att observera en mötande bil. Därför tror jag att det är väsentligt att man helt enkelt kräver att i alla de fall då ljusförhållandena inte är goda bör åtminstone halvljus vara tänt. Parkeringsljus syns knappast ens på några meters avstånd.

Herr talman! Jag vill fördenskull att man bör ställa som ett starkt önskemål att den ifrågavarande paragrafen blir föremål för en ändring så att det blir möjligt att komma till rätta med de trafikanter som inte förstår vad tillfredsställande fordonsbelysning betyder i en situation då ljusförhållandena i övrigt är otillfredsställande.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Beträffande det första ledet i herr Isacsons anförande vill jag säga att praxis här i kammaren — som herr Isacson kanske borde veta efter fyra år — är att svar på interpellationer lämnas dagen före debatten i kammaren, medan svar på enkla frågor lämnas ungefär samtidigt med att svaret läses upp i kammaren — eller något tidigare. Herr Isacson har fått sitt svar några minuter tidigare, vilket alltså är helt i enlighet med praxis. Jag är medveten om att man kan skylla mycket på kommunikationsministern, men kamrarnas arbetsförhållanden hör santerligen inte till mitt revir.

Om jag sedan får gå över till den sakfråga som herr Isacson frågat om, så

vill jag påpeka att 51 § föreskriver lykta enligt 3—8 §§, och därmed avses hel- eller halvljus och icke parkeringsljus. Man skall således ha hel- eller halvljus tänt vid mörker eller tät dimma. Helt allmänt vill jag dock uttala stor förståelse för de synpunkter herr Isacson framförde. Emellertid är vi mycket nordiska och internationella här i landet, och det är klokt att vi är det, ty sådana här trafikregler bör om möjligt få en enhetlig utformning på det nordiska och internationella planet. Vi kommer för vår del inte att töva att försöka driva på det internationella nordiska arbetet och få till stånd de ändringar i trafiklagstiftningen som är klart motiverade ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Det sista som statsrådet Palme nämnde tar jag fasta på. Jag tycker att det är mycket väsentligt att från svenskt håll driva en progressiv linje i detta avseende och att vi bestämt uttalar att det måste ske en sådan ändring att vi kan skapa bättre förhållanden ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. radioförbindelser å SJ:s tåg

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME erhöi ordet för att besvara herr *Eric Gustaf Petersons* fråga angående radioförbindelser å SJ:s tåg, vilken fråga inta gits i kammarens protokoll för den 9 december, och yttrade:

Herr talman! Herr Peterson har frågat mig om SJ:s tåg kommer att utrustas med radioförbindelser och i så fall när detta kan beräknas ske.

SJ håller f. n. på med att utrusta linjen Kiruna—Riksgränsen med anordningar för radioförbindelser till och från tågen. Man räknar med att under

år 1966 ha fått tillräckliga erfarenheter av anläggningens tillförlitlighet och användbarhet. Man förväntar att därmed också få underlag för att bedöma i vad mån tågradio bör införas på andra linjer.

Herr PETERSON, ERIC GUSTAF,
(fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Jag måste ändå säga, i likhet med herr Isacson, att det är litet svårt att formulera tacktalet då man måste göra det innan man har fått svaret. Jag har emellertid ingenting emot den motivering som statsrådet Palme gav. Jag fick mitt svar några minuter före sammanträdet början.

Anledningen till min fråga var att jag en söndagsmorgon väntade på ett tåg. Man hade meddelat i högtalare att det skulle vara tio minuter försenat. Efter 20 minuters väntan kom ett nytt meddelande i högtalaren, att tåget av okänd anledning stod på linjen utanför stationen. Efter ytterligare 20 minuter kom åter ett meddelande i högtalaren, att tåget fortfarande stod kvar och att man ännu inte hade fått förbindelse med tågchefhavaren. Trafikanterna uppmanades då att i vänthallen invänta vidare meddelande. Efter en rundlig tid kom ett nytt meddelande, att tåget hade startat och var på väg in mot stationen, varifrån det sedan avgick drygt en timme försenat.

Att vänta på ett tåg på en kall och oskyddad plattform är givetvis inte ägnat att framkalla de ädlaste känslorna hos människor, och kverulansen blir därför rätt stor vid sådana här tillfällen. Det skulle självfallet också vara trevligare för personalen på järnvägsstationerna, om den kunde ge fylligare information. För närvarande måste man säga att järnvägsstationernas upplysningsverksamhet inte fyller nutida krav på information.

Ang. radioförbindelser å SJ:s tåg

Det viktigaste i detta sammanhang är trafiksäkerheten, och den måste ju kunna bli bättre genom radioförbindelser, eftersom man då får möjlighet att snabbt lämna meddelande om uppkomna och observerade fel som innebär fara för kommande tåg. T. ex. vid urspårning på dubbellinje kan tåg på bredvidliggande spår varnas. Vid hinder på spår kan fordon stoppas o. s. v.

Den allmänna uppfattningen hos folk om radiokommunikationer är ju den att det här gäller mycket enkla saker. Man har därför svårt att förstå att inte SJ har radioförbindelser. Jag kan nämna många exempel, speditorsföretag, taxi, polis m. fl., vilket ger en anledning att göra den reflexionen att det här inte gäller några svårare saker.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag skall kanske inte ta upp den mera allmänna frågan om tågförseningarna som herr Peterson berörde. Jag skall besvara en direkt fråga om detta i medkammaren om en stund.

Beträffande svaret på herr Petersons fråga vill jag säga att det givetvis innebure en förbättring, om vi finge en radioförbindelse å SJ:s tåg. Systemet prövas nu i Kiruna och är även aktuellt för t. ex. Storstockholms-trafiken. Så enkelt lär det dock inte vara, bl. a. därför att det är fråga om rätt långa avstånd i detta fall. Det ligger emellertid helt inom ramen för utvecklingsarbetet inom statens järnvägar att försöka bygga ut en sådan här radioförbindelse. När en sådan förbindelse är installerad tror jag att herr Peterson skall kunna känna de ädlare känslor som han tydligen inte kunde hysa vid den tidpunkt när han fick ta del av det skriftliga svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. projekteringen av Ölandsbron

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME erhöll ordet för att besvara herr Schöotts fråga angående projekteringen av Ölandsbron, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 9 december, och anförde:

Herr talman! Herr Schött har bitt mig lämna en redogörelse för hur långt projekteringen av Ölandsbron avancerat.

Projekteringsarbetet för ölandsförbindelsen har fortskridit så långt, att en arbetsplan för företaget har överlämnats till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för fastställelse. Innan beslut härom kan fattas erfordras viss stadsplaneändring inom Kalmar stad. Ett förslag till ändring av ifrågavarande stadsplan har antagits av staden den 9 december 1965 och skall nu överlämnas till länsstyrelsen för fastställelseprövning.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Chefen för kommunikationsdepartementet ber jag att få tacksa för svaret på min fråga.

Länge har ölänningarna kämpat för att få en bro över Kalmarsund. Länge har de rönt ringa förståelse för sin sak. Men efter hand har allt fler kommit att inse värdet av en Ölandsbro, och allt fler stöder nu ölänningarna i deras kamp.

Upprepade framstötningar i riksdagen har gjorts i brofrågan. Som framgångar har noterats statsrådet Skoglunds mycket positiva uttalande i propositionen om den framtida trafikpolitiken, år 1963, och främst hans uttalande i debatt i andra kammaren den 8 april 1964. Det löd: »Jag vill bara lämna en upplysning. För ungefär en månad sedan gav Kungl. Maj:t väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i uppdrag att projektera Ölandsbron. Därmed är väl saken klar.» Det beskedet hälsades med

stor glädje, främst naturligtvis på Öland, där man sedan med spännt intresse har följt projekteringsarbetet så långt detta varit möjligt.

Min fråga föranleddes av ett av många känt behov av att få erfara att statsrådet Palme, liksom sin företrädare i ämbetet, är helt införstådd med brofrågans stora betydelse, främst för Öland och Kalmar län, samt att statsrådet därför helhjärtat vill gå in för att få fram ett definitivt beslut beträffande Ölandsbron vid 1966 års riksdag.

Statsrådets svar innehöll ingenting för mig nytt men var givetvis av intresse och är tillfredsställande ur den synpunkten att det visar att ärendet tekniskt nu har avancerat så långt att möjligheter finns för ett riksdagsbeslut 1966.

Statsrådet Palmes personliga inställning till frågan framgick inte av svaret — den kommer väl statsverkspropositionen att få utvisa.

Vi står nu inför ett nytt årsskifte. Överst på ölänningarnas önskelista för det nya året står: riksdagsbeslut om Ölandsbron. Jag slutar med en vädjan till vår nye kommunikationsminister att tillse att deras önskan blir uppfylld.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Bara en rent teknisk upplysning till herr Schött: Ölandsbroprojektet som sådant är inte i och för sig en riksdagsfråga utan ligger inom ramen för storbrofördelningen.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Det är väl dock så att i statsverkspropositionen upptas förslag om anslag till storbroarna och att medel till Ölandsbron därför måste vara med i det förslaget?

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. offentliggörandet av förundersökningsprotokoll i brottmål

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **KLING** erhöll ordet för att besvara herr *Werners* fråga angående offentliggörandet av förundersökningsprotokoll i brottmål, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 8 december förmiddagen, och yttrade:

Herr talman! Herr *Werner* har frågat mig om jag anser nuvarande regler och praxis att offentliggöra polis- och åklagarmyndigheters förundersökningsprotokoll ändamålsenliga och förenliga med god rättsordning.

Själva förundersökningsprotokollen får enligt sekretesslagen i princip inte utlämnas så länge åtal inte har väckts.

Muntliga upplysningar angående förundersökningsmaterial kan dock lämnas till pressens representanter, något som följer av tryckfrihetsförordningens bestämmelser. Jag förmodar att herr *Werner* med sin fråga åsyftar sådan muntlig information till pressen. Det har överlämnats till praxis vilken omfattning och form sådan information skall få. Vissa förekomna exempel har gett mig anledning betvivla att detta har varit en lycklig lösning.

Om lagstiftningen bör ändras, får övervägas när offentlighetskommittén har framlagt sina förslag.

Herr **WERNER** (k):

Herr talman! Jag vill framföra ett tack till statsrådet *Kling* för svaret på min fråga.

Sättet att inför offentligheten behandla misstänkta och anhållna i samband med det s. k. hökarängsmordet har väckt uppmärksamhet — dels polisens behandling av dessa ärenden inför allmänheten, dels tidningarnas och radio-TV:s metoder att utåt servera vad polis- och åklagarmyndigheter ställer till deras förfogande.

Det här nämnda fallet har särskilt uppmärksamats därför att den först

misstänkte och anhållne måste frisläppas kort efter det att han av polis- och åklagarmyndigheter samt under medverkan av vissa tidningar och radio-TV framställts såsom skyldig till mordet. Som avgörande indicium mot den gripne s. k. »ögonbrynsmannen» användes vid offentliga anklagelser uppgifter från en droskchaufför som bestämt påstod att mannen av honom mordnatten skjutsats till stället för mordet i Hökarängen. Chaufförens uppgifter visade sig senare vara av noll och intet värde.

När polis- och åklagarmyndigheter efter avslutad förundersökning sammankallar presskonferenser och framlägger sitt anklagelsematerial på ett sådant sätt att den anhållne och av dessa myndigheter som misstänkt ansedde kan utan vidare utpekas, är denne i det allmänna medvetandet dömd — dock inte i juridisk mening eftersom domsrätten är förbehållen domstolen, vilken ännu inte fått ta del av anklagelsematerialet.

I det här omnämnda fallet kom denna fråga upp till diskussion. En stockholms-tidning, som vid andra aktuella tillfällen gjort sig känd för felaktiga sakuppgifter och bristande omdöme, försvarade då rätten att utlämna förundersökningsprotokoll till offentligheten. Tidningen ansåg att man måste kunna lita på tidningarnas och andra massmedias goda omdöme vid publiceringen av sådant förundersökningsmaterial. Detta innebär att man flyttar den faktiska domsrätten ytterligare ett steg, nämligen till journalister och tidningsredaktioner, med alla de konsekvenser för rättsskipningen som det för med sig.

Orsaken till missförhållandena i detta avseende är att söka däri att polis- och åklagarmyndigheter har rätt att när beslut om åtal är väckt utlämna förundersökningsprotokollen till allmänheten. Funnes inte denna rätt skulle visserligen »nyhetsjägare» och andra sensationssökande alltjämt kunna snapa upp förundersökningsmaterial och misstänkliggöra för lagbrott misstänkta. Men detta skulle i så fall betraktas med andra ögon än när polis- och åklagar-

Ang. de ensamstående mödrarnas bostadsproblem

myndigheter i olika former ställt motsvarande material till förfogande.

Jag är emellertid mycket tillfredsställd med statsrådets Klings svar, och jag vill än en gång tacka för det mycket positiva svar jag har fått i den här frågan.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. de ensamstående mödrarnas bostadsproblem

Ordet lämnades härefter till statsrådet fru LINDSTRÖM, som tillkännagivit att hon hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Thorsten Larssons* interpellation angående de ensamstående mödrarnas bostadsproblem, och nu anförde:

Herr talman! Herr Thorsten Larsson har i en interpellation frågat socialministern om denne är beredd att, i syfte att minska antalet abortsökande, förbättra informationen om möjligheterna att vistas på mödrahem samt om möjligheterna till adoption av barn till mödrar på dessa hem. Interpellanten har vidare ställt frågor om utbyggnad av mödrahemmen och andra åtgärder för att förbättra bostadssituationen för ensamstående mödrar.

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Mödrahemmens uppgift är att bereda bostad åt kvinnor under en kortare tid i samband med förlossningen. På mödrahemmen, som har ca 270 platser, vårdades under år 1964 över 800 mödrar. Dessa hem och möjligheterna för blivande och nyblivna mödrar att där erhalla bostad torde vara väl kända för barnavårdsnämnder, barnavårdsmän och personal vid institutioner som en kvinna kommer i beröring med i samband med att hon söker abort. Dessutom torde den stora allmänheten inte sväva i okunnighet om dessa hem och deras funktioner.

Beläggningen på hemmen har under många år varit låg och hållit sig omkring 60 % av kapaciteten. I fjol var beläggningen 66 %. En ökning av beläggningen är möjlig utan att frågan om en utbyggnad blir aktuell. Orsaken till mödrahemmens låga beläggning torde bl. a. vara att söka i det förhållandet att intagning på hemmen vanligen kommer i fråga först när inga andra möjligheter finns att ordna bostadsförhållandena för en blivande eller nybliven mor. Om bostadsituationen anges som motiv för abort, torde det som regel vara fråga om svårigheter att erhalla en permanent bostad som är avgörande. En abortsökande kvinnas önskan om bostad har som regel aktualiserats snabbt, varför anskaffandet av bostad ej medger någon längre tids rådrum.

Möjligheterna att adoptera bort ett barn eller att lämna det för kortare eller längre tid till ett fosterhem torde vara allmänt kända. Det formella förfarandet vid adoption kan påkalla behov av hjälp, och sådan kan i regel erhallas av de förut nämnda myndigheterna och befattningshavarna. Ökad upplysning om adoptionsinstitutet kan dock behövas.

Jag vill erinra om att en särskild kommitté — 1965 års abortkommitté — för närvarande utreder frågor som har samband med abort, däribland de olika motiv som kan ligga bakom en önskan härom. Kommittén har vidare att till ingående behandling ta upp frågan om samhällets åtgärder i abortförebyggande syfte, både den rådgivningsverksamhet som bedrivs av olika samhällsorgan och de sociala och ekonomiska åtgärder som kan vidtas för att stödja kvinnor i en abortsituation.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet fru Lindström för svaret på min interpellation, som jag hade ställt till socialministern.

När det gäller frågan om bättre information beträffande möjligheterna

Ang. de ensamstående mödrarnas bostadsproblem

att vistas på mödrahem anser statsrådet uppenbarligen att dessa möjligheter är tillräckligt kända. Jag är inte riktigt säker på att så är fallet. Det är nämligen i hög grad ägnat att förvåna att i vår tid med bristsituationer på snart sagt alla områden och speciellt på bostads- och vårdnadsområdet det kan finnas hem av den här karaktären med så låg beläggningsfrekvens som 60 procent. Det är väl ändå felaktigt att så många platser står tomma på mödrahemmen samtidigt som ensamma blivande mödrar inte vet vart de skall ta vägen för att få en bostad. Visserligen vet jag att mödrahemsvistelsen är tidsmässigt begränsad och sålunda inte kan innebära mer än en mycket tillfällig lösning — jag vet också att de eventuellt till 40 procent obelagda platserna inte tillnärmelsevis är tillräckliga för att tillgodose behovet — men i den situation som här råder måste givetvis alla resurser tillvaratagas.

Jag vill i detta sammanhang erinra om den enkät som gjorts bland abortsökande kvinnor. Mer än en fjärdedel av de tillfrågade förklarade att de ville föda sitt barn bara de kunde få någon bostad. Det tycker jag är någonting att betänka för ett samhälle där röster högljutt ropar på fri abort. Dessa röster är mycket högljudda, ehuru de är få till antalet. Många ser även bort ifrån de psykiska eller andra komplikationer av allvarlig art som blir följderna av den konflikt som måste uppstå då man står inför att utsläcka det väntade egna barnets liv. I den situationen bör adoptionen beaktas som en av de möjligheter som kan stå den blivande modern till buds i en svårbemästrad belägenhet.

När det gäller frågan om adoption var statsrådets svar betydligt mera positivt. Statsrådet anser att en ökad upplysning om adoptionsinstitutet bör komma till stånd, och rent allmänt får man väl säga, att här i Sverige och i de flesta västeuropeiska länder efterfrågan på adoptivbarn är betydligt större än tillgången.

Jag vill i detta sammanhang nämna några siffror som kanske kan något belysa detta förhållande. I Stockholm anmäler sig omkring 550 familjer årligen som sökande till adoptivbarn. Cirka 100 barn placeras. I Göteborg anmäler sig årligen omkring 300 familjer. Väntetiden uppges där vara ända upp till fem år. I Malmö är samma tid fyra år. Jag behöver väl inte tillägga att barnavårdsnämnderna prövar fosterföräldrarnas personliga förhållanden mycket noga. Det är vanligtvis fråga om en tid på ett år innan adoptionsfrågorna tages upp till prövning. Jag vill här som kammareren förstår sammankoppla dessa möjligheter, och jag undrar om det är tillräckligt känt för dessa ensamstående blivande mödrar, att man har möjlighet att få, ibland i varje fall, en tillfällig bostad och sedan utnyttja möjligheten till adoption. Man räkar ju rätt ofta här i riksdagen ut för att bli hänvisad till en pågående utredning, och så har skett även i detta fall. Jag vill då bara till slut säga att jag hoppas att den utredning som sysslar med dessa frågor också tar upp denna frågeställning till beaktande och även det svar som statsrådet Lindström här lämnat mig.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag upprepar vad jag sade i mitt svar här nyss, att förekomsten av mödrahemmen är bekant eller blir bekantgjord för alla abortsökande kvinnor, och möjligheten att adoptera bort sitt barn är ju en utväg som de allra flesta väl ändå känner till. Av många betraktas den som den mest näraliggande utvägen ur ett önskat havandeskap. Men ändå visar den bristande tillgången på barn för adoptionsändamål, att de flesta ensamstående mödrar avvisar denna möjlighet och försöker pröva sig fram till en tillvaro där de kan hålla ihop med barnet.

Herr Larsson menade att det är ett fel att det står så många platser tomma

Ang. de ensamstående mödrarnas bostadsproblem

på mödrahemmen. Ja, eftersom mödrahemmen bara är belagda till 60 procent och det alltså finns gott om lediga platser, kan det inte vara brist på mödrahemsplatser som ligger bakom de abortsökandes önskan om abort. Det är ju frivilligt om man vill låta sig placeras på mödrahem eller inte. Kapacitet att ta emot frivilliga som vill bo där har mödrahemmen. Huruvida den omnämnda göteborgsundersökningen är tillförlitlig eller ej vet vi inte. 1965 års abortutredning vill inte i sitt yttrande vitsorda dess slutsatser utan gör som jag nämnde här en egen undersökning om motiven för önskan om abort. Att vistas på mödrahem under amningstiden eller en del av denna är bara en temporär lösning av bostadsproblemet. Det är en egen permanent bostad för sig och barnet som ju har betydelse för den som måste planera en framtid som ensamstående mor. Men bostäder för sådana mödrar är det kommunens sak att svara för, och frågan om tillgång och efterfrågan på bostäder — allmänt och för vissa kategorier, speciellt i detta fall ensamma mödrar — är så omfattande att det inte kan vara någon mening i att debattera den frågan i samband med denna interpellation. Det finns andra tillfällen att göra det.

Fru NILSSON (s):

Herr talman! Jag tänkte faktiskt inte gå upp i denna debatt, men därför att jag så många år har sysslat med dessa problem vill jag dock nu säga några ord. Jag tror att om en barnavårdsnämnd fungerar som den bör och skall fungera kan sådana här frågor i många fall lösas. När det gäller att få komma in på mödrahem förhåller det sig ofta så att mödrarna själva inte vill det. I mitt eget län, Kopparbergs län, var det så få ansökningar att vi har gått tillsammans med Gävleborgs län, och även där visar det sig att mödrarna inte är så angelägna. När det gäller adoption och när det gäller abort är det precis sam-

ma sak. Om en barnavårdsnämnd fungerar som den bör fungera tror jag att sådana här frågor kan lösas ganska lätt inom de olika kommunerna.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Att bristen på bostäder är en ytterst viktig faktor när det gäller abortfrågans lösning tror jag vi alla är överens om. Jag tror inte man behöver ens sitta i en utredning för att kunna konstatera att det är den frågan som måste klaras upp, innan man över huvud taget kan finna några tillfredsställande lösningar på den enskildes problem. Men det var egentligen inte det jag ville säga, utan jag ville fråga statsrådet Lindström om statsrådet tror att den form av mödrahem som vi nu har är den lämpligaste. Kan man inte tänka sig att man i stället eller åtminstone parallellt har hem där mödrarna får bo med barnet och ta ett förvärvsarbete antingen före eller efter förlossningen under den tid de har som svårast, innan de kan finna en egen bostad. Jag tror att den formen av mödrahem vore mera välkommen för detta klientel än den form som vi nu har. Jag vet att det i en del landsting pågår en diskussion om att försöka inrätta just den formen av mödrahem eller i varje fall därmed komplettera den form som nu finns. Det skulle vara intressant att få höra statsrådet Lindströms uppfattning i denna fråga.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag har besökt många mödrahem och har kunnat konstatera att de har en hög standard och är väl skötta. Den speciella fråga som fru Hamrin-Thorell här riktat till mig vill jag besvara med att jag inte kan se att det finns något hinder, om det geografiskt, lokalt och arbetsmarknadsmässigt går för sig att kombinera en vistelse på mödrahem med ett förvärvsarbete utanför. Förutsättningen är att modern kan

Ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel

gå hem och sköta barnet på de bestämda tider då barnet behöver sin skötsel. Jag vet att detta system har praktiserats på enstaka håll. Några formella hinder föreligger alltså inte. Det är bara fråga om de rent praktiska möjligheterna.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ANDERSSON, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Virgins* interpellation angående beslutat beställningstopp för krigsmateriel, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr *Virgin* har ställt vissa frågor till statsministern med anledning av Kungl. Maj:ts beslut den 25 november i år, enligt vilket försvarsgrensförvaltning tills vidare inte utan meddelande eller tillstånd får köpa eller beställa annan materiel under försvarsgrenarnas tre stora materielanslag än sådan förbrukningsmateriel som oundgängligen behövs för den löpande verksamheten.

Herr *Virgin* har frågat vad som föranlett regeringen att just nu tillgripa denna åtgärd, hur länge och efter vilka bedömningsgrunder regeringen avser att hålla tillbaka beställningarna, vilka åtgärder i konjunkturdämpande syfte regeringen avser att vidta inom övriga delar av statsförvaltningen samt om den inskränkning, som vidtagits i försvarets beställningsverksamhet, kan göras utan att äventyra den militärpolitiska målsättning som innefattades i 1962 års försvarsöverenskommelse.

Frågorna är delvis av sådan karaktär att det bör ankomma på mig att besvara dem.

Kungl. Maj:ts beslut har tillkommit med hänsyn till konjunkturläget och tar

sikte på nästa budgetår. Avsikten är att senarelägga vissa investeringar och materielanskaffningar på grundval av en plan som utarbetas av myndigheterna efter anvisningar av överbefälhavaren. Enligt gällande försvarsbeslut har förutsatts att Kungl. Maj:it skall äga befogenhet att innehålla beställningsbemyndiganden under en högkonjunktur. Enligt min mening kommer målsättningen för krigsmakten inte att rubbas.

Beträffande herr *Virgins* fråga om vilka åtgärder i konjunkturdämpande syfte regeringen avser att vidta inom övriga delar av statsförvaltningen hänvisar jag till 1966 års statsverksproposition.

Herr *VIRGIN* (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min interpellation. Jag hade ställt den till statsministern, därför att den rör regeringens samlade politik, men jag håller gärna med om att den delvis angår försvarsministerns fögderi.

Av svaret framgår att beställningsstoppet tillkommit med hänsyn till konjunkturläget och tar sikte på nästa budgetår. Man vill då fråga hur regeringen så säkert kan veta att konjunkturläget skall bli förvärrat, d. v. s. att överkonjunkturen skall bli förstärkt just från och med den 1/7 1966. Det måste ju vara så regeringen ser det, eftersom den inte försöker åstadkomma någon besparing genast.

Nu tror jag emellertid att en riktigare beskrivning av orsakssammanhanget är att regeringen under budgetarbetet har måst konstatera att statsutgifterna springer i höjden och att den lättsinniga ekonomiska politiken inte kan föras längre utan allvarliga risker. Och så ger man sig på försvaret. Men det är ingalunda försvarskostnaderna som företer någon oväntad eller oroväckande bild. De har noga kunnat förutberäknas för hela den period som försvarsbeslutet omfattar. Detta beror på det system för

Ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel

långsiktig planering som försvaret sedan åtskilliga år arbetar med, ett system som har visat sig vara utomordentligt värdefullt för sitt syfte: att få ut största möjliga försvarseffekt ur anslagen.

I själva verket har vår försvarsplanläggning väckt internationell uppmärksamhet och blivit ett föredöme också på det civila området.

Det finns flera exempel på framsynta privata företag som har hämtat inspiration — och för övrigt också personal — från försvarets planeringsorgan och som har börjat tillämpa metodiken för egen del. För att emellertid fördelarna skall uppnås är det ett oeftergivligt krav att man inte genom mer eller mindre slunpartade ingrepp bryter sönder underlaget. Gör man det, kommer man snart att finna att kostnaderna för att rätta till ingreppen kommer att bli långt större än de tillfälliga vinsterna.

Om detta är regeringen säkerligen väl medveten. Under alla de år och skiftande konjunkturförhållanden som försvarets ramplanering ägt rum har den också hittills fått ske i stort sett utan ryckighet och störningar. Att man just nu gör ett stort ingrepp är en händelse som ser ut som en tanke. Nästa budgetår är nämligen det fjärde och sista av nu gällande försvarsuppgörelse. Beställningsrestriktionerna kommer att innebära besparingar under detta sista år, d. v. s. försvaret kommer inte att under perioden tillföras de anslag totalt som man förutsatte och var överens om. Vill man, som försvarsministern gör i interpellationssvaret, hävda att detta kan ske utan att överenskommelsen brytes och alltså utan att försvarseffekten nämnvärt nedgår, så måste besparingarna återhämtas — och då som jag nyss sade till högre kostnader under det budgetår som följer efter det nästa, samtidigt med en återgång till planenliga ordinarie anskaffningar.

Har regeringen någon anledning att tro att det skall bli lättare då? Är regeringen inställd på och beredd att ac-

ceptera betydligt högre kostnader för försvaret om ett och ett halvt år bara för att bibehålla det vid samma styrka som nu?

Om dessa frågor inte kan besvaras med ett bestämt ja, så är den nu vidtagna åtgärdens verkliga innebörd att man på omvägar urholkar försvarets slagkraft under och alltså i strid med den löpande försvarsöverenskommelsen.

Skall då inte försvarsanslagen alls kunna användas i konjunkturpolitiskt syfte? Jo, men möjligheterna härför är starkt begränsade. Detta beror främst på att målsättningen, alltså kravet på vad försvaret skall kunna åstadkomma, är fastlåst.

Emellertid uttalade 1962 års försvarskommitté om detta bl. a. att en viss anpassning kan ske genom att anslag och beställningsbemyndiganden hålles till Kungl. Maj:ts disposition och ställes till myndigheternas förfogande vid lämplig tidpunkt. Så har fallet varit under många år och så har skett även i år. Regeringen har därefter lämnat ut tillstånd till beställningar. Vad som nu skett är att regeringen dragit in de tillstånd som den lämnade för några få månader sedan och kräver att nya tillstånd skall inhämtas hos regeringen för att man skall få använda de tillstånd som man redan har fått av regeringen. Detta visar antingen att planläggningen av regeringens arbete är mer än lovligt svag eller också att det har hänt någonting som var alldeles oväntat och omöjligt att förutse under de senaste månaderna. Jag har frågat vad som i så fall kan ha hänt men inte fått något svar.

Nu har vi från vår sida länge krävt åtgärder av regeringen för att komma till rätta med inflationen och hälsar i och för sig med största glädje varje tecken på en ny giv i form av återhållsamhet med statens utgifter. Det enda vi hittills har sett är emellertid den nu inledda aktionen mot försvarskostnaderna. Den har vi svårt att oreserverat godta därför att försvaret intar en sär-

Ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel

ställning som gör att det borde komma i allra sista hand. Försvaret kan nämligen inte direkt fogas in i den konjunkturbild som vår inrikespolitik och inre ekonomi skapar. Försvarsbehoven följer sin egen konjunktur som byggs upp, inte av förhållandena i Sverige, utan av motsättningarna och spänningarna i vår omvärld. De ligger utanför vår kontroll. Jag skall be att få citera några ord som utrikesministern yttrade förra veckan i andra kammarens utrikesdebatt: »Världsläget, som det ter sig i dag, ger onekligen anledning till bekymmer och oro. Den avspänning mellan öst och väst, som man tyckte sig märka under år 1963 och som bland annat resulterade i provstoppsavtalet, avlöstes under 1964 av en försämring i det internationella klimatet.» Vill vi därför ha ett visst mått av trygghet och en viss garanti för att få leva i fred, så är också möjligheterna starkt begränsade att anpassa försvarskostnaderna efter tillfälliga inrikespolitiska önskemål.

Försvaret intar en särställning också på det sättet att dess kostnader inte ökar lika snabbt som vår nationalinkomst. Man kan uttrycka det så, att om försvaret vore det enda av våra åtaganden som skulle kräva beskattning, så skulle skatterna undan för undan sjunka.

Det förefaller då även från denna synpunkt mera naturligt att försöka bromsa alla de utgifter som stiger snabbare än våra resurser och framför allt att vara återhållsam med nya åtaganden. Vi har sannerligen — inte minst nu i höst — haft exempel på nya stora utgifter, som regeringen trumfat igenom eller tänker trumfa igenom och som verkligen inte borde vara viktigare än att fullfölja den insats för att bevara vår fred, som vi ju ändå har varit överens om.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon debatt om vår inrikespolitik eller

om den ekonomiska politiken. Jag har konstaterat i mitt svar att bakgrunden till denna åtgärd är konjunkturpolitisk. Vi får tillfälle att om en månad, när statsverkspropositionen lagts fram, diskutera dessa frågor i remissdebatten.

Jag är emellertid angelägen om att ta upp en polemik mot herr Virgin i fråga om detta avsteg från det som herr Virgin kallade försvarsöverenskommelsen, d. v. s. de långsiktiga beslut som riksdagen har fattat i försvarsfrågan.

Herr Virgin var ledamot av den senaste försvarskommittén och var där tillsammans med representanter för övriga demokratiska partier med om förslag som innebär att regeringen får möjlighet att anpassa försvarsbeställningarna efter konjunkturläget. Jag ber att få hänvisa både till försvarskommitténs betänkande på denna punkt och till riksdagens beslut år 1963. Tankegången är att om man binder sig för en så lång period som fyra år — försvarshuvudtiteln är den enda som har denna förmån att få en budget uppgjord för en fyraårsperiod — så måste man ta hänsyn till att det kan hända mycket under en sådan period. Försvarskommittén sade också alldeles klart ifrån, att det måste finnas möjligheter till en konjunkturanpassning både uppåt och nedåt.

Jag vill läsa in i protokollet vad som står i försvarskommitténs betänkande, formuleringar som har återgivits i den proposition som förelades riksdagen 1963 och sedan antagits av statsutskottet och riksdagen:

»Tekniskt sett torde det inte bereda några svårigheter att åstadkomma en viss anpassning till konjunkturpolitiken genom att anslag och beställningsbemyndiganden hålles till Kungl. Maj:ts disposition och ställes till myndigheternas förfogande vid lämplig tidpunkt. Dylika åtgärder har i viss utsträckning vidtagits under de senaste budgetåren. Det har förekommit att beställningar — för vilka bemyndiganden ej funnits — fått utläggas i förväg och att medel

Ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel

ställts till förfogande för tidigareläggning av underhåll e. d. Även byggnads- och underhållsarbeten har satts i gång med anlitanande av medel för sysselsättningspolitiska åtgärder. Kungl. Maj:t torde omvänt äga befogenhet att, utan rubbning av den militärpolitiska målsättningen, under en högkonjunktur innehålla anslag och beställningsbemyndiganden.»

Försvarskommittén tillade: »Med beaktande av det anförda har försvarskommittén funnit att övervägande skäl talar för ett bibehållande av den sedan år 1958 tillämpade ordningen med fleråriga försvarsbeslut.»

Vi har alltså utgått ifrån att om man är beredd att acceptera flerårsbeslut beträffande stora försvarsutgifter, så får man också vara beredd att hålla möjligheter till en konjunkturpassning öppna.

Regeringen har under budgetarbetet funnit att det just nu med hänsyn till konjunkturläget är lämpligt att utnyttja den möjlighet till konjunkturpassning som förutsattes i försvarsbeslutet. Något annat har inte skett. Jag hoppas att herr Virgin, som har varit med om försvarsbesluten och vad han kallar försvarsöverenskommelserna, skall medge att detta icke är något avsteg från det vi har kommit överens om eller beslutat och att regeringen här bara utnyttjar de befogenheter som riksdagen har givit regeringen i samband med försvarsbesluten.

Herr Virgin har svårt att acceptera en senareläggning av försvarsbeställningarna med hänsyn till det internationella läget. Han menar väl att den försvarspolitiska och militärpolitiska målsättningen rubbas genom att viss materiel kommer att införas i krigsorganisationen senare än som är fallet om man inte vidtar denna åtgärd. Denna senareläggning kan få effekt i försvarsorganisationen först om tre, fyra år — någon omedelbart effekt får den inte — och vad vet vi om den internationella situationen eller om krigsriskerna vid

denna tidpunkt? Det är ingen här som kan veta någonting. Vem som har rätt — den som hävdar att vi går mot en försämring i det internationella läget eller den som hävdar motsatsen — får framtiden utvisa.

Jag skulle ändå vilja peka på en sak som i stor utsträckning varit avgörande för mitt ställningstagande till denna fråga, nämligen att — trots kriget i Vietnam — tendenserna till avspänning mellan de ledande supermakterna har fortsatt inom det europeiska området. Om denna glädjande tendens är bestående, om den är ett definitivt resultat av det rådande militära jämviktsläget i stort, är naturligtvis alldeles omöjligt att säga, men jag tror inte man kan bestrida faktum.

Herr Virgin återopade utrikesministerns analys i andra kammaren förra veckan av det internationella läget. Jag vill fästa herr Virgin's uppmärksamhet på att vad utrikesministern då sade, och som herr Virgin citerade, knöt an till Vietnamkrisen och förhållandena i första hand i Asien. Utrikesministern hävdade i debatten att avspänningstendenserna hade avbrutits genom utvidgningen av Vietnamkriget, men han uttalade inte någon mening om att vi hade kommit in i ett förvärrat spänningsläge, och under debatten i andra kammaren framhölls från flera håll, bl. a. av folkpartiets ledare, att man kanske bör skilja mellan förhållandena just nu i Sydostasien och inom det europeiska området.

Vi kan dessutom notera som en glädjande sak att det svenska försvaret aldrig tidigare har varit så starkt, vare sig i freds- eller krigstid, som det är för närvarande. Vi har nått en gräns i uppbyggnaden av försvaret, där man med hänsyn till den begränsade effekten vägar vidta en åtgärd av detta slag i konjunkturpolitiskt syfte. Jag vill påpeka att försvaret, genom att hålla tillbaka vissa investeringar i byggnader och anläggningar och genom att senarelägga vissa beställningar i verkstadsindu-

Ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel

strien, skaffar sig en beredskapsreserv som kan bli till stort gagn om konjunkturen skulle ändras. Detta har också försvarskommittén och riksdagen uttalat sig för i samband med det senaste försvarsbeslutet.

Jag vill slutligen, herr talman, bara säga att de motiv som herr Virgin försökte lägga in i dessa beslut har regeringen inte själv använt. Vi har endast haft de motiv som jag här har redovisat och som herr Virgin själv varit med om att formulera i försvarskommittén, där man i förväg förutsatt att en konjunkturanpassning fick ske.

Denna fråga kommer att anmälas för nästa års riksdag, och det blir då tillfälle att återkomma till den. Att frågan har kommit till offentligheten före statsverkspropositionen den 10 januari sammanhänger med att jag har ansett det nödvändigt att, när vi inom regeringen var överens om att vidta denna åtgärd, departementet skulle få en längre förberedelsestid än vad vi skulle ha fått om vi avvaktat att presentera frågan till januari månad. Jag har självfallet velat ha denna längre förberedelsestid för att åstadkomma minsta möjliga störning i den långsiktiga planeringen inom försvaret. Genom att försvarsdepartementet redan nu får kontroll över försvarsbeställningar och investeringar som är aktuella inom detta budgetår, har vi fått större möjligheter att påverka detta beslut så att det åstadkommer minsta möjliga störning för försvaret.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag hade väntat och hoppats att försvarsministern skulle meddela kammaren hur mycket besparingsaktionen skall omfatta i fråga om försvaret. Får jag fråga: Kan vi få veta vad regeringen menar att konjunkturpolitiken fr. o. m. den 1 juli 1966 kommer att kräva i minskning av försvarsanslagen i jämförelse med försvarsöverenskommelsen?

Försvarsministern anför att försvars-

överenskommelsen innebar att en viss anpassning skulle kunna ske genom att beställningsbemyndiganden ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande och lämnades ut av Kungl. Maj:t vid lämplig tidpunkt. Ja, det är riktigt, och det är just vad som normalt också har skett och har tillämpats även i år. Om jag inte minns fel, hölls beställningsbemyndiganden på ungefär 250 miljoner kronor inne när regeringen lämnade sina bemyndiganden för bara ett par månader sedan. Vad som nu skett är att de redan lämnade tillstånden har dragits in igen, vilket är något annorlunda.

Av försvarsministerns anförande nyss framgår att det inte är så mycket konjunkturläget i sig självt som är orsaken till besparingarna, utan snarare regeringens svårigheter att få ordning på det statsfinansiella läget. 1962 års försvarskommitté uttalade sig också om en sådan situation och sade att försvarsbeslutet skulle kunna omprövas om det statsfinansiella läget påtagligt skulle förändras. Med detta avsåg kommittén självfallet en situation av försämrad ekonomi, depression, arbetslöshet, med andra ord: ett läge där försvarskostnaderna skulle bli en avsevärt tyngre börda för svenska folket än vad som vid beslutets fattande kunde förutses. Man avsåg verkligen inte i första hand en situation som dagens med kraftig högkonjunktur, full sysselsättning och sjunkande relativa kostnader för försvaret, en situation där svårigheterna består i att regeringen misslyckats med att hålla prisstegringarna i schack och trots detta inte vill stoppa utgiftsstegringarna utan tvärtom inför helt nya utgiftsåtaganden. Vad regeringen nu har gjort kan enkelt uttryckas på det sättet, att man visserligen för nästa år ämnar föreslå de anslag som försvarsuppgörelsen innebär — jag utgår i varje fall ifrån att man ämnar göra det — men att man samtidigt vidtar åtgärder för att anslagen i sin helhet inte skall behöva utbetalas. Man ämnar alltså i stället skapa en behållning som är helt

Ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel

fri och inte intecknad av några beställningar.

Detta förfarings sätt kommer att innebära att försvaret kommer att ha en betydligt större behållning vid utgången av försvarsöverenskommelseperioden än när perioden började, alltså ett förhållande som direkt strider mot vad försvarsministern själv så sent som i våras uttalade borde vara riktpunkten.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det är inte alls här fråga om att minska försvarsanslagen, som herr Virgin till slut kom fram till, utan det är uteslutande fråga om att utnyttja den möjlighet som riksdagen har anvisat, nämligen att göra en viss anpassning av försvarsbeställningarna till det rådande konjunkturläget. Jag kan tala om för herr Virgin att jag redan har gett överbefälhavaren i uppdrag att utarbeta en plan för att minska beställningsverksamheten under återstående del av innevarande budgetår och nästa budgetår. Som utgångspunkt för denna plan som överbefälhavaren skall utarbeta har angetts att reservationsbehållningarna under de tre stora materielanslagen och investeringsanslagen skall öka med omkring 350 miljoner kronor från juni 1966 till juli 1967. Det är en riktpunkt. Av beloppet bör omkring 100 miljoner kronor avse investeringsanslag. Det är vad som konkret hittills har gjorts av regeringen. I övrigt ber jag att få hänvisa till den redovisning som återkommer i statsverkspropositionen.

Slutligen tror jag, herr talman, att herr Virgin missuppfattat tillvägagångssättet. Det är ju så att riksdagen inte ställer — som herr Virgin antydde och som jag ser att en del tidningar tror är fallet — anslag och beställningsbemyndiganden direkt till myndigheternas förfogande. Riksdagen ställer både anslag och beställningsbemyndiganden till Kungl. Maj:ts förfogande, och sedan är det Kungl. Maj:ts sak att bemyndiga

förvaltningarna att lägga ut beställningar. Men det är alldeles klart att den i försvarsbeslutet förutsatta befogenheten för Kungl. Maj:t att i konjunkturpolitiskt syfte innehålla vissa beställningsbemyndiganden, som nu har skett, också skall kunna utövas under löpande budgetår. Det är därför som jag utan att överträda mina befogenheter har tills vidare kunnat ordna detta beställningsstopp.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag vet mycket väl att riksdagen ställer beställningsbemyndiganden till Kungl. Maj:ts förfogande — och jag tror att jag sade det förut också. Vad jag har anmärkt på är att regeringen så illa planlägger sitt arbete eller så låter sig överraskas av oväntade omständigheter, att den först lämnar beställningsbemyndiganden enligt sin av riksdagen givna fullmakt och sedan omedelbart därefter drar in dem igen.

Jag ber att få tacka försvarsministern för den upplysning han lämnade nyss, nämligen att besparingarna kommer att avse 350 miljoner kronor. Det är en stor summa pengar. Det betyder, om jag räknar rätt, mellan 15 och 20 procent av anskaffnings- och investeringsanslagen. Räknar man bort det som redan måste vara intecknat av anslagen, uppgår reduktionen till mellan 35 och 40 procent. Vill försvarsministern verkligen göra gällande att detta skall kunna ske utan att det märks? Varför har man i så fall inte gjort det tidigare?

Regeringen kan väl inte bara skjuta ansvaret för framtiden till den sittande försvarsutredningen, utan regeringen måste väl ändå ha övervägt och försökt sätta sig in i konsekvenserna av en sådan här åtgärd, innan den vidtas. Dessa konsekvenser är, som jag nyss sade, att om vi vill behålla det försvar som 1963 och i fjol ansågs erforderligt för vår trygghet, kommer vi om ett och ett halvt år att behöva öka kostnaderna med flera hundra för att inte säga

Ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel

många hundra miljoner kronor. Tycker försvarsministern att en sådan våldsam förändring kan avfärdas bara med en hänvisning till att det sitter en försvarsutredning? Kan man verkligen göra gällande att den försvarsutredningen i så fall har full handlingsfrihet?

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill med anledning av det som herr Virgin sist tog upp säga att vi kanske inte alltid lever i en sådan överhettad konjunktur som nu är fallet. Det kan tänkas att 100 eller 200 eller 300 miljoner kronor kan ställas till förfogande för att snabbt kunna lägga ut beställningar i verkstadsindustrin eller konfektions- och textilindustrin eller för igångsättande av byggnadsverksamhet av olika slag, vilket kan bli en utomordentligt nyttig tillgång för oss för att stimulera den svenska ekonomin i ett annat konjunkturläge. Det är just detta som försvarskommittén så starkt har påpekat, att när vi har så stora anslag till förfogande för beställningar och investeringar — det rör sig om flera miljarder kronor om året — och när försvarsbeställningarna har fått en sådan betydelse för det svenska näringslivet, är det önskvärt att man försöker få till stånd en viss anpassning av denna ekonomiska verksamhet till konjunkturerna. Vi har använt denna metod tidigare. Då har det gällt att i en situation med låg ekonomisk aktivitet göra förbeställningar på olika områden. Det är inte så många år sedan som vi på det sättet kunde lägga ut beställningar i konfektions- och textilindustrin, byggnadsindustrin och också i någon liten mån i verkstadsindustrin. Men vi var dåligt förberedda. Vi hade inte den reserv av färdigplanerade arbeten som enligt vad försvarskommittén uttalat var önskvärt. Det är alldeles klart att om konjunkturläget är sådant att de åtgärder som jag här talar om skall fullföljas, kommer vi att om något eller några år

ha en reserv till hands i händelse av omsvängningar i konjunkturen. Det är alltså det konjunkturpolitiska resonemanget i sammanhanget.

Att vi genom dessa åtgärder skulle försvaga försvarskraften och inte kunna uppfylla den militärpolitiska målsättning, som vi är eniga om, är en överdrift, herr Virgin. Jag har här sagt att effekten av en sådan här åtgärd kommer att märkas först om tre, fyra eller kanske till och med om fem år. Det är klart att om det internationella läget skulle försämrats eller om, som jag sagt, konjunkturerna skulle ändras, är det inte omöjligt att ta igen det mesta av en sådan här senareläggning. Självfallet måste vi planera så att vi i händelse av behov snabbt kan få den materiel det är fråga om beställd och producerad.

Jag tror inte att vi på denna punkt behöver ha några delade meningar. Det är inte så att vi berövar försvaret några medel, utan vi låter i stället anpassa beställningarna till konjunkturläget, och det är inte heller så att jag har tagit beställningsbemyndigandena ifrån myndigheterna. De har bemyndigandena kvar. Det är bara det, att de beslut jag fattat innebär att myndigheterna inte får utnyttja bemyndigandena. Det är kanske precis samma sak i verkligheten, men formellt är det en ganska stor skillnad. Även detta hör till sådana åtgärder, som regeringen tidigare har vidtagit.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! När försvarsministern talar om vikten av att kunna tidigare lägga beställningar, så är det en helt annan sak än den vi diskuterar nu. Här gäller det en indragning av beställningar, och på den punkten uttalade försvarskommittén mycket bestämt, att möjligheterna därtill är starkt begränsade, nämligen av den målsättning för försvaret, som man kommit överens om.

Vidare säger försvarsministern att det

Ang. statsbidrag till politiska partier

kan vara värdefullt att ha en reserv för anpassning till konjunkturerna. Har det värdet plötsligt uppstått nu när det gäller sista året i försvarsöverenskommelsen? Varför har det inte varit värdefullt tidigare? Kan försvarsministern göra något som helst uttalande eller lämna någon som helst garanti för att dessa pengar icke kommer att berövas försvaret?

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag förstår inte, varför herr Virgin skall dra ned debatten genom att ställa denna fråga och genom att i nästan varje anförande utgå ifrån att det bakom dessa beslut ligger andra motiv än dem som jag har redovisat.

Jag tror inte att försvarsdebatten kommer att vinna på att man för en sådan diskussion.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Det kan förefalla oklokt av mig att hoppa in i denna debatt, som hittills har rört sig så att säga på högsta nivå. Det var ett yttrande av herr statsrådet nyss i en replik till herr Virgin som ändå kom mig att begära ordet. Herr statsrådet antydde nämligen, att det kan bli nödvändigt att senarelägga även byggnader och anläggningar.

I anknytning till detta vill jag till herr statsrådet nu ställa den frågan, om en sådan eventuell senareläggning av byggnader och anläggningar i någon mån kommer att gå ut över den planerade upprustningen av de värnpliktigas förläggningslokaler och liknande ting, som har varit, såvitt jag förstår, en målsättning ifrån försvarsdepartementets sida.

Jag hoppas att inte så är fallet, emedan en sådan upprustning av förläggningslokalerna förefaller så angelägen, att den snarare borde sättas i förtur. Jag finner det angeläget att vid detta tillfälle få ett besked ifrån herr statsrådet hur det kan förhålla sig med den saken.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag kan svara, att beslutet icke kommer att rubba på den pågående moderniseringen av kasernbyggnaderna.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag ber att få notera detta svar med största tacksamhet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets betänkande nr 47, statsutskottets utlåtanden nr 182, 183, 186, 189—191 och memorial nr 193, bevillningsutskottets betänkande nr 58, bankoutskottets utlåtande nr 64 och memorial nr 65—67 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 34 och 35.

Ang. statsbidrag till politiska partier

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till politiska partier jämte motioner.

Proposition nr 174, i vilken Kungl. Maj:t framlagt förslag om statsbidrag till politiska partier, hade hänvisats till statsutskottet i vad den avsåge anvisande av anslag och i övrigt till konstitutionsutskottet.

I propositionen hade föreslagits, att politiskt parti, som var representerat i riksdagen och fortlöpande bedrev opinionsbildande verksamhet bland sina medlemmar och bland allmänheten, skulle få statsbidrag. För statsbidrag skulle ytterligare fordras, att partiet i det senaste andrakammarvalet fått minst ett mandat och minst två procent av de i hela riket avgivna giltiga rösterna. Bidrag skulle enligt förslaget utgå till varje bidragsberättigat parti med 60 000 kronor per riksdagsmandat och år. Bi-

dragen skulle icke vara förknippade med några villkor eller någon kontroll beträffande användningen.

Det nya bidragssystemet skulle tillämpas från och med kalenderåret 1966. Kostnaderna för detta år hade beräknats till ungefär 23 miljoner kronor.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 815, av herrar *Adolfsson* och *Werner*, samt II: 971, av herr *Hermansson*;

2) de likalydande motionerna I: 816, av herr *Torsten Andersson m. fl.*, och II: 970, av herr *Hedlund m. fl.*;

3) de likalydande motionerna I: 817, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 967, av herr *Bohman m. fl.*;

4) de likalydande motionerna I: 818, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 972, av herr *Ohlin m. fl.*;

5) de likalydande motionerna I: 819, av fru *Segerstedt Wiberg*, och II: 969, av herr *Hamrin* i Jönköping;

6) motionen II: 961, av herr *Börjesson* i Falköping och herr *Persson* i Heden;

7) motionen II: 962, av herrar *Rubin* och *Sjöholm*;

8) motionen II: 966, av herrar *Antonsson* och *Dahlgren*;

9) motionen II: 968, av herr *Carls-hamre* och fröken *Ljungberg*; samt

10) motionen II: 973, av herrar *We-dén* och *Ståhl*.

Av dessa motioner hade de vid 2) och 8) hänvisats endast till konstitutionsutskottet, medan de övriga delats mellan konstitutions- och statsutskotten efter samma grund som tillämpats beträffande propositionen.

Slutligen hade jämlikt 18 § 2 mom. riksdagsstadgan till konstitutionsutskottet överlämnats de under den allmänna motionstiden väckta, likalydande motionerna I: 218, av herrar *Källqvist* och *Thorsten Larsson*, samt II: 273, av herr *Ullsten m. fl.*, vilka motioner först blivit hänvisade till bankoutskottet.

Ang. statsbidrag till politiska partier

I de likalydande motionerna I: 218 och II: 273 hade föreslagits, att en utredning skulle tillsättas med uppgift att redovisa skälen för och emot statsbidrag till politiska partiers allmänna verksamhet och att utarbeta alternativa system för sådana bidrag.

I de likalydande motionerna I: 815 och II: 971 hade yrkats, att riksdagen med bifall i övrigt till propositionen nr 174 skule besluta, att bidragsberäkningen skulle bygga på partiernas röstetal vid valen till andra kammaren i stället för på deras mandatmässiga representation i riksdagens bägge kamrar.

I de likalydande motionerna I: 816 och II: 970 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 174 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om särskilt övervägande av det allmänna partistödets utformning för tiden från och med kalenderåret 1967 med beaktande av de synpunkter, som anförts i motionerna.

I de likalydande motionerna I: 817 och II: 967 hade anhållits om avslag på propositionen nr 174.

I de likalydande motionerna I: 818 och II: 972 hade föreslagits, att riksdagen skulle med avslag på propositionen nr 174 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsamt utredning till belysning av de frågor rörande utformningen av ett partistöd, som anförts i motionerna.

I de likalydande motionerna I: 819 och II: 969 hade hemställts om avslag på propositionen nr 174.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte, med avslag på följande motioner i vad de hänvisats till konstitutionsutskottet, nämligen

1) I: 218 och II: 273;

2) I: 817 och II: 967;

3) I: 818 och II: 972;

4) I: 819 och II: 969;

Ang. statsbidrag till politiska partier

- 5) II: 961;
- 6) II: 962;
- 7) II: 968;
- 8) II: 973; samt
- 9) I: 815 och II: 971 i vad de avsåge ändring i proposition nr 174,

bifalla proposition nr 174 i vad den hänvisats till konstitutionsutskottet;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kännna vad utskottet i utlåtandet anfört om översyn av fördelningsreglerna; samt

C. att följande motioner, nämligen

- 1) I: 815 och II: 971 i vad de hänvisats till konstitutionsutskottet;
- 2) I: 816 och II: 970; samt
- 3) II: 966,

i den mån de icke besvarats genom hemställan under A och B icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Sveningsson*, *Hernelius*, *von Friesen*, *Magnusson* i Tumbult och *Hamrin* i Jönköping, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till följande motioner i vad de hänvisats till konstitutionsutskottet, nämligen

- 1) I: 817 och II: 967;
- 2) I: 819 och II: 969; samt
- 3) II: 962,

avslå proposition nr 174 i vad den hänvisats till konstitutionsutskottet;

II. av herr *Sörenson*, som på åberopade grunder ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 818 och II: 972 i vad de hänvisats till konstitutionsutskottet och med avslag på proposition nr 174 i vad den hänvisats till konstitutionsutskottet, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam utredning rörande de i nämnda motioner anförda spörsmålen rörande utformningen av ett allmänt partistöd.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Den proposition som vi nu skall behandla, propositionen om statsbidrag till politiska partier, bygger på en grundsyn som kan antagas vara gemensam för en stor majoritet av vårt folk.

Enligt denna grundsyn måste man kräva av staten att den positivt bidrager till att skapa förutsättningar för att det politiska livet skall bevara sin vitalitet. Det är inte tillräckligt att medborgarna har rösträtt och att staten genom lagstiftning garanterar dem en formell rätt att sammansluta sig i politiska partier och att uttrycka sina åsikter i tal och skrift. Rättigheterna måste också kunna utnyttjas effektivt.

De politiska partierna är huvudaktörer i den ständigt fortgående samhällsdebatt, som är en nödvändig förutsättning för att demokratin skall få ett reellt innehåll. Eftersom ansvaret för att demokratin fungerar ytterst är statens, kan staten inte stå överksam vare sig inför tendenser till utarmning av pressdebatten eller inför de politiska partiernas finansiella svårigheter. Partiernas finansieringsbekymmer är allmänt omvittnade. De politiska frågorna har blivit allt fler och mera komplicerade, och informationen och propagandan allt dyrare.

Det är naturligt och riktigt att medlemmarna i ett politiskt parti genom avgifter och på annat sätt stöder det egna partiets verksamhet, men eftersom det är ett intresse för alla, även för de politiskt oorganiserade, att partierna kan fortsätta sitt arbete i full utsträckning och möta de växande behoven av upplysning och debatt, ligger det också nära till hands att staten träder emellan när andra medel tryter.

Frågan om ett permanent statligt stöd för politiska partier för opinionsbildning har också blivit aktuell såsom en metod att trygga fortbeståndet av en effektiv demokrati. En förutsättning för att ett sådant stöd rätt skall kunna fylla sin uppgift och bli till gagn för de

mokratien är att partierna får full frihet att använda pengarna på det sätt de anser bäst utan kontroll eller insyn från statens sida.

Den pressdebatt som har följt på ofentliggörandet av partistödspropositionen visar att det i alla läger finns förståelse för problemens allvar och fördelarna med ett statligt partistöd. Borgerliga anhängare av tanken på partistöd har särskilt pekat på olägenheterna för ett borgerligt parti av att behöva mottaga bidrag från näringslivet och på riskerna för att sådana bidrag skapar misstankar om ett politiskt beroendeförhållande. En folkpartiet närstående tidning har uttryckt saken så, att vårt partiväsen inte under några förhållanden kan undvara subventioner och att i valet mellan subventioner från stora företag och subventioner från staten det senare alternativet är att före- draga.

I riksdagen är det — om man får döma av motionerna i ämnet och konstitutionsutskottets utlåtande — bara högern och enstaka riksdagsledamöter från andra partier som av principiella skäl motsätter sig direkta statliga bidrag till partierna.

Jag skall inte i detta sammanhang i detalj bemöta högerns argumentation. Endast ett par ord om en invändning mot partistödet som har fått en central plats i högerns partimotion. Det sägs i motionen att varje konstruktion av ett statsstöd måste bli beroende av majoritetens bedömning av vad som är rättvist. Vidare heter det: »Om statsmakterna i kraft av sin maktställning genomför regler som ändrar konkurrensen mellan de existerande partierna — — — är detta utan gensaga ett grovt avsteg från demokratiens princip om partiernas integritet.»

Detta är verkligen egendomligt. En majoritet, som består av t. ex. 2/3 eller 3/4 av riksdagens ledamöter, skulle inte kunna företa sig någonting som inverkar på »konkurrensen mellan de existerande partierna» utan att därmed för-

Ang. statsbidrag till politiska partier

gripa sig på demokratierna! För högern representerar tydligen alltid nuläget, den bestående ordningen, något heligt och orubbligt. Tillämpat på författningsfrågan skulle herr Holmbergs och hans partikamraters uttalande i motionen betyda, att högern inte kunde medverka till ett nytt representationsskick och valsysteem om inte det nya systemet partimässigt gav exakt samma resultat som det nuvarande tvåkammar-systemet. Behöver jag säga mer för att alla skall förstå att det strama och stolta högeruttalandet inte är en genomtänkt ståndpunkt?

Från höger- och folkpartihåll har det gjorts gällande att ett beslut om partistöd inte borde fattas utan att folket haft tillfälle att tillkännage sin mening i val eller i folkomröstning. Några anser att partistödet borde behandlas som en grundlagsfråga. Folkpartiet menar att partistödet borde ha utretts genom en parlamentarisk kommitté innan riksdagen fick ta ställning.

Gentemot denna kritik vill jag först och främst säga att vi inom regeringen vid våra överläggningar fann att partistödsfrågan var av den natur att särskilda ansträngningar borde göras att få en så bred samling som möjligt kring en konstruktiv lösning. Kontakter togs därför på ett förberedande stadium med ledarna för de demokratiska oppositionspartierna, och beslutet om att lägga fram proposition för riksdagen fattades först när det stod klart att regeringsförslaget kunde påräkna ett betydande stöd i riksdagen även utom regeringspartiet. Röstsiffrorna i konstitutionsutskottet — 13 mot 7 — ger en antydning om att regeringen gjort en riktig bedömning av läget.

Jag vill gärna understryka att möjligheterna att få ett brett underlag i riksdagen varit av väsentlig betydelse för regeringens ställningstagande. Det skulle vara ytterst olyckligt om beslutet om partistöd kom att fattas med så smal majoritet, att man behövde befara att det kunde rivs upp efter kort tid eller

Ang. statsbidrag till politiska partier

att de principer på vilka systemet bygger kunde bli föremål för täta ändringar alltefter skiftande majoritetsförhållanden i riksdagen. Den bästa garantien mot upprivande strider om partistödet är att de partier som i konstitutionsutskottet ställt sig bakom regeringsförslaget här i riksdagen deklarerar sin anslutning till detta och att förslaget antas med betryggande röstsiffror.

Folkpartiets utredningskrav dryftades vid regeringens förberedande kontakter med de borgerliga partiledarna. Vi var inom regeringen beredda att tillsätta en parlamentarisk kommitté för utredning av vissa frågor om den tekniska konstruktionen av partistödet. En utredning kunde emellertid inte få omfatta principfrågor som var beroende uteslutande på partiernas vilja och förmåga att fatta politiska beslut. De grundläggande principerna för partistödet måste rimligen slås fast redan i utredningsdirektiven. För denna synpunkt hade emellertid folkpartiet föga förståelse.

Det enda preciserade krav beträffande utredningsuppdragets innebörd som folkpartiet framförde på förberedelsestadiet var att man ville förena partistödet med villkor som gjorde det omöjligt för ett parti att använda pengarna till pressändamål. I det läget bedömde regeringen en parlamentariskt sammansatt utredning som helt meningslös och enbart ägnad att fördröja ett positivt beslut i riksdagen.

De utredningskrav som folkpartiet nu presenterat i sin partimotion visar hur kluvet partiet är i denna fråga, hur svårt man har att komma underfund med sig själv och bestämma sig för var man vill stå.

Folkpartiet vill tydligen i princip ha ett partistöd som täcker en inte oväsentlig del av kostnaderna för partiverksamheten, men partiet vill utreda möjligheterna att undvika att stödet motverkar uppkomsten av nya partier. Det är ju alldeles uppenbart att det inte går att komma ifrån att ett partistöd, som skall vara till väsentlig hjälp för

bidragsberättigade partier, medför en viss relativ försämring av konkurrensbetingelserna för nya partier som inte kommer i åtnjutande av något stöd. Ett partistöd utan några som helst kvalifikationsvillkor är en orimlighet. De oundvikliga nackdelarna för partier, som under kortare eller längre tid blir lottlösa, måste vägas mot den vinning som ett partistöd utgör för den fria opinionsbildningen och för demokratiens funktionsduglighet. Detta vet folkpartimotionärerna, men de vill genom en utredning tills vidare skjuta avgörandet ifrån sig.

Ett annat folkpartiönkemål är att man skall göra diverse undersökningar om partiernas kostnader för opinionsbildande verksamhet. Jag skulle ha haft något större förståelse för detta önskemål, om folkpartiet i likhet med socialdemokraterna velat hörsamma partifinansieringssakkunnigas rekommendation från 1950-talet att varje år låta offentliggöra sin bokföring. Under de förberedande kontakterna mellan regeringen och folkpartiledaren framkom ingenting som tydde på att folkpartiet nu blivit mera villigt än tidigare att tillhandahålla uppgifter om sin verksamhet och om de bidrag partiet får från enskilda företag, organisationer, medlemmar osv. Men även om man skulle kunna få behövliga uppgifter från alla partier, skulle detta dock inte ha någon avgörande betydelse. Värdet av upplysningar om partiernas utgifter i det förflutna är nämligen begränsat, när man skall konstruera ett system för partistöd, som skall bestå under överskådlig framtid. Jag skall strax återkomma till detta i annat sammanhang.

Efter dessa allmänna synpunkter övergår jag till att tala något om partistödets tekniska konstruktion och bärande principer.

Jag har redan tidigare nämnt, att det inte får förekomma några villkor beträffande användningen av de statliga bidragen, och att staten inte skall ha

någon insyn i partiernas angelägenheter. Här ligger en garanti för partiernas integritet i förhållande till staten, och samtidigt tillgodoser man alla anspråk på rörelsefrihet för partierna. Ett parti som framför allt behöver förstärka sin organisation kan göra det, och ett annat parti som kanske vill satsa en väsentlig del av sina pengar på att förbättra sin press kan i stället göra det.

Det är inte svårt att se fördelarna med villkorlösheten. Jag tror inte att det finns någon här i kammaren som vid närmare eftertanke skulle vilja godta konsekvenserna av folkpartiets önskemål att hindra att partistödspengar används för att stödja tidningar. Sannolikt går det över huvud taget inte att förverkliga detta önskemål, men om det gick skulle det i varje fall kräva både en kontroll i detalj av partiernas inkomster och utgifter och ett totalt förbud för partierna att ekonomiskt stödja tidningar oavsett med vilka medel det skedde. Med den betydelse tidningarna har för opinionsbildningen är det givetvis en helt verklighetsfrämmande tanke att partierna skulle förbjudas att ha ekonomiskt samröre med pressen.

Bidrag skall enligt propositionen utgå till partier som uppfyller vissa minimivillkor i fråga om representation i riksdagen och uppnådda röst-siffror i allmänna val. Bidragens storlek är beroende av det antal mandat partiet kan tillgodoräkna sig i båda kamrarna.

Kvalifikations- och fördelningsreglerna bör ses i ett sammanhang. Som jag förut nämnt är det nödvändigt att uppställa vissa minimifordringar såsom villkor för rätt till partistöd, och härvidlag är det naturligt att i första hand fästa avseende vid om partiet är representerat i riksdagen. Representation i riksdagen är ett villkor bl. a. för bidragsrätt enligt statsbidragsförfattningen om ersättning till politiska partier för kostnader för framställning av valsedlar.

Representationen i riksdagen ger

Ang. statsbidrag till politiska partier
också en lämplig utgångspunkt för bidragsberäkningen. Fördelningsregler som bygger på riksdagsmandaten medger bl. a. en bättre anpassning till aktuella förhållanden än regler som bygger enbart på röst-siffrorna i de vart fjärde år återkommande riksdagsvalen.

Mot de tekniska konstruktionerna i propositionen har i motionerna anförts olika invändningar. En del av dem har en principiell innebörd. På höger- och folkpartihåll har sålunda själva principen om en proportionell fördelning av partistödet efter partiernas styrka ställts under debatt. Somliga menar att partistödet borde utgå med lika stort belopp till alla partier som uppfyller minimivillkoren, andra är böjda för en kombination av ett grundbelopp som är lika stort för alla partier med ett proportionellt tilläggsbelopp. Andra åter förordar en i princip proportionell fördelning men med ett regressivt element.

Tanken bakom dessa olika uppslag är att ett partis kostnader helt eller delvis är oberoende av partiets röst- eller mandatmässiga styrka.

Det går emellertid av flera skäl inte att lägga behovet av stöd eller en beräkning av partiernas kostnader till grund för fördelningsreglerna. Det är sålunda till en början uppenbart att man måste ha schematiska och fasta regler. Man kan inte låta det administrerande statliga organet fatta skönsmässiga beslut om hur mycket pengar varje parti skall ha.

Vidare går det inte att få fram några schablonkostnader som kan läggas till grund för schematiska fördelningsregler. Ett partis kostnader beror på ett avgörande sätt bl. a. på den aktuella politiska situationen och på upplägningen av partiets upplysnings- och propagandaverksamhet. Men fördelningsreglerna kan inte oupphörligt anpassas efter skiftningarna i den politiska bilden.

En synpunkt, som har varit väsentlig för regeringen vid dess övervägan-

Ang. statsbidrag till politiska partier

den beträffande fördelningsreglerna, är att partistödet inte bör få stimulera till partisplittring eller försvåra partisammanslagningar. Partisprängningar får inte göras till lönande affär och sammanslagningar till en förlustbringande. Varje avsteg av praktisk betydelse från ett proportionellt beräkningssätt måste i princip få just sådana effekter.

En organisatorisk uppdelning av ett parti på flera nya partier behöver inte nödvändigtvis vara resultatet av interna politiska motsättningar. Om partistödet inbjöd till det, skulle t. ex. en regional uppdelning av mer eller mindre fiktiv karaktär kunna genomföras i syfte just att rörelsen som helhet skulle få större bidrag. Det är ganska naturligt att partistödet inte får innehålla sådana frestelsemoment, även om riskerna för missbruk för dagen inte ter sig stora.

Folkpartiet har i sin partimotion bagatelliserat risken för att partistödet skulle kunna motverka partisammanslagningar, om det konstruerades så att berörda partier förlorade ekonomiskt på en sammanslagning. »Sådana förändringar i partistrukturen motiveras av så starka politiska skäl», sägs det i motionen, »att variationer i det statliga stödet får underordnad betydelse». Jag är för min del ganska övertygad om att reaktionen hade blivit en annan på denna punkt, om regeringens förslag hade haft ett annat utseende.

Försök har gjorts att framställa proportionalitetsprincipen som stridande mot rättvisa och billighet. Avsikten torde vara att suggerera fram föreställningen att rättvisan egentligen kräver att alla får lika mycket. Sådana försök kan knappast ha utsikter till framgång. Vem vill t. ex. på allvar påstå att det, om vi fick en borgerlig trepartiregering, skulle vara rättvist att regeringspartierna fick ett tre gånger så stort partistöd som den socialdemokratiska oppositionen?

De politiker och chefredaktörer inom oppositionen som känt oro och anat

argan list bakom propositionen borde ha blivit lugnade av vad Dagens Nyheter skrev i sin ledare om partistödet den 21 november. Dagens Nyheter, som ju inte kan misstänkas för att gå regeringens ärenden, skrev bl. a. följande: »Det är synnerligen kortsynt när man på oppositionssidan bedömer förslaget om statliga bidrag till partierna som gynnsamt huvudsakligen för socialdemokratien. Det är precis tvärtom.»

Jag tycker också att även de argaste kritikerna borde ta *något* intryck av att centerpartiet inte har funnit regeringsförslaget orättvist, fastän centerpartiet såsom det borgerliga parti som har det minsta antalet mandat enligt kritiker- nas synsätt skulle ha anledning att känna sig mest missgynnat. Centerpartiet har visserligen i sin partimotion sagt att den tekniska konstruktionen av systemet inte är *helt* tillfredsställande. Mot principen att partistödet i dess helhet skall delas ut proportionellt i förhållande till partiernas styrka har centerpartiet emellertid inte haft något att invända vare sig under motionsbehandlingen eller i konstitutionsutskottet.

I släkt med rättviseargumentationen är en annan som går ut på att det belopp som ställs till förfogande för partistöd är godtyckligt valt. Jag medger gärna att beloppet 60 000 kronor per mandat och är innefattar en avvägning beträffande partistödets lämpliga storlek som inte går tillbaka på utredningar om partiernas utgifter för olika ändamål. Sådana utredningar skulle emellertid av skäl som jag nyss har redovisat inte kunna ge nämnvärd vägledning. Vad som behövs är en på erfarenhet grundad bedömning. Den verkliga sakkunskapen och erfarenheten finns ju här i riksdagen, och jag är förvissad om att de flesta av denna kammars ledamöter håller med mig om att beloppet 60 000 kronor per mandat och är inte är tilltaget i överkant.

Å andra sidan är det tydligt att beloppet är avvägt så att det kan bli till väsentlig hjälp för bidragsberättigade

partier i deras informativa och åsiktsbildande verksamhet både i valtider och under mellanvalsperioderna. Jag räknar med att partistödet under lång tid framöver skall kunna hållas fast vid den nu föreslagna nivån utan andra justeringar än sådana som eventuellt kan föranledas av den allmänna pris- och kostnadsutvecklingen.

Den kritik som i övrigt förekommit mot partistödets konstruktion har en mera begränsad räckvidd. Jag skall nöja mig med att ta upp ett par punkter.

I några motioner har man vänt sig mot den i propositionen föreslagna regeln att partistödet skall beräknas på grundval av mandaten i riksdagens *båda* kamrar. Det har sagts att det inte finns någon anledning att »blanda in första kammaren». För min del skulle jag vilja vända på påståendet och fråga: Vad finns det för skäl att vid konstruktionen av partistödet förskottera en enkammarreform, som ännu inte är beslutad? Viktigare är emellertid en annan synpunkt. Ett system som fördelar partistödet efter mandaten enbart i andra kammaren skulle innebära att ett kraftigt bakslag i ett andrakammarval hastigt försämrade det olycksdrabbade partiets finanser och därmed eventuellt också minskade dess möjligheter att ta igen den förlorade terrängen. Hade vi t. ex. 1958 haft ett partistöd med en sådan konstruktion, skulle folkpartiet då ha förlorat en tredjedel av sina statliga bidrag. Med propositionens konstruktion däremot dämpas effekten av ett enstaka valnederlag högst betydligt.

Det finns mycket att tillägga om partistödet, och jag får kanske tillfälle att återkomma senare under debatten.

För ögonblicket nöjer jag mig, herr talman, med att avslutningsvis uttrycka min förvåning över den uppståndelse propositionen har vållat och över de beskyllningar mot regeringen för skandalös handläggning och maktövergrepp som figurerat i vissa pressorgan som är språkrör för högern och folkpartiet.

Ang. statsbidrag till politiska partier

Det har bl. a. talats om den otillständigt tunna propositionen om partistöd på ett sätt som om soliditeten i systemet vore avhängig av antalet trycksidor i propositionen. Systemets hållfasthet är självfallet främst beroende på det förtroende och det stöd det möter här i riksdagen. Särskilt betydelsefullt är att de bärande principerna har förankring i en tillräckligt bred opinion.

Jag hoppas att vi i denna kammare skall få den lugna och sakliga överläggning som den viktiga frågan om statsbidrag till politiska partier är värd. Vad saken gäller är, som jag inledningsvis framhöll, ingenting mindre än ekonomiska stödåtgärder för att trygga fortbeståndet av en effektiv demokrati.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Jag är ganska övertygad om att knappast någon i denna kammare för bara två, tre år sedan kunde drömma om att justitieminister Kling i svenska riksdagen i år på fullt allvar skulle försvara ett förslag om att staten med skattemedel skulle finansiera de politiska partiernas allmänna verksamhet.

Det är visserligen riktigt att under årens lopp har partifinansieringen och partiernas betydelse för folkstyret behandlats, men när man går tillbaka till denna debatt finner man att några övertygande principiella argument inte kunnat föras fram för statliga bidrag.

När nu justitieminister Kling åberopar Dagens Nyheter som stöd i den här frågan, tycker jag närmast att det bestyrker att principiell motivering saknas i detta fall.

Bakgrunden till att det saknas skäl är väl helt enkelt att man har kommit underfund med att det är svårt att förena krav på skattesubventioner med pressens och partiernas demokratiska uppgifter i samhället.

Företrädare för samtliga demokratiska politiska partier i författningsutredningen har också indirekt diskute-

Ang. statsbidrag till politiska partier

rat den här frågan. Där skulle man ta ställning till demokratiens spelregler, men man fördömde kategoriskt att staten med maktmedel skulle ingripa i den fria åsiktsbildningen — den fria åsiktsbildning som partierna bedriver. I författningsutredningens betänkande beskrevs skillnaden mellan en diktatur och en demokrati på följande sätt, och jag skulle gärna ordagrant vilja citera vad som där sägs: »För demokratien är det karaktäristiskt att den politiska verksamheten inom samhället till sitt innehåll i allt väsentligt lämnas obunden av lagstiftningen. Det demokratiska statsskicket förutsätter alltså att det finns en politisk aktivitet inom samhället, som tar den konstitutionella apparaten i anspråk. Men samtidigt kräver hänsynen till åsiktsbildningens frihet att statens maktmedel inte utnyttjas för att ingripa i och påverka åsiktsbildningen. Majoriteten får ej begagna sin makt för att försämra de yttre förutsättningarna för konkurrerande meningsriktningars arbete. Detta är ett centralt skiljemärke mellan demokratisk och diktatorisk maktutövning.»

Under hänvisning till författningsutredningens uttalande på denna punkt tror jag, att jag inte behöver närmare argumentera emot eller ens kommentera justitieminister Klings uttalande om att det var en egendomlig uppfattning som vi framförde i högerpartiets partimotion, där vi sagt att »om statsmakterna i kraft av sin maktställning genomför regler, som ändrar konkurrensen mellan de existerande partierna eller förhindrar uppkomsten av nya partier, är detta utan gensaga ett grovt avsteg från demokratiens princip om partiernas integritet.»

Den tankegång som finns bakom denna formulering från högerpartiets sida är i själva verket samma tankegång som avspeglas i författningsutredningens nyss citerade uttalande.

Herr talman! Man måste nu fråga sig vad som har inträffat. Vad är det som gör att författningsutredningens resone-

mang på denna för demokratien mycket centrala punkt nonchalerats och inte ens diskuterats i det förslag till partistöd, som regeringen nu lagt fram?

Svaret på denna fråga ligger säkert inte enbart i det behov av pengar, som den del av den socialdemokratiska pressen som skötts ekonomiskt mindre bra behöver.

Nej, närmare till hands ligger förklaringen att regeringen helt enkelt har sett en möjlighet att med skattemedel tillförsäkra det socialdemokratiska partiet ett tre gånger så stort ekonomiskt stöd som något annat parti. Man vill, fullt naturligt från egoistisk utgångspunkt, skapa ett starkare ekonomiskt underlag för det socialdemokratiska partiets möjligheter att behålla regeringsmakten i ett läge då partiet känner sina ställningar hotade. Det är med andra ord kanske ett försök att på konstlad väg korrigera ett framtida valutslag.

Det är klart att detta är ett hårt omdöme. Men tyvärr finns det tecken som tyder på att partistödet endast är ett av flera exempel på den praktiska politik, som socialdemokraterna bedriver och som undan för undan urholkar viktiga moment i demokratiens arbetsformer. Låt mig nämna några andra exempel.

Regeringen har visat en påtaglig tendens att fatta viktiga beslut ovanför riksdagens huvud.

Regeringen har, allteftersom den insett harpsundsdemokratiens maktmöjligheter, fördjupat denna form av utomparlamentariskt umgänge med näringslivet och vissa större organisationer genom att inrätta särskilda organ, de s. k. planeringsråden. Genom dessa organ har sedan viktigt material för samhällsplaneringen kommit fram — men utan att riksdagen fått tillgång till det.

Regeringen drev också i våras mycket snabbt igenom en ny departementalorganisation som ökat möjligheterna för ett politiskt ministerstyre.

Slutligen diskuterar vi i dessa dagar

regeringens inställning till radio- och TV-monopolet. Den envisa kampen från regeringens sida för ett bibehållande av monopolsituationen på detta viktiga opinionsbildande område kan anses ha lagt grunden för ett icke önskvärt åsikts-tvång.

Och nu har vi i dag förslaget om partistöd. Detta förslag kommer — och det framgick även av justitieministerns redogörelse — om det missbrukas att öppna en möjlighet att direkt ekonomiskt påverka de politiska partierna i deras åsiktsbildande verksamhet.

Herr talman, bakgrunden till partistödet och handläggningen av detta ärende torde sakna motstycke i svensk riksdag.

I strid mot vedertagen praxis har partistödet inte gjorts till föremål för någon utredning. Propositionen är tunn, säger justitieministern, men den är också torftig och dåligt underbyggd. Justitieministern försvarade sig med att det redan finns en majoritet för förslaget i propositionen, och därför kan propositionen vara tunn. Skulle man dra ut detta resonemang till sina yttersta konsekvenser, skulle ju regeringen inte behöva motivera något av de förslag beträffande vilka de demokratiska partierna är helt eniga.

Få frågor har fått en så summarisk behandling i utskottet som just denna, men jag antar att utskottsledamöterna kommer att närmare utveckla dessa synpunkter. Den fråga som regeringen och utskottsmajoriteten förklarar vara av »största betydelse för det politiska livet och för demokratiens arbetsvillkor» har inte ens behandlats som en lagfråga — än mindre som den grundlagsfråga, som man kan anse att den närmast är. I själva verket har hela frågan om partistöd kommit att reduceras till en vanlig teknisk anslagsfråga om 23 miljoner kronor.

Det framgick också mycket tydligt av justitieministerns anförande att det var de tekniska aspekterna på frågan som han närmast sysslade med. I vanliga

Ang. statsbidrag till politiska partier
fall brukar ju frågor av den här principiella vikten bli föremål för de mest noggranna utredningar och överväganden. I allt som rör demokratien brukar ju de demokratiska partierna gå ytterst försiktigt till väga, helt enkelt därför att alla partiers arbetsvillkor i en demokrati måste vara likvärdiga.

Man kan också säga att den brådska, med vilken denna fråga har handlagts, mycket bjärt kontrasterar mot regeringens inställning i författningsfrågan, som ju blivit förhalad under flera år. Även andra mindre men därför inte mindre viktiga författningsfrågor och frågor rörande demokratien har regeringen en betydande förmåga att förhåla. Jag tänker på utlandssvenskarnas rösträtt, som regeringen behövt flera år på sig för att utreda men där man ändå inte kommit till något positivt resultat.

Herr talman! I samtliga demokratiska stater står partierna ekonomiskt fria från stat och kommun med ett enda undantag, nämligen Västtyskland. Det har i alla stater — med detta undantag — ansetts självklart att partierna skall finansieras genom medlemmars och sympatiörers försorg. I Västtyskland finns det — och det antar jag att justitieministern känner till — en mycket stark opposition *mot* partistödet. Denna opposition har inte blivit så mycket diskuterad här i Sverige, men den har kommit till uttryck i debatten bl. a. genom fru Segerstedt Wibergs uttalanden och kommentarer i Göteborgs-Posten, där man först fäste uppmärksamheten på detta. Denna opposition bygger på en flerårig erfarenhet. Av den anledningen är det viktigt att justitieministern närmare redogör för sin inställning till och sina erfarenheter av situationen i Västtyskland på detta område. Jag skulle till justitieministern vilja ställa följande frågor:

1) Har justitieministern innan propositionen skrevs tagit del av erfarenheterna från Västtyskland?

2) Har justitieministern haft möjlighet att ta del av det material som lagts

Ang. statsbidrag till politiska partier

fram för den tyska författningsdomstolen om partistödets oförenlighet med den västtyska författningen?

3) Har justitieministern fått kännedom om den kritik som socialdemokraternas västtyska partikamrater riktat mot det statliga partistödet?

Jag tror att jag skulle kunna hjälpa justitieministern med svaret på den tredje frågan. Jag gör det genom att referera vad skattemästaren i det tyska socialdemokratiska partiet i en mycket kritisk granskning sagt om det västtyska partistödet. Han hävdar bl. a. följande: »Ett dominerande statsbidrag skadar demokratien. Det försvårar varje strävan att göra medborgaren delaktig i det samhällspolitiska livet och att få honom intresserad av den demokratiska staten. Väljarens intresse för ett aktivt arbete inom partierna avtar i proportion till partiernas strävan efter statsbidrag.»

Han säger vidare, att partistödet leder till att det största partiet får största bidraget. De framgångsrika blir rikare och rikare, utan hänsyn till vilken politisk åsikt de företräder. Och han säger slutligen: »Häri ligger faran att det politiska läget cementeras. Även om det kan finnas goda skäl att inte skapa alltför många partier så skall en koncentration av partierna inte uppstå genom statsbidrag utan vara resultatet av ett politiskt urval.»

I dessa citat, byggda på erfarenheter av partistödets verkningar i det enda västeuropeiska land där partistöd förekommer, möter vi så påtagliga invändningar att inte ens en experimentverksamhet med partistöd är motiverad. Vill man fördjupa demokratien får man ju inte konstruera ett stöd som urholkar det frivilliga engagemanget till partierna och drar människorna bort från politiskt samhällsansvar. När man i Tyskland har gjort den erfarenheten av partistödet att »väljarnas intresse för ett aktivt arbete inom partierna avtar i proportion till partiernas strävan efter statsbidrag», för att återigen citera, får

inte vi i Sverige vidta åtgärder som öppnar sådana perspektiv.

Det politiska samhällsengagemanget från allmänhetens sida är obestridligen den främsta förutsättningen för en livskraftig demokrati. Den kraften har vi sannerligen inte råd att spela bort genom ett partiväsande som får en byråkratiserad prägel. Med bästa vilja i världen kan man inte heller påstå, att demokratien fördjupas om det största partiet ges det största bidraget för att därigenom ytterligare kunna stärka sin ställning. Inte heller kan man finna det förenligt med en fungerande demokrati att nya partibildningar försvåras eller omöjliggöres.

Det har hävdats i debatten, och justitieministern var också inne på det, att de samhällsnyttiga partierna skall vara oberoende av enskilda finansiärer. Jag tror att detta resonemang inte är riktigt, därför att om man avlägsnar partiernas beroendeförhållande till sina medlemmar och väljare — och därvidlag är det inte någon principiell skillnad mellan ett moraliskt stöd, arbetsinsatser eller ekonomiska bidrag — då berövar man också partierna något av deras verkliga livsnerv.

Det är partiernas uppgift och skyldighet att vara sina medlemmars och väljares tjänare — och, om man så vill, vara beroende av dem. Den dag man vidtar åtgärder som kan avlägsna eller fjärma den folkliga förankringen från den centrala partiapparaten har partierna också upphört att vara kanaler för folkviljan; den risken löper man om man inför ett statsbidrag. Mer och mer kan ett sådant komma att ersätta de frivilliga insatserna, för att så småningom helt eller till avgörande del svara för finansieringen. Partierna har i det läget blivit ett självändamål. De riskerar att bli statliga institutioner i en demokrati, som då inte är en *verklig* demokrati.

Herr talman! Detta resonemang och denna principiella argumentering är för mig tillräckligt tung för att motivera

ett yrkande som innebär att jag yrkar bifall till reservation nr I i konstitutionsutskottets utlåtande nr 44, innefattande blankt avslag på det förordade statsbidraget.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Tydligt till skillnad från herr justitieministern anser jag att det inte kan vara för mycket sagt, om man konstaterar att samtliga frågor kring partistödet är starkt omstridda. Det gäller principen, om statsbidrag till partierna över huvud taget skall lämnas. Det gäller den grund, varpå ett sådant bidrag skall byggas upp. Det gäller formen och fördelningen av bidraget, liksom dess verkningar av statlig presssubventionering. Ute bland folket råder det inom samtliga partier — kanske med undantag av kommunisterna — starkt delade meningar om dessa och andra hithörande ting. Detta gäller om man får döma av de uppgifter som lämnas utifrån landet, även inom regeringspartiet och centerpartiet, som båda har sin del i förslaget.

Under dessa omständigheter är det för mig fullständigt obegripligt, hur herr justitieministern kan kräva att riksdagen — alldeles oavsett det konkreta partistöd som centerpartiet här har lämnat regeringen — skall ta ställning till detta omstridda frågekomplex, sakligt, principiellt och i detalj, utan ens skynten av en utredning av de olika aspekter, som denna fråga medför, och i stort sett utan någon saklig motivering.

LO har visserligen uttalat sig till förmån för den av herr Hansson i Skegrie i pressutredningen framförda tanken, men LO är en så inblandad part i pressstödsfrågan, att det kan ha sin förklaring att organisationen även har stött en tämligen diffus och säkerligen icke helt genomtänkt idé.

Jag tycker att det är rätt uppseendeväckande att återigen höra, som jag nyss fick höra av herr justitieministern, att

Ang. statsbidrag till politiska partier när folkpartiet inte ville svära på utredningsdirektiven, sådana som regeringen ville ha dem, så struntade man av det skälet i att tillsätta en utredning över huvud taget. Är inte slutsatsen den, att regeringen inte alls var intresserad av någon utredning och hittade då denna kuriösa motivering för att slippa ifrån den?

De fyra sidor som herr justitieministern i propositionen anslår till motivering innehåller sannerligen inte mycket mera än ett ganska godtyckligt resonemang med löst tillyxade påståenden utan någon grundlig argumentation. I viss utsträckning har justitieministern här i dag kompletterat propositionen på den punkten, men det finns varken i propositionen eller i herr justitieministerns anförande i dag några sakliga skäl varför t. ex. den totala bidragssummans storlek skall vara 23 miljoner. Fördelningen mellan partierna är godtyckligt vald, och allt detta sker i en fråga, som för svensk demokratis funktionsduglighet under kommande år kan bli av den allra största betydelse. Det torde bli svårt att uppleta någon fråga av motsvarande vikt under de senaste decennierna — om ens någonsin — då en regering framlagt en proposition på så lösa boliner som här skett. Att justitieministern kan försvara sig med att han har majoriteten på sin sida förändrar inte i någon mån detta mitt omdöme.

I propositionen erinras om att statligt stöd till politiska partier redan sedan åtskilliga år förekommer, t. ex. genom fria valsedlar upp till en viss gräns. Statsverket tillhandahåller numera också fria röstlängdsavskrifter åt partierna. Det beslöts t. o. m. tidigare än detta med valsedlarna. Politisk verksamhet understöddes vidare av staten genom direkta penninganslag till de politiska ungdomsorganisationerna.

Det är emellertid totalt obefogat att härav dra slutsatsen, att statligt stöd i varje form är principiellt accepterat och att man därför inte behöver någon utförligare argumentation. Må vara att

Ang. statsbidrag till politiska partier

principen om statligt stöd till politisk verksamhet under vissa förutsättningar redan är tillämpad, men frågan om ett statligt partistöd är acceptabelt måste i varje särskilt fall vara klart beroende av vad för slags stöd det är fråga om, hur det är utformat och om det är neutralt med hänsyn till partistrukturen i landet.

Av propositionen att döma verkar det som om denna synpunkt inte skulle ha fallit regeringen in. Regeringen går på som om allt vore självklart och inte krävde något övervägande, eftersom ju ungdomsförbunden får anslag, partierna får fria valsedlar och det är ett obestriddigt faktum att partierna allt efter penningvärdets fall med åtföljande pris- och lönestegringar har fått det allt besvärligare med ekonomin. Inte ens konstitutionsutskottet tycks ha blivit övertygat om att det för den långsiktiga uppbyggnaden av partistödet kan vara onödigt med vissa utredningar, även om konstitutionsutskottet begränsar sig till utredningar i efterhand beträffande fördelningsprincipen.

I själva verket är frågan om påverkan av partistrukturen utomordentligt allvarlig. Även den som inte betraktar ett statligt partistöd som principiellt förkastligt och som är mer än väl medveten om de svåra finansieringsproblemen, som partierna är utsatta för, måste dock säga sig att staten under inga förhållanden skall vidta åtgärder, som låser fast den existerande partistrukturen och försvårar ny- eller ombildningar i rådande partiuppdelning. Jag är inte alldeles övertygad om att det framlagda förslaget gör detta, men mycket pekar starkt i den riktningen. Och så viktig som denna fråga är, borde redan av detta skäl en offentlig utredning ha föregått propositionen.

Det finns också ett stort antal andra problem, som har berörts i motionerna i denna fråga. Jag skall bara helt kort säga några ord om ett par av dem som jag finner särskilt viktiga, nämligen om det genom partistödet på om-

vägar möjliggjorda presstödet och följdena av årliga omprövningar av anslaget.

Presstöd innebär ökade subventioner. Det är en oekonomisk metod att tillhandahålla politisk information — vilket också är skälet till att det är så dyrt, att det kostar så många miljoner. Det diskriminerar andra tidningar än partitidningar, det skapar oriktiga konkurrensförhållanden, och det är oneutral till partistrukturen.

Min inställning till dessa frågor är känd, och jag behöver inte uppehålla mig vid den.

Det är emellertid uppenbart att varje form av partistöd ger en möjlighet till ett ökat presstöd. Även om man skulle låsa fast det statliga anslaget till partierna vid speciella ändamål, så frigör det under alla förhållanden medel som t. ex. kan gå till presssubventioner. Pengar som partierna förut använt till att betala röstlängdsavskrifter och valsedlar med kan uppenbarligen nu användas för andra ändamål.

Den enda slutsats jag för min del kan dra av detta faktum är ju, att om nu starka skäl talar för ett utbyggt partistöd, bör det under alla förhållanden finnas något sätt att förhindra, att stigande tidningsförluster blir det reella skälet till krav om nya ökningar av de statliga partianslagen, så att vi om några år är uppe i 30 miljoner, i 40 miljoner, i 50 miljoner o. s. v. Den möjligheten, för att inte säga sannolikheten, har man att räkna med så som regeringens förslag ser ut — anslaget skall ju omprövas årligen.

Vad sker om ett val helt omkastar majoriteten? Vi kan göra det helt teoretiska tankeexperimentet, att makten skulle komma att ligga hos extrema motståndare till partistöd eller hos sådana som anser att uppläggningsen av partistödet bör reformeras när det gäller såväl formen som storleken av anslaget. Skall stödet upphöra under en valperiod och lämnas under en annan? Skall det vara rikligt under en valpe-

riod och torftigt under en annan? Skall det variera med statsfinanserna eller den samhällsekonomiska balansen?

Frågorna är inte så löjliga som de kanske låter. I varje fall aktualiserar de påtagligt behovet av en sådan lagstiftning kring stödet att det icke kan stiga eller falla efter den politiska eller ekonomiska konjunkturen.

Låt mig i detta sammanhang säga att justitieministern, när han lämnar uppgifter rörande offentliggörandet av partiernas inkomster och utgifter, kanske inte utgår från alldeles riktiga förutsättningar. Det är inte så att folkpartiet på något sätt har vägrat att offentliggöra rapporter rörande våra inkomster och utgifter. När förslaget från den utredning justitieministern talade om förelåg, började vi att i samband med våra landsmöten eller våra riksparti-förtroenderåds sammanträden publicera klara och rediga uppgifter om inkomster och utgifter, inklusive lokal-föreningarnas utgifter så långt man kunde få dessa klarlagda. Socialdemokraterna utslöt uppgifter om arbetarekommunernas inkomster och utgifter med motivering att det var omöjligt att få klarhet om dem. Då emellertid lokalorganisationerna, inte minst på den socialdemokratiska sidan, sammanlagt haft betydande inkomster, blev uppgifterna från olika partier inte jämförbara. Det är kanhända detta, som har lett till att redogörelserna undan för undan har blivit alltmer summariska i den mån de alltjämt förekommer — i varje fall förekommer de alltjämt hos oss i viss utsträckning, och rapporterna är offentliga.

Hur lösligt det framlagda regeringsförslaget är framgår allt tydligare ju mer man söker penetrera vad det innebär och hur det verkar. Man erinrar sig i det sammanhanget departementschefens uttalande i propositionen, att ett statligt stöd av föreslagen art »måste bli en fråga av allra största betydelse för det politiska livet och för demokratiens arbetsvillkor». Jag delar justitie-

Ang. statsbidrag till politiska partier ministerns uppfattning om frågans betydelse men inte hans uppfattning om sättet att handlägga den.

Det stora antal motioner som har väckts i anslutning till propositionen gäller dels de viktiga frågeställningar som jag här i korthet har berört, dels en stor mängd andra frågor som borde ha varit i görligaste mån besvarade innan riksdagen inbjudits att fatta sitt beslut. Folkpartiet har i sin partimotion nödgats dra den slutsatsen, att frågetecknen är så många och väsentliga att en utredning är en nödvändig förutsättning för ett sakligt ställningstagande till frågan om statligt partistöd och dess utformning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid konstitutionsutskottets utlåtande fogade reservationen II.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Justitieministern har i dag genom att uppträda som första talare i debatten visat hur stor vikt han fäster vid detta ärende. Detta är värt att notera, särskilt med tanke på den dåliga beredning som ärendet tidigare fått.

Proposition nr 174 har av alla tecken att döma tillkommit under stor tidsnöd. Det har talats om dess otillständiga tunnhet, sade justitieministern. Det är emellertid inte sidantalet som man i pressen har anmärkt på, utan kvaliteten på innehållet.

Detsamma har varit fallet med konstitutionsutskottets utlåtande. Det har åstadkommit med största hastighet och praktiskt taget utan någon föredragning. Men så kortfattat har intetdera av dessa två alster varit, att man inte märker i vilken avsikt de tillkommit. Av någon anledning har det varit bråttom att få fram de pengar som skall ge stöd åt partiernas verksamhet och vilkas största del skall tillfalla dagens mäktigaste parti.

Ja, man har inte ens följt regeringsformens ord: »Innan ärendena hos Ko-

Ang. statsbidrag till politiska partier

nungen i statsråd föredragas, skola de, genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk, av den föredragande beredas.»

Enligt detta stadgande brukar propositionerna innehålla utdrag ur statsrådsprotokollet med redovisningar för remissmyndigheternas kritik och ställningstagande. Stadgandet har i detta ärende åsidosatts, och man konstaterar att det sammanfattande uttalande som finns om remissinstansernas mening närmast är missvisande. Det sägs där att »det är en så gott som enhällig uppfattning bland dem som yttrat sig att ett samhälleligt stöd till dagspressen är behövt och önskvärt». Citatet antyder en välvillig inställning, medan flertalet remissinstanser i själva verket varit synnerligen kritiska mot pressutredningens förslag.

Ett par ord i propositionen är värda att särskilt dröja vid. Orden gäller påpekandet att ett beslut om statligt stöd till de politiska partierna bör ha förankring i en bred opinion. Man kan inte säga som justitieministern nyss gjorde, att en bred opinion finns, bara för att man haft överläggningar med partiledarna. Onekligen skulle det ha varit av värde att få höra var denna breda opinion finns och hur den har kommit till uttryck. Folket i val har inte tillfrågats.

Utomlands förekommer, efter vad jag kunnat finna, i den fria världen allmänt partistöd på två håll, nämligen i Puerto Rico och i Västtyskland. Jag kan inte tänka mig att uppslaget till den svenska propositionen har hämtats i Puerto Rico. Däremot brukar man hänvisa till förhållandena i Västtyskland. Då är att märka att partistödet i Västtyskland har vuxit från 5 miljoner mark år 1959 till 38 miljoner mark år 1965. Justitieministern undviker nogsamt att ange hur stort han tänkt sig att det generella partistödet skall bli i framtiden. Kan vi få besked på den punkten?

Här har redan nämnts hur partistödet i Västtyskland utformats. Det kan

förtjäna tilläggas att förespråkarna där vill kombinera det med frivilliga skattefria bidrag, medan motståndarna säger att man måste sätta de privata bidragen från partimedlemmarna främst. Detta partistöd, säger motståndarna, såsom herr Holmberg redan påpekat, skapar en cementering av bestående ordning, förhindrar nybildningar och ger de framgångsrika allt mera pengar. Motståndarna förklarar vidare att även om man genom statlig subventionering slipper finansiering från industrien, så hjälper det föga, ty om man ersätter privata bidrag med statliga, så avskaffar man inte något beroende — man ersätter bara det statliga stödet med ett nytt, effektivare och farligare, vartill kommer att ett statligt stöd självfallet inte leder till att andra bidrag automatiskt försvinner. Denna kritik svarar de tyska socialdemokraterna för.

Föreställningen att ett generellt statligt partistöd skulle medföra större självständighet åt partierna genom att göra dem oberoende av enskilda bidragsgivare torde helt enkelt vara en illusion. Man kan peka på erfarenheter från andra områden, och man kan peka på den tyska erfarenheten, som visar att statsbidragens andel sannolikt snabbt kommer att växa. De kommer att framstå som alltför små. Beroendet av de enskilda bidragsgivarna kommer då att bestå för de partier som inte får de största bidragen. Därtill kommer att man vid sidan av beroendet av de enskilda bidragsgivarna kommer att få ett långt större och vanskeligare beroende av riksdagsmajoriteten, som ju beslutar om anslagen. Man får alltså en riksdagsmajoritetens åsiktskontroll.

Som här redan har nämnts kan man konstatera att propositionen inte innehåller någon lagtext som anger reglerna för det nya systemet. Anslagen skall årligen fastställas och årligen kunna ändras. Den fördelning som nu föreslås innebär ett gynnande av det socialdemokratiska partiet och ett klart missgynnande eller uteslutande av andra.

Medan man, såsom redan har nämnts, i Västtyskland har en stor litteratur kring partistödet, diskuterande dess berättigande eller dess grundlagsstridighet, finns i den nordiska litteraturen mycket litet skrivet om problemet av det enkla skälet, att man inte ansett det vara aktuellt för vårt demokratiska statsskick med dess djupa förankring hos folket. Endast i Finland har tanken förts fram, och där har man förkastat den.

I Sverige är det, såsom redan sagts, svårt att spåra upp den breda folkopinion som justitieministern hänvisar till. Man måste för att kunna åberopa en sådan ha ett uttalande från folket i val, men ingen som helst antydning om ett allmänt partistöd har förekommit i tidigare valdebatter.

Konstitutionsutskottets majoritet säger framt, att väckta motioner ger anledning till påståendet att förutsättningen om en bred folkopinion är uppfylld. Sammanlagt har i anslutning till propositionen väckts tio motioner. Av de tio utmynnar fyra i rena avslagsyrkanden, tre i krav på utredningar och tre går på samma linje som propositionen. Det är sannerligen inte stora krav man ställer, om man med stöd av dessa motioner anser sig ha bevis för en bred opinion! Om den existerar, borde den ha fått komma till tals innan man vidtar åtgärder som kan få vittgående följder för hela vår demokrati. Kan justitieministern eller konstitutionsutskottets ordförande herr Pettersson tala om mer konkret, var den breda opinion finns som åberopas?

Justitieministern säger vidare att vi redan har praktisk erfarenhet av statliga bidrag till politisk opinionsbildande verksamhet, främst från 1955 och 1957 års folkomröstningar. Påpekandet är intressant. Det står nämligen helt i strid med den åsikt som statsutskottet enhälligt framförde 1959 då utskottet avslag en motion av herr Wahlund om partistöd. I utskottets utlåtande sades att det knappast är realistiskt att räkna

Ang. statsbidrag till politiska partier med en statlig bidragsgivning. Det hette däri: »En bidragsgivning från statens sida måste väl uppenbarligen föregås av något slag av behovsprövning. Denna skulle emellertid möta svårigheter med hänsyn till det skydd mot ekonomisk insyn som de politiska sammanslutningarna åtnjuter.» Till stöd för sitt förslag har motionären, fortsatte utskottet, »även pekat på den tilldelning som beslutas i samband med folkomröstningar. Förhållandena synes utskottet alltför olikartade för att motivera en dylik jämförelse».

Ja, så hette det då. Ingen röst höjdes mot utlåtandet, ingen debatt förekom i kamrarna. Finns det i dag en bred opinion som kräver ett generellt partistöd borde den ha protesterat mot statsutskottets och riksdagens helt negativa inställning för bara sex år sedan. Det skulle förvisso vara värdefullt att få höra varför statsutskottets ledamöter sedan 1959 ändrat åsikt, eller om de håller fast vid vad de tidigare sagt?

I själva verket torde det inte vara svårt att förstå statsutskottets avvisande hållning. I svensk förvaltning torde man hittills ha följt principen att den som erhåller understöd genom statsmedel är skyldig att redovisa användningen. Man kan peka på kravet att redogörelse skall lämnas till riksdagens revisorer och på de bestämmelser som brukar följa statsbidragskungörelserna.

Närmast förefaller intresset för partistöd ha vuxit fram ur debatten om ett statligt presstöd efter Ny Tids nedläggande — en händelse som alla journalistiskt verksamma, främst i Göteborg, djupt beklagat. Kraven på presstöd hördes tidigare inte heller särskilt kraftigt. De sades dock vara föranledda av den stora tidningsdöden. Den härjade som bekant värst under 1950-talet och drabbade då huvudsakligen den s. k. borgerliga pressen. Hur beklaglig den än är, så kan sägas att tidningsdöden till stor del var förorsakad av de strukturförändringar som vårt samhälle genomgår och som kommit att drabba en

Ang. statsbidrag till politiska partier

mängd små företag. För alla dessa har man inte ömmat särskilt, och de spelar givetvis inte samma roll för samhället och samhällsdebatten som pressen.

Man kan konstatera att det nu har börjat dyka upp nya små tidningsföretag, som ännu är obetydliga men om vilkas utveckling det nu är för tidigt att yttra sig. Den tekniska utvecklingen kan komma att främja dessa och andra, såvida inte det statliga partistödet då det betalas ut som pressstöd kommer att gynna partipressen på den övriga pressens bekostnad. Den kommunistiska pressen kommer exempelvis att erhålla stöd via partiet. Mellan Ny Dag och syndikalisttidningen Arbetaren föreligger ett konkurrensförhållande. En upprustning av Ny Dag kan givetvis allvarligt skada Arbetaren, vilket även dess chefredaktör har påpekat i en intervju helt nyligen. Menar justitieministern att ett sådant ingripande från statens sida är i överensstämmelse med våra tryckfrihetsrättsliga principer?

I remissyttrandet från hovrätten över Skåne och Blekinge uttalade våra främsta tryckfrihetsexperten en bestämd varning för en statlig subventionering, som kan leda till att en tidning med hjälp av statliga medel ges möjlighet att konkurrera ut en annan. Det tillägges att »införandet av statlig subventionering till politiskt utvalda tidningar öppnar en möjlighet för statlig myndighet att genom en kombination med kostnadshöjande åtgärder av generell karaktär, såsom beskattning eller posttaxehöjning, effektivt undertrycka misshagliga skrifter. Genomförandet av utredningens» — pressutredningens — »förslag skapar alltså ett instrument som kan komma att missbrukas i ett för landet allvarsfyllt läge. Ur denna synpunkt ter sig grundlagsenligheten i förslaget än mer tvivelaktig. Det måste i varje fall anses synnerligen oklokt att genom att beträda en sådan väg uppluckra det tryckfrihetsrättsliga skyddet mot maktmissbruk. Hovrätten vill avråda därifrån.»

Förslaget blir inte mindre tvivelaktigt för att justitieministern lägger fram det i form av ett generellt partistöd. I propositionen görs inga försök att bemöta hovrättens kritik. Skall vi i dag få höra något bemötande?

I propositionen påstås att större delen av tidningspressen är knuten till parti väsendet. Påståendet låter sig inte utan vidare bevisa, och det duger under inga förhållanden som försvar för en ordning som på andras bekostnad gynnar de tidningar, vilka tar order av partierna. En sådan ordning betyder att det fria ordet förkväves.

På samma sätt som vissa tidningar gynnas, medan andra strypes, så kan nybildning av partier förhindras genom det föreslagna ekonomiska stödet. Här går den stora skillnaden mellan de bidrag som lämnas ut för att underlätta själva valdeltagandet och som inte tar sikte på att i första hand lämna stöd åt det största partiets opinionsbildande arbete, utan som tar sikte på att underlätta varje individs valhandling.

Det kan tänkas att det partistöd som vi sedan årtionden har här i landet är föråldrat och att en ny form för partibildning eller samhällsarbete håller på att eller bör växa fram. Men den proposition som i dag behandlas tar inte sikte på framtiden.

Påståendet i propositionen att en rikt differentierad opinionsbildning är nödvändig motsäges för övrigt direkt av att förslaget vill undvika ett bidragssystem som inbjuder till uppsplittring på småpartier. Detta kallar justitieministern bara en viss försämring för några partier. Det är en förbättring för de stora partierna på de andras bekostnad. Propositionen tar med andra ord sikte på att låsa fast den bestående ordningen och att gynna de etablerade partierna. Det politiska livet skall vitaliseras, sade justitieministern, men en fastläsning brukar ytterligt sällan innebära någon form av vitalisering.

Propositionen lämnar inte något svar på frågan, varför det största partiet

skall erhålla det största bidraget. Det finns ingenting som säger att det opinionsbildande arbetet är mer kostnadskrävande för ett regeringsparti än för andra. I detta sammanhang citerade justitieministern en ledare i Dagens Nyheter. Han menade att eftersom Dagens Nyheter slutit upp på hans sida, skulle detta vara ett klokt yttrande, men jag är rädd för, herr justitieminister, att ett låt oss säga mindre klokt uttalande, inte blir klokare för att det upprepas i Dagens Nyheter.

Gångna generationers män och kvinnor har mödosamt förvärvat och stärkt vår demokrati. Den proposition vi i dag tar ställning till, herr talman, kan snedvrida och hota vad man tidigare har uppnått.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på konstitutionsutskottets utlåtande nr 44 och yrka bifall till den med I betecknade reservationen.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Frågan om statligt partistöd har intensivt engagerat den vana politiska opinionen i vårt land. Den har tvingat till ett genomtänkande av demokratiens arbetsvillkor i det nya samhälle som växer fram. Propositionen med sina definitiva förslag tvingar oss i detta hus att redovisa en ståndpunkt.

Ärendet i dess nuvarande läge är ju genom propositionen, pressdebatten och motionerna väl belyst. Att här göra en detaljgenomgång av alla sidor av förslaget är varken önskvärt eller möjligt, men dels önskar jag anlägga en principiell synpunkt på denna fråga, dels vill jag göra en kommentar till den praktiska sidan.

Det råder väl ingen tvekan om att här aktualiseras ett principproblem av mycket stor räckvidd. Det gäller här relationen mellan staten och den fria åsiktsbildningen över huvud taget, inklusive de politiska partierna. Frågan

Ang. statsbidrag till politiska partier är — och den ställdes ju av herr Holmberg —: Ingriper staten med partistöd i den fria åsiktsbildningen? Uppenbart är, synes det mig, att risk är för handen att »de som makten hava» skall bruka den på ett sätt som inte svarar mot vår demokratiska ideologi. Historiska exempel överflödar, dagsaktuella exempel från skilda delar av världen finns också.

Frågan är emellertid om därmed allt är sagt. I det moderna samhällets utveckling ingår, synes det mig, två ofrånkomliga moment. Vi kan tycka bra eller illa om dem, men de finns där.

Samhället i betydelsen den politiska samfällighet som styr vårt folk breder ut sig, täcker större områden av det mänskliga livet än vad samhället förr gjorde. Det ligger i den utvecklingen säkert inte bara en politisk målsättning. Det tycks också vara fråga om en inre kraft i samhället som hänger samman med de ekonomiska och sociala krafternas spel. Och över dessa krafter förfogar vi endast till dels.

Då nu samhället kräver en allt större del av medborgarnas inkomster för att kunna fullgöra sina uppgifter, då standardkraven stegras hos den enskilde, då folkrörelseidealiteten, som ju inneslöt en mycket stor offervilja, inte längre är så markant, blir de ekonomiska möjligheterna till en frivillig insats begränsade. Det är gott och väl att, som herr Holmberg gjorde, uttrycka önskemålet att personliga intressenter och medlemmar helt och hållet skall bära ansvaret för partiernas arbete. Men var och en som står i ett aktivt partiarbete känner ju svårigheterna att få denna önskan att fungera på ett riktigt sätt. I den situationen förefaller det rimligt att man säger, att om samhället accepterar demokratin måste samhället ge demokratiens kanaler, dvs. de politiska partierna, ekonomiska möjligheter att fungera effektivt. I ett sådant resonemang ligger inte någon auktoritär tendens, inte heller någon socialiserings-

Ang. statsbidrag till politiska partier

tendens. Resonemanget är en konsekvens av den syn på vad som händer i samhället som jag mycket skissartat antytt. Det finns alltså, enligt min mening, vissa vägande skäl som talar för ett statligt partistöd.

Har då inte invändningen om beroendeförhållandet, alltså att staten genom partistöd skulle binda opinionsbildningen, så stor kraft att man här måste ställa sig avvisande? Jag har redan sagt att risken finns. Frågan är om den risken kan tas för att vinna en friare ställning i ekonomiskt avseende för partierna än vad de nu har.

Jag tror att svaret inte ligger på det teoretiska planet. Det ligger på det personliga, praktiska planet. Det beror på mognaden hos det regeringsbärande partiet, på allvaret i dess demokratiska beaktelse och gärning.

Justitieministern angav inledningsvis i sitt anförande att partierna skall ha full frihet att använda pengarna som de anser bäst. Jag måste säga att jag tror på uppriktigheten i den deklARATIONEN, och jag tror att så länge det nu regeringsbärande partiet bär ansvaret för vårt samhälle så kommer det att vara den deklARATIONEN trogen. Jag tror att vi har kommit dit i vårt lands politiska utveckling att vi har att acceptera ett sådant förtroende. Detta förtroende skall vi acceptera oberoende av vem som sitter i regeringsställning. Det kan om några år vara andra som regerar än de som regerar nu — somliga hoppas ju att andra då skall regera än de som gör det nu. Makten kan ju skifta! Men vi måste utgå från att de som leder vårt folk också uppriktigt menar vad de säger. Detta förtroende tror jag måste byggas in i vårt demokratiska etos. Oppositionens vakande uppgift blir här aktuell. Det hör till demokratiens livsluft att oppositionen ser till att de som regerar också är trogna demokratiens egna regler.

Det har både i pressdiskussionen och debatten här i kammaren antytt att det här är fråga om ett förtäckt presstöd.

Såvitt jag förstår diskuterar vi inte frågan om ett presstöd utan frågan om ett partistöd. Är det ett förtäckt presstöd? Det vet inte jag. Vore det så skulle jag bli misstänksam mot uppriktigheten hos dem som nu makten haver, men jag undrar om det inte blir en strid om ord. Om ett parti vill använda pengarna till att stödja en tidning med stark partifärg, får det väl vara partiets ensak. Jag tror att en sådan hållning är ett uttryck för en liberal tanke.

Jag kan inte underlåta att ställa en fråga till det fria ordets företrädare. Låt mig då först säga att jag icke hör till dem som är anhängare av ett statligt presstöd utan anser att detta inte bör komma till stånd. Men jag har tänkt så här: Om nu ett parti väljer att bruka pengar till en tidning och om man nu anser att därigenom det fria ordet allvarligt sättes i fara, är det då inte så att man tvekar om makten och kraften i det fria ordet? Kommer inte det ord som genom ett statligt stöd inte längre är ett fritt ord att förlora sin makt? Är det annorlunda uttryckt här icke fråga om vår tilltro till det fria ordets makt att hävda sig? Inte tror vi väl att pengar alltid är starkare än idéer? Tror vi på det, vad är det då för värde med det fria ordet?

För att inga misstankar skall uppkomma vill jag säga att detta är en ytterst personlig reflexion, som inte har med en auktorisation från mitt parti att göra.

Vi diskuterar alltså partistöd, icke presstöd. Vill någon bruka statliga pengar till stöd för det offentliga tidningsordet, så låt honom ta risken. Vi andra har att tro på och i gärning visa att det från statliga pengar helt fria ordet genom sin inneboende styrka kommer att leva starkt, fritt och segrande.

Att trots detta en stark kritik från folkpartiets håll kan riktas mot propositionen framgår av handlingarna. Herr Lundström har ytterligare klaggjort detta. Jag skall koncentrera mig med att anföra följande.

Majoriteten inom folkpartiet anser att det hör till god demokratisk ordning att betydande reformer i samhället sker på grundval av ett varierat sakmaterial, presenterat av en parlamentarisk utredning. Propositionen möter icke detta elementära demokratiska krav.

Vi anser vidare att propositionen är skäligen mager — jag hoppas att justitieministern inte tar illa upp. En allsidig belysning av problematiken förekommer knappast. Fru Segerstedt Wiberg påpekade att sidantalet självklart inte är avgörande. Nej, det är innehållet som är avgörande. Denna gång är innehållet ganska magert.

Föredragande statsråd säger t. ex. att den proportionella beräkningen av bidraget får bygga på partiernas mandatmässiga representation i riksdagens båda kamrar. Mer sägs inte om denna sak såvitt jag kan finna. Det är riktigt, att detta uttalande är en politisk värdering. Man måste då fråga sig: Varför just denna proportionalitet? Det finns ju en annan enkel beräkningsgrund: valsiffrorna vid senaste valet. Denna grund har också lyst fram i diskussionen och i motioner.

Det kan också vara värt att observera att med propositionens proportionalitet får socialdemokraterna 1,6 miljoner mer än med den proportionalitet som bygger på de senaste valsiffrorna. Alla andra partier får mindre — om jag har läst rätt mellan 98 000 och 596 000 kronor mindre. Ger inte detta faktum anledning till begrundan? Men någon sådan begrundan finns såvitt jag kan se inte i propositionen.

I sitt inledningsanförande sade statsrådet Kling att det finns de som vill suggerera fram idén att alla partier skall ha lika mycket. Den tanken är helt främmande för mig personligen och för majoriteten av det parti jag företräder. Men det finns många andra sätt att göra denna konstruktion. Statsrådets ställningstagande är inte nödvändigtvis ett föregripande av en författningsreform. Det är en fråga som gäller demokratisk

Ang. statsbidrag till politiska partier rättvisa, hur man anknyter proportionaliteten.

Det finns flera andra problem, t. ex. risken för en konservering av de etablerade partierna och svårigheten med det föreslagna systemet för nya partibildningar att hävda sig. Detta har framgått av debatten. Vi har från folkpartiets sida redovisat några som vi menar väsentliga frågor i detta sammanhang, och jag har accentuerat några av dem i min reservation.

I den utredning som vi önskar skulle komma till stånd menar vi att också frågan om skattefrihet för gåvor till politisk, och för den delen gärna också kristen och annan ideell verksamhet, bör bli föremål för undersökning. Jag tror att en dylik ordning skulle stimulera till ett generösare givande till de politiska partierna från de enskilda medlemmarna. Vidare skulle det personliga intresse för en idé eller ett parti, som här har efterlysts, accentueras. Kritiken att skattebetalarna nu tvingas stöda politiska ideologier som är dem främmande eller motbjudande skulle mildras eller helt falla bort. Det personliga i politiken, som är så avgörande för effekten och kraften i det demokratiska livet, skulle alldeles säkert stimuleras. Det vore ett betydande värde i dagens hårda klimat vad gäller idealism i vårt samhälle om den personliga faktorn i praktiken kunde stärkas.

Jag är medveten om att betydande administrativa svårigheter här föreligger, men ville man verkligen gå denna väg, skulle det väl inte vara omöjligt att övervinna dessa svårigheter.

Det är klart att en ordning med skattefria avdrag för gåvor inte skulle lösa partiernas ekonomiska problem. Men som en del i statens beredskap att hjälpa partierna skulle ordningen med skattefria avdrag för gåvor vara av betydelse. Jag tycker denna fråga borde bli föremål för en noggrann genomgång.

Folkpartiets majoritet anser vidare att propositionen inte på ett tillbörligt sätt trängt in i problematiken kring

Ang. statsbidrag till politiska partier

detta viktiga ärende. Det är, menar vi, inte möjligt att på grund av de förslag som föreligger se igenom hela problematiken kring partistödsfrågan och så fatta en ansvarsmedveten och meningsfull ståndpunkt. Vad som behövs är en klarare belysning av ärendet i hela dess vidd. Först då finns saklig grund för ett slutligt ställningstagande.

Vad jag här anfört, herr talman, är icke ett uttryck för folkpartiets vilja att till varje pris vara annorlunda, inte heller för någon hemlig ambition att obstruera, att fördröja ärendets lösning. Vår hållning är ett resultat av en uppriktig begrundan och vilja att ett eventuellt partistöd skall utformas på ett sätt som i möjligaste mån ger uttryck åt demokratiens inre väsen: respekt för trefalden: samhälle, individ och de mänskliga fri- och rättigheterna.

Folkpartiets majoritet har icke tagit slutlig ställning till frågan om vi skall ha ett partistöd eller ej. Vi bejakar att skäl finns som talar för ett stöd, liksom vi har öppna ögon både för risker och svårigheter med ett statligt partistöd. Innan vi fattar slutlig ståndpunkt vill vi veta mer om problematiken kring ärendet. Därför anser vi att propositionen bör avslås för att ärendet skall kunna utredas och klarläggas på ett tillbörligt sätt. Tyngdpunkten ligger alltså på en önskan om en vidare utredning.

Med stöd av vad jag här anfört yrkar jag, herr talman, bifall till den reservation, som betecknats med II.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! De företrädare för högern och folkpartiet som nu yttrat sig har talat för delvis likartade men delvis också vitt skilda ståndpunkter i denna fråga. Man kunde särskilt lägga märke till skillnaderna mellan herr Sörenson och fru Segerstedt Wiberg, men också skillnaderna mellan herr Sörenson och herr Holmberg.

Jag tyckte att herr Holmberg och fru Segerstedt Wiberg förde ett resonemang

som om de befann sig i ett lufttomt rum. Båda tycktes vara fullständigt nöjda med den nuvarande situationen, med de risker för misstänkliggöranden om ett beroendeförhållande, som den nuvarande situationen kan föranleda.

Det är i sista hand samhället självt som har ansvaret för att demokratin inte bara blir formell utan också reell. Det räcker inte med att vi har en allmän och lika rösträtt, det krävs också att opinionsbildningen och nyhetsförmedlingen blir så effektiva och mångsidiga att valhandlingen blir ett uttryck för en väl genomtänkt uppfattning. Alternativet till ett statligt stöd är därför att partiernas nuvarande finansiering successivt ökar sina bidrag.

Herr Sörenson gav oss en livfull skildring av de svårigheter som möter på detta område, om man i dagens samhälle vill lita till att partierna skall i huvudsak finansiera sin verksamhet med frivilliga bidrag från medlemmarna. Jag tror att herr Sörenson därmed tillförde debatten en ganska värdefull synpunkt.

Vad herr Holmbergs anförande i övrigt angår finner jag ganska liten anledning att ta upp tiden med innanläsning av vad västtyska socialdemokrater har uttalat beträffande partistöd. Herr Holmberg kan ju lika gärna läsa upp vad hans egna meningsfränder i Västtyskland sagt om partistödet — eller åtminstone sträcka sig så långt som att läsa upp Svenska Dagbladets ledare för den 11 januari i år.

Beträffande herr Lundströms anförande kan jag inskränka mig till att påpeka ett par saker. Arbetarkommunerna redovisar sin ekonomi i sina rapporter till årsmötena. Där finns full och öppen insyn.

Herr Lundström var förvånad över att anslaget skall årligen omprövas. Ja, ärade kammarledamöter, vad är det ni allesammans gör varje år? Ni sitter och omprövar anslag, vilket också just är vad riksdagen skall göra. Riksdagen beslutar inte att ett anslag skall utgå

med ett visst belopp för en lång rad är framåt. Riksdagen beslutar anslag för det kommande budgetåret och tilläggsanslag för det löpande budgetåret men inte anslag för lång tid framåt. Det måste ske en årlig omprövning.

Fru Segerstedt Wiberg ondgjorde sig, får vi väl säga, över att nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk inte hade förekommit i detta ärende. Min fantasi är kanske ganska inskränkt, men jag har svårt att föreställa mig vilka myndigheter som man skulle höra i en sådan här fråga. De som skall höras i den här frågan är väl de i riksdagen representerade politiska partierna, och det är vad som sker här i dag.

Fru Segerstedt Wiberg var också fundersam över hur de ledamöter i statsutskottet som år 1959 avstyrkte en motion av herr Wahlund om partistöd skulle ställa sig i dag. Jag tror att resultatet skulle bli exakt likadant i dag, om man skulle försöka genomföra ett partistöd efter de riktlinjer som föreslogs 1959. Motionären förutsatte nämligen en behovsprövning, föranledd av statsfinansiella skäl. Vem vill åtaga sig att göra en sådan behovsprövning? Vidare skulle medelsanvändningen kontrolleras mycket ingående, vilket ju är nästan raka motsatsen till vad vi föreslår i propositionen. Jag tycker därför att vi inte behöver bekymra oss mycket över 1959 års motion och utgången av det ärendet.

Fru Segerstedt Wiberg tog också upp den tryckfrihetsrättsliga aspekten på presstöd. Ingen har tidigare uttalat sig om tryckfriheten och partistödet. Skånska hovrättens funderingar i remissyttrandet över pressutredningens betänkande grundar sig på en bestämmelse i tryckfrihetsförordningen som förbjuder myndighet eller annat allmänt organ att på grund av tryckt skrifts innehåll hindra tryckning eller utgivning av skrift eller dess spridning bland allmänheten genom åtgärd som inte har stöd i förordningen. Tidningsutgi-

Ang. statsbidrag till politiska partier

vareföreningen föreslog vid förordningens tillkomst att den bestämmelsen skulle utformas så att det blev klart att samhället inte fick ingripa med stödåtgärder till förmån för viss tidning eller viss grupp av tidningar. Sådana åtgärder skulle nämligen enligt föreningen kunna få negativa verkningar för tidningar som inte fick del av stödet. Denna propå tillbakavisades emellertid uttryckligen i propositionen, och riksdagen följde propositionen på den punkten. Hovrätten är på det klara med att förordningen inte ens hindrar staten från att själv ge ut tidningar som bekostas av statsmedel. Tryckfrihetsförordningen vänder sig mot åtgärder från det allmännas sida som är ägnade att strypa det fria ordet, inte mot åtgärder som avser att bevara eller berika en fri debatt. Det är från den utgångspunkten en egendomlig tanke att ett presstöd som är avsett att förhindra att tidningar slås ut och marknaden monopoliseras skulle strida mot andemeningen i tryckfrihetsförordningen.

Nu är det inte fråga om presstöd utan om regeringens förslag till partistöd. Hovrättens argumentation är under inga förhållanden tillämplig på ett partistöd av det slag som förordas i propositionen.

Herr talman! Tillåt mig till sist att bara säga ett par ord i anledning av den jämförelse som herr Sörenson gjorde beträffande proportionaliteten i fråga om röstetal och mandattal. Den jämförelsen kan jag icke instämma i. Det förhåller sig på det sättet att på den fördelningsmetod som har föreslagits i propositionen förtjänar alla partierna utom kommunisterna, och de borgerliga partierna tjänar mest.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Av justitieministerns anförande framgick mycket klart att justitieministern inte är nämnvärt villig att gå in i en debatt beräffande de mera ideologiska frågorna och de prin-

Ang. statsbidrag till politiska partier

cipiella aspekterna på detta problem. Jag skulle ändå vilja ta upp en sak, som justitieministern nämnde i sitt inledningsanförande.

Justitieministern yttrade där att det fanns en gemensam grundsyn, nämligen att skapa förutsättningar för att det politiska livet skall kunna behålla sin vitalitet. Därför behövdes statsbidrag. Den grundsynen är emellertid högst diskutabel. Den skulle nämligen innebära att all verksamhet som på ett eller annat sätt vore samhällsnyttig — vi är ju ense om att partiernas verksamhet är samhällsnyttig — så småningom skulle komma att finansieras med statsmedel. Skulle verkligen själva begreppet samhällsnytta kunna motivera statsbidrag, kommer vi förr eller senare in i ett bidragssamhälle, som jag är övertygad om att inte ens den nuvarande socialdemokratiska regeringen skulle vilja ha.

Jag har velat nämna detta, ty när vi från högerpartiet gör invändningar mot ett partistöd, ser vi det inte bara såsom ett problem sådant det ter sig 1965 eller 1966, utan vi håller blicken öppen för vad som händer 1970 eller 1975. En egendomlighet att lägga märke till är för övrigt att socialdemokraterna i denna proposition och i dessa diskussioner över huvud taget inte har velat vidga tidsperspektiven.

Herr Kling tog sedan upp och avvísade frågorna rörande Tyskland med hänvisning till att vi inom högerpartiet gjorde bättre i att fråga hur CDU ser på denna sak. En skillnad mellan högerpartiet och socialdemokraterna framträder tydligt. När vi bedömer en fråga som rör demokratien har det inte någon betydelse om det är ett borgerligt, socialdemokratiskt eller kommunistiskt parti som framför åsikter som går stick i stäv med vår uppfattning. När demokratien och reglerna för hur demokratien skall fungera behandlas, måste vi fullt självständigt kunna bilda oss vår uppfattning mot bakgrunden av den tradition i det demokratiska livet

som vi har här i landet. Jag tog upp det tyska valet bara för att visa att det finns erfarenheter från *ett* land, men att dessa erfarenheter helt och hållet har nonchalerats av regeringen och inte ens omnämnts i den tunna proposition som framlagts.

De frågor som jag ställde till justitieministern är alltså forfarande helt obesvarade. Det skulle ändå vara intressant att få veta, om justitiedepartementet över huvud taget har tagit reda på det material som på detta område finns i Tyskland och som nu är aktualiserat i landets författningsdomstol. Man kanske med en viss känsla av saknad tänker på att vi här i Sverige inte har någon möjlighet att pröva lagligheten av riksdagens beslut. I detta fall kanske det skulle kunna leda till en rättelse.

Sedan vill jag slutligen ta upp en sak som justitieministern nämnde. Han sade att de borgerliga partierna, och då främst högerpartiet, borde vara nöjda med detta förslag, eftersom de fick pengar. Justitieministern framhöll vidare i sitt inledningsanförande att förslaget i alla lägen skulle ge fördelar åt de borgerliga partierna. Det är verkligen ett utomordentligt krasst resonemang som justitieministern för på denna punkt. Men vi inom högerpartiet låter oss inte köpas. Vi anser att de demokratiska spelreglerna är så viktiga att det förhållandet att vi kan råka i ekonomiska besvärligheter inte på något sätt får rubba den principiella uppfattning som vi hävdar i detta fall.

Men, herr talman, jag inser fullständigt att justitieministern och jag talar helt vid sidan av varandra. Jag ser det som ett principiellt demokratiskt problem, och justitieministern ser det tydligen som ett tekniskt-ekonomiskt problem.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om de socialdemokratiska arbetarkommunerna numera rapporterar till årsmötena om sina inkom-

ter och utgifter, föreligger kanske möjlighet att också offentliggöra dessa uppgifter. Jag vet inte om nu så sker eller inte, men jag är fullt på det klara med att det inte skedde åren efter det denna redovisning började, sedan den omtalade kommittén hade avgivit sitt betänkande. Detta medförde att jämförelserna mellan olika partiers redovisningar blev haltande, vilket i sin tur ledde till att uppgifterna blev mer och mer sammanträngda år från år. Folkpartiet — jag understryker det än en gång — lämnar årligen offentliga rapporter om sina inkomster och utgifter, visserligen i sammanträngd form, men vi kan inte redovisa hela bokslutet.

Justitieministern misstar sig om han tror att jag är förvånad över att det skall bli en årlig omprövning av partistödet. Inte alls! Vad jag har förvånat mig över och uttalat oro för är *vilka resultat* de årliga omprövningarna kan leda till med den utformning som förslaget i propositionen har. Det är däri skillnaden ligger, vilket jag tydligt sade i mitt förra anförande.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Justitieministern ville placera mig i ett lufttomt rum. — Nej, herr justitieminister, jag har på nära håll haft möjligheter att följa hur det går när pressen blir beroende av statsmakten. Jag har kunnat studera och på nära håll följa, hur partipressen *kan* bli beroende av partiernas godtycke, och hur den fria pressen då får mycket svårare att klara sig.

Herr justitieministern sade att han vill skapa möjligheter till en fri opinionsbildning; det skall ske genom statligt partistöd. Han ansåg att partierna genom ett sådant stöd skulle befrias från tvånget att söka hjälp på annat håll. Det är detta som är en illusion, herr justitieminister. Man slipper inte stöd från andra håll bara därför att staten lämnar ett partistöd, utan man

Ang. statsbidrag till politiska partier

skapar ett nytt beroendeförhållande utöver de beroendeförhållanden som redan finns. Att dessa beroendeförhållanden ibland kan vålla problem är givet — på den punkten kan vi vara överens.

Man behöver inte heller ständigt bara öka bidragen, såsom justitieministern tycks tänka sig. I Västtyskland — som jag i likhet med herr Holmberg tycker att justitieministern skall studera litet närmare då det gäller dessa frågor — hade man vid senaste valet en överenskommelse om att partierna inte skulle utge mer än visst belopp under valrörelsen; på det viset fick man ett stopp och blev icke så beroende av bidrag från olika håll. Vissa möjligheter att begränsa beroendet finns alltså.

När justitieministern hänvisar herr Holmberg till hans egna meningsfränder, så glöm inte bort att de har sagt att man vid sidan om det statliga bidraget också bör skapa förutsättningar för skattefria bidrag till partierna.

Justitieministern ansåg att jag hade missuppfattat vad som förekom 1959. Det tror jag inte, och jag tror inte heller att herr Wahlund — som under konstitutionsutskottets debatt hänvisade till utlåtandet och sitt ställningstagande då — har missuppfattat det som skrevs, nämligen: »En bidragsgivning från statens sida måste uppenbarligen föregås av något slags behovsprövning. Denna skulle emellertid möta svårigheter med hänsyn till det skydd mot ekonomisk insyn, som de politiska sammanslutningarna åtnjuter.» Där räknar man alltså med att bidrag inte får ges med mindre än att insyn lämnas i dessa sammanslutningars ekonomi. Därför, säger utskottet, kan man inte ge bidrag.

Herr SÖRENSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är litet genant att behöva tillstå att jag råkat komma med felaktiga sifferuppgifter. Naturligtvis har statsrådet Kling rätt. När man sitter i nattliga timmar och är litet trött, blir det ibland fel — och hade nu ju-

Ang. statsbidrag till politiska partier

sttitieministern varit så vänlig att på sid. 11 i propositionen redovisa det faktiska förhållandet skulle jag inte ha behövt vara med om denna, som sagt, något genanta sak här i kammaren.

Kvar står emellertid den principiella sidan: att det finns andra grunder för bidragsgivningen vilka är värda att noggrant undersöka.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Holmberg fortsätter jämförelserna med Tyskland. Men när högern skall ta ställning kommer den — säger han — att bilda sig en åsikt fullt självständigt, oberoende av vad man tycker på andra håll i världen. Det låter bra. Icke förty återkommer herr Holmberg till Tyskland. Varför inte se på de former av politiskt partistöd som existerar även i England och Frankrike? Vi har inte tagit upp dem, därför att stödet utgår under sådana former att vi över huvud taget inte velat reflektera på ett partistöd av det slaget.

Herr Holmberg gjorde gällande att jag i mitt inledningsanförande skulle ha sagt, att det nu föreslagna systemet vore fördelaktigt för de borgerliga i alla lägen, och framhöll att de borgerliga inte lät köpa sig på grund av ett dylikt förhållande. Jag sade absolut icke någonting sådant — i en replik till herr Sörenson yttrade jag att det föreslagna systemet är fördelaktigt för de borgerliga, om man utgår från dagens siffror. Det var alltså inte fråga om något försök att köpa de borgerliga genom att erbjuda särskilda förmåner.

Fru Segerstedt Wiberg återkom till statsutskottets behandling av herr Wahlunds motion 1959. Men den stora skillnaden mellan resonemanget då och det förslag, som vi nu har lagt fram, är ju att partierna skall få använda pengarna till vilka ändamål de vill, oberoende av staten och utan någon statlig kontroll eller statlig insyn. En sådan kontroll och insyn ingick däremot i situa-

tionen 1959, då förslaget innebar att man skulle åstadkomma en bättre balans mellan de olika partiernas ekonomiska resurser i valrörelserna. Där behövdes det en behovsprövning.

Det är intressant att man nu också från folkpartistiskt håll har tagit upp frågan om skattefrihet för bidrag till de politiska partierna. Men vad är skattefrihet för sådana bidrag annat än ett partistöd i förklädd form? Det blir ju i alla fall stat och kommun som till stor del får betala dessa bidrag.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att justitieministern inte ens ville kommentera resonemanget om att samhällsnyttan skulle motivera partistödet. I det längre perspektivet blir ju frågan: Varför tillämpar man inte samma resonemang beträffande fackföreningsrörelsen och arbetsmarknadsorganisationerna över huvud taget, liksom beträffande en mängd andra organisationer vilkas aktivitet är till stor båtnad för samhället? Man kan ju säga att även deras aktivitet behöver vitaliseras, och troligen är även deras läge ekonomiskt sett hårt trängt.

Sedan bara några ord åter om de tyska förhållandena. Jag tycker att just exemplet beträffande Västtyskland visar att den här frågan blivit felbehandlad i Sverige. Hade den gjorts till föremål för en utredning av sådan karaktär som vi är vana vid här i landet, är jag nämligen övertygad om att den utredningen hade inhämtat jämförande material både från Västtyskland och från andra länder i Västeuropa. Då hade vi alltså fått en presentation av hela den diskussion om partistödet som nu förs i Tyskland, och därmed hade det blivit lättare för oss att göra en bedömning i frågan. Men jag misstänker, herr talman, att skälet till att justitieministerns ovillighet att säga någonting i denna fråga kan vara att justitiedepartementet över huvud taget inte har något mate-

rial i detta avseende och att man nu känner sig litet skamsen för denna försummelse.

Herr SÖRENSON (fp) kort gemmäle:

Herr talman! I sitt sista anförande framhöll justitieministern att idén med avdragsfria gåvor till partierna innebär ett förtäckt partistöd. Ja, herr talman, jag anförde ju den saken som ett exempel och en fråga som var värd att utreda i sammanhanget. Justitieministerns uttalande stärker ytterligare det utredningskrav som folkpartiets majoritet har framfört. I det stora sammanhanget är ju också detta ett aktuellt ärende.

Genom en sådan anordning skulle man i ökad grad få ett personligt ansvarstagande från individerna i deras politiska aktivitet. Jag tror att man skulle vinna en hel del på att ordna stödet så att det personliga elementet kommer med i bilden, och det skulle vi få genom den form av givande som jag här föreslagit.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort gemmäle:

Herr talman! Jag tror fortfarande liksom herr Holmberg att det skulle vara mycket nyttigt för justitieministern om han litet mer studerade de tyska förhållandena.

Till svar på justitieministerns lektion om de tryckfrihetsrättsliga aspekterna vill jag säga att alla dessa aspekter kom till uttryck i hovrättens remissyttrande. Det var en redovisning i propositionen för remissyttrandena som jag efterlyste, herr justitieminister.

Det är väl ändå ganska uppenbart att om staten ingriper genom att ge partierna stöd, som kan utnyttjas i form av presstöd, så främjar därmed staten också utgivandet av vissa tidningar, på bekostnad av andra. Om ett parti har olika tidningar och en tidning går bra medan en annan håller sig nått och jämnt flytande, så får troligen inte denna and-

Ang. statsbidrag till politiska partier
ra tidning hjälp, utan partiet satsar förmodligen då hellre på den tidning som går bra. Framför allt om den mest av de båda för partiets talan.

Justitieministern gick inte in på de möjligheter som nu öppnas för majoritetens åsiktskontroll. Jag antar, i likhet med herr Holmberg, att det mycket beror på att justitieministern vill betrakta denna fråga som en ekonomisk och relativt enkel teknisk fråga, under det att vi anser att det är en stor fråga av principiell betydelse.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det fru Segerstedt Wiberg sist hade att säga i tryckfrihetsfrågan gav knappast några nya aspekter till diskussionen. Jag skall för tillfället inte förlänga debatten med många ord.

Jag vill bara konstatera att när man på fullt allvar föreslår införandet av ett system med skattefrihet för gåvor till de politiska partierna i stället för det partistöd som regeringen har föreslagit, går man verkligen in för att beröva riksdagen dess inflytande i dessa frågor. Då blir det den enskilde företagaren som får bestämma hur mycket staten i sin tur skall betala i form av skattefrihet.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Den egentliga debatten i denna fråga är kanske på detta stadium slut, men jag anser ändå att även från det kommunistiska partiets sida bör sägas några ord. Senare blir det väl också centerpartiets tur att få knyta några kommentarer till det förslag som föreligger.

I debatten har det förekommit en tendens till skärmytsling också om tidigare förslag rörande offentlighet åt partiernas ekonomisering. Låt mig i anledning därav erinra om att det kommunistiska partiet kraftigt och reservationslöst har uttalat sig för ett system

Ang. statsbidrag till politiska partier

som innebär ett offentliggörande av partiernas bokslut och ett redovisande av det sätt på vilket de finansieras. På den punkten har vi alltså mycket klart redovisat våra ståndpunkter.

Vad gäller principfrågan i nu föreliggande ärende, alltså principen om statligt partistöd eller icke statligt partistöd, tror jag att jag kan fatta mig relativt kort.

I den motion som från vårt håll lagts fram i anslutning till propositionen är det klarlagt att den kommunistiska gruppen i princip ansluter sig till tanken på statligt stöd åt de politiska partiernas allmänna verksamhet. Vår motivering för detta ståndpunktstagande är anförd i motionen. Här vill jag därför bara understryka partiernas betydelsefulla roll, vart och ett naturligtvis från sina utgångspunkter, i den samhälleliga verksamheten.

Efter att ha lyssnat till debatten under dessa timmar har jag emellertid kommit fram till att det samtidigt behövs framhållas att vad som här föreslås i princip inte representerar något egentligt nytt.

Också av den häftiga propaganda som förekommit i borgerliga tidningar, särskilt i högertidningar, mot förslaget kunde man annars ha fått det intrycket att det var något absolut nytt och för Sverige unikt. Eftersom nu högerpartiet och herr Holmberg kört fram till stora trappan i frågan kanske det ändå behövs erinras om att högerns ungdomsförbund under innevarande budgetår fått 105 000 kronor i statsstöd samt att högerpartiet — men naturligtvis också de andra partierna — vid senaste valet kvitterade ut statsstöd för sina valseldskostnader, högerpartiet 139 000 kronor.

Jag tycker dessa fakta bekräftar att det som nu föreslås inte är något i princip nytt, utan att det endast är en utvidgning av stödet och naturligtvis en förändring så till vida genom att stödet inte destinerats till någon speciell gren av partiernas verksamhet utan kan

vändas även till stöd åt exempelvis pressen. Jag tror att så i åtskilliga fall också kommer att ske och anser att detta är en nödvändighet. I frågan om pressens möjligheter att överleva eller risken för att en stor del av pressen skall komma att dö, har man på känn att mycket sensationella nyheter är att vänta under den allra närmaste tiden. För min egen del skulle jag naturligtvis kunna vittna, ty jag har varit redaktör för en kämpande tidning i så många decennier att jag vet vad det är fråga om. Men om jag ens skulle antyda vad det är fråga om i detta avseende, skulle det bli så mycket att jag inte vågar ge mig in på det. Det får bli ett ämne för mina högst eventuella memoarer. Pressens situation här i landet är så allvarlig att man inte behöver mer än sticka upp ett vått finger i luften för att känna att högst märkliga nyheter kan komma. Partistödet kan användas delvis eller helt, hur man vill, för att också försöka bibehålla en fri press.

Under debatten i dag har ett av de, får jag säga, krystade argumenten varit att partiernas integritet i förhållande till staten kan komma att skadas, att staten så att säga mer eller mindre kommer att diktera vad partierna i det ena eller andra avseendet skall göra och att staten i annat fall kan komma att tillgripa repressalier av något slag. För egen del har jag den uppfattningen att detta varken kan ha varit avsikten eller kommer att bli effekten under de förhållanden som råder i vårt land. Jag utgår alltså ifrån att integriteten inte reduceras för något parti med anledning av detta partistöd. Om motsatsen kunde ha misstänkts, skulle säkerligen vår riksdagsgrupp ha befunnit sig på avslagslinjen — i varje fall skulle jag personligen ha gjort det.

Om jag får uttrycka mig både bryskt och grovt får jag säga att vi är väl inte sådana i partierna att vi säljer vår rena vita själ för en tallrik ärtsoppa. För att ännu en gång återknyta till högerpartiets och herr Holmbergs resonemang

från talarstolen, skulle jag vilja säga att den gamla slitstarka högern nog inte blir mindre slitstark för att den får 3,5 miljoner kronor i statsstöd. Den får 3,5 miljoner kronor, alltså sex gånger mer än som föreslagits för kommunistiska partiet.

Med detta är jag också inne på frågan om rättvisa, eller kanske hellre bristen på rättvisa vid fördelningen, en fråga som också något har ventilerats här. Vid punkten 3 i de grundprinciper för stödet som departementschefen anför, heter det att bidraget bör sättas i relation till partiernas styrka, och utskottet späder på genom att säga att denna princip inte kan överges.

Herr talman! Jag kan inte finna annat än att utskottet just har övergett den principen och att det närmast aktuella således skulle vara att försöka få denna princip i tillämpning, vilket inte sker genom det nu föreliggande förslaget. Visserligen är det så att utskottet förutsätter — men tydligen inte statsrådet Kling, såvitt jag uppfattade honom rätt i denna del av hans anförande — en översyn av fördelningsgrunderna, sedan systemet prövats en tid. I denna fråga om partistödet begås mannamån mot vårt parti. Det är möjligt att konstatera detta redan utan någon praktisk prövning av systemet i funktion.

Det är naturligtvis tråkigt att tala om en sak som gäller ens eget parti och frågan om ett ekonomiskt stöd åt det, men jag är nödsakad att göra det. Jag ser dessutom frågan framför allt ur principiell synpunkt och ur rättfärdighetssynpunkt.

Som herr Sörenson framhåller i sin reservation är partiernas grundkostnader i varje fall i viss utsträckning konstanta och alltså oberoende av mandatantal och väljaranslutning.

Jag kan hålla med statsrådet Kling om att vissa fasta regler bör förekomma, men å andra sidan är det med vårt valsystems utslag särskilt oriktigt med sådana regler att man baserar stö-

Ang. statsbidrag till politiska partier
dets fördelning på antalet mandat i riksdagens båda kamrar. Visserligen får jag som riksdagsledamot vara väldigt stolt över att jag värderas till ett belopp av 60 000 kronor, och detta trots att jag till råga på allt råkar sitta i första kammaren. Men i fråga om röstetal är den kommunistiska gruppens mandat som bekant alldeles särskilt dyra. Med absolut procentuell fördelning skulle det senaste riksdagsvalet ha gett oss 14 mandat i andra kammaren. Nu fick vi betala 27 721 röster per mandat, medan exempelvis högerpartiet slapp undan med 18 206, och de andra partierna klarade sig med ännu mindre. Med dessa siffror som grund kan jag konstatera att vid fördelningen av partistödet räknas en betydande del av vår valmanskår helt bort.

I debatten här och i den föregående pressdebatten har kritiserats att medborgare tvingas understödja inte bara partier som de gillar, utan också partier som de ogillar. Vad skall man då säga om den betydande del som utgörs av vår kommunistiska väljarkår? Den får understödja uteslutande de partier som man inte gillar, eller i varje fall gillar mindre än det kommunistiska partiet. Jag vet inte hur jag skall formulera mitt omdöme i denna fråga. Jag vill inte tala om ett odemokratiskt tillvägagångssätt, men om jag stämplar förslaget som orättvist och ovärdigt så anser jag att jag inte har tagit till några överord. Statsrådet Kling har även från talarstolen understrukt att det gynnar alla partier utom det kommunistiska. Han kunde ha sagt att det avser att missgynna det kommunistiska partiet.

Jag vill, herr talman, än en gång understryka att det inte är särskilt trevligt att tala i en fråga som berör ens eget parti. Men jag har känt mig tvingad härtill med hänsyn till de stora principerna. Vi har i vår motion knutit an till pressutredningens förslag beträffande fördelningsgrunderna, och vi har alltså yrkat att bidragsreglerna skall bygga på partiernas röstetal vid valen

Ang. statsbidrag till politiska partier

och inte på det antal mandat man lyckats vinna i riksdagens kamrar. Eftersom vi vidhåller att detta är det minst orättvisa systemet, ber jag, herr talman, till slut att få yrka bifall till motionsparet I: 815 och II: 971, men med anslutning till utskottsförslaget i allt övrigt.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Vid denna tidpunkt i debatten är det inte lätt att anföra synpunkter som inte redan framförts. Med hänsyn till frågans vikt och betydelse kanske man dock kan räkna med överseende om vissa synpunkter återupprepas.

Det är en vanlig företeelse de sista dagarna innan höstriksdagen är slut — även om det inte är så i dag — att det ute i korridorerna brukar ligga en hel del julklappspaket som väntar på ledamöternas hemresa. Det är en gammal fin tradition att köpa julklappar. Vare sig kammarens ledamöter vill tro det eller inte så användes detta i det särskilda utskottet som behandlade riksdagsreformen 1948 — där jag hade tillfälle att sitta vid väggen och lyssna på mycket långa och intressanta debatter — som argument för att vi måste ha höstriksdag. Riksdagsmännen ville, sade man, se Stockholm i julbelysning veckorna före jul och få tillfälle att köpa julklappar.

I år kommer regeringen av allt att döma, om det går som det brukar göra, med stark majoritet i riksdagen att slå alla rekord när det gäller julklappsutdelning. Man skall tilldela partierna partistöd på 23 miljoner kronor.

I den allmänna debatt som förekommit omkring partistödet och även här i dag har det mycket diskuterats om detta är en stor eller liten fråga. Synpunkter på den frågeställningen framfördes även när detta ärende i den fullständiga brådskans tecken behandlades i konstitutionsutskottet. Om denna brådska har redan fru Segerstedt Wiberg

uttalat sig, och jag vill bara tillägga att det är första gången jag varit med om att partikanslierna fått skicka en upplaga av motionerna till konstitutionsutskottet, där de skulle behandlas, för att behandlingen skulle kunna ske och ärendet komma fram inom den tid som stod till förfogande.

Jag ansluter mig helt till den uppfattningen att även om beloppet inte rör sig om mer än 23 miljoner, så är frågan ändå mycket stor och betydelsefull, alltför stor för att avgöras så här i brådskans och jäktets tecken som nu tydligen skall ske. Visst förekommer det ofta ärenden som vi från oppositionen ogillar, men under min riksdags-tid har det inte förekommit något ärende som enligt mitt förmenande varit så olustigt och så allvarligt som detta partistöd. Om ett allmänt partistöd kommer att införas kan detta få mycket vidsträckt konsekvenser, det kan få mycket avgörande betydelse för vårt allmänna politiska liv, med stora påfrestningar på samhällslivet i stort som följd. Den uppfattningen hade jag redan innan Yngve Holmberg i dagens debatt klarlade och belyste uppfattningen och inställningen hos det socialdemokratiska partiet i Västtyskland, om det partistöd som där förekommer.

Om man nu utgår från att partistödet i dag kommer att bli bifallet kan vi ändå vara eniga om en sak, nämligen att ingen i dagens samhälle helt och fullt kan klarlägga följderna av beslutet. Man kan nog säga att samtidigt som samhället påtar sig allt större uppgifter, samtidigt minskar medborgarnas intresse och vilja att offra tid och krafter på allmänt samhällsarbete. Vi vet alla — det har sagts många gånger i olika riksdagsdebatter — att det stora ideella intresse som fanns i gångna tider, ja, bara för något årtionde sedan, nästan helt försvunnit i vårt s. k. välfärdssamhälle. Jag räknar då till ett ideellt intresse att utan ersättning offra tid och krafter för en idé, för vad man tror på och finner vara riktigt och vär-

defullt. Det ideella intresse som fanns i gångna tider men som nu i så stor utsträckning har försvunnit har varit en stor tillgång för vårt samhälle.

En viktig fråga är hur detta partistöd kommer att påverka partistrukturen. Våra partiorganisationer kan utan tvekan räknas till den grupp av organisationer som gemensamt brukar kallas för folkrörelser, och även om detta arbete har en politisk målsättning, så kan man ändå med skäl kalla allt det arbete som förekommer i våra politiska organisationer för ideellt arbete. Jag tror vidare att erfarenheterna av villigheten att engagera sig i detta vårt politiska arbete är ganska jämnt fördelade inom de olika partierna. Mycket arbete utföres alltså av frivilliga krafter och utan ersättning. Frågan är: Kommer dessa statsbidrag till partiarbetet med namnet partistöd att verka så, att medlemmarna — de många trogna arbetare som säkert finns inom samtliga partier — kommer att öka eller minska i antal? Jag är allvarligt rädd för att resultatet av partistödets införande blir ett minskat politiskt intresse, d. v. s. ett minskat intresse för allmänna uppgifter. Resultatet blir då ett annat än vad som varit meningen eller ett resultat som inget parti syftar till.

Att demokratin lever kvar och att den lever kvar under så önskvärda och fördelaktiga former som möjligt är ett intresse för alla. Ingen kan här vara intresserad av att ta några risker, och därför borde man ha gått fram med större försiktighet. Justitieministerns uttalande, att vår demokrati inte kan undvara partistödet, är förvånande. Här finns starka och tungt vägande skäl för den uppfattning som högerpartiet har hyst och den ståndpunkt som partiet enhälligt och helhjärtat har intagit, att denna kungl. proposition bör avslås, även om vi redan har fått höra av justitieministern, att vi som har den uppfattningen befinner oss i ett lufttomt rum. Vi hade kanske kommit till samma uppfattning inom högerpartiet vid en se-

Ang. statsbidrag till politiska partier

nare tidpunkt, eftersom vi, vilket redan kommit till uttryck, har en mycket bestämd åsikt att skattepengar inte bör användas till detta ändamål. Vad vi emellertid inte under några förhållanden kan gå med på är att godta förslaget i den form vari det här har lagts fram, d. v. s. utan att det blivit föremål för en parlamentarisk utredning och remissbehandling i vanlig ordning. Påståendet att remissinstanser skulle saknas i detta fall är föga hållbart.

Vad som framför allt borde ha utretts är spörsmålet: Finns det verkligen ett behov av partistöd, och är det förenligt med folkstyrelsens principer att skattepengar skall få användas i det dagliga partiarbetet? Men man visste alltför väl hur sönderskjutet presstödet blev och vågade därför inte lämna denna ännu känsligare fråga till utredning och remissbehandling. Säkert befarade man här ett ännu mer förkrossande nederlag. Det var enklare och lättare att bara konstatera, som här har gjorts av justitieministern, att det finns majoritet för förslaget.

Visst fyller partierna en stor uppgift, det är vi alla eniga om, men just därför har det lyckats för partierna att reda upp sina finanser med frivilliga medel. Vi tror inom högerpartiet att detta skall vara möjligt även i fortsättningen.

En god demokratisk ordning måste vara att partiorganisationerna lever sitt liv utan statsstöd, och själva det förhållandet, att detta förslag har lagts fram, kan tolkas som ett tecken på att demokratin inte har tillräcklig livskraft. Ty inte kan det väl vara oriktigt ur demokratisk synpunkt att vi har fria partier som fritt får utvecklas! Man kan inte annat än betrakta förslaget om partistöd som kränkande för demokratiska principer. Partierna är ett uttryck för folkviljan och skall inte till någon del styras av staten.

I de motioner som avlämnats finns många frågor som en utredning kunde ha lämnat svar på. Att inte partiorganisationerna med, som nu, frivilliga bi-

Ang. statsbidrag till politiska partier

drag skulle vara fria och självständiga organisationer vill jag ha sagt är en orimlig uppfattning; frivilliga bidrag måste ju vara bättre än skattepengar i partiarbetet! Dessa skattemedel, som skall sättas in i den politiska propagandan, kommer att utsätta demokratien för risker och påfrestningar som borde undvikas. Även om partierna har det rätt begymmersamt med sina finanser, så kan dessa bekymmer inte vara så stora att de svarar mot de risker som här tas och den brådska som har förekommit.

Som vi ser det inom högerpartiet är det farliga vägar som man här beträder, och varför är brådskan så stor?

Som skäl för att förslaget lägges fram till beslut helt utan utredning anfördes i utskottet att en utredning inte skulle vara möjlig att genomföra förrän man prövat hur det verkar, vad resultatet blir när dessa statliga skattepengar sättes in i partiarbetet. Nog skulle jag tro att svårare saker många gånger varit uppe till bedömning än de former och förutsättningar, varunder partierna bör bedriva sitt arbete. För min del är det oförklarligt att en regering och en regim som den socialdemokratiska, som suttit vid makten så länge, kan hafsa ihop ett förslag och lägga fram det under så uppseendeväckande förhållanden och med sådant innehåll som skett i proposition nr 174. Något liknande har inte förekommit tidigare, och för ett sådant handlande är uttrycket maktövergrepp ett alltför svagt ord.

Hur många gånger har vi inte fått höra från det socialdemokratiska partiet att de frågor man för fram tar man upp till debatt före ett val och för fram i valrörelsen — får man förtroendet vid valen genomför man reformen. Varför har man varit så rädd för att göra partistödet till en valfråga och låta väljarna säga sin mening? Ibland har man principer, men ibland har man inga principer alls. Enligt min mening borde partistödet ha gjorts till en valfråga så att väljarna fått säga sin mening an-

tingen vid allmänt val eller vid folkomröstning. Partistödet borde inte ha tagits upp som en liten särfråga och slängts fram så här i riksdagens slutskede. Detta ärende borde ha blivit utrett och behandlat som en lagfråga, och varför inte som en grundlagsfråga?

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande som här har framställts av herr Holmberg, vilket innebär bifall till reservation I.

Herr PETERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Fru Segerstedt Wiberg ställde i sitt anförande några frågor till mig, och hon gjorde också ett påstående som jag skulle vilja ta upp, nämligen att denna fråga inte skulle ha blivit behandlad på ett anständigt sätt i konstitutionsutskottet — hon sade att föredragningen var mycket knapp o. s. v.

Så var ingalunda fallet. I utskottet var det inte fråga om att strypa någon debatt. Närmast på borgerligt håll ansåg man att de motioner som var väckta inte behövde föredras, eftersom de redan var kända. Om någon av ledamöterna i utskottet hade önskat en mer utförlig föredragning, hade en sådan gjorts. Jag tycker det är oanständigt att man här i kammaren riktar sådana beskyllningar mot konstitutionsutskottet när man själv far med osanna uppgifter.

Hon ställde också frågan till mig, hur majoriteten har kunnat finna att det föreligger en stark opinion för ett partistöd. Hon sade att utskottet hade behandlat tio motioner. Det är inte heller riktigt — vi har haft att behandla elva motioner. En motion hade väckts under den allmänna motionstiden och då remitterats till bankoutskottet men har sedan överlämnats till konstitutionsutskottet. Den motionen väcktes i denna kammare av herrar Källqvist och Thors ten Larsson och i andra kammaren av en rad folkpartister med herr Ullsten som första namn. I den motionen sägs att ett statligt ekonomiskt stöd skulle

förbättra förutsättningarna för en effektiv politik, och man uttalar sig även i annat sammanhang om önskvärdheten av ett sådant stöd. De invändningar som brukar göras mot tanken på partistöd är inte bärande, säger motionärerna. Det finns alltså en positiv yttring i motionen.

Vi har också haft att behandla en partimotion från folkpartiet och en motion av herrar Wedén och Ståhl. Båda dessa motioner är positiva till tanken på ett partistöd. Jag kan erinra om vad det står i folkpartiets partimotion. Man instämmer i att det finns skäl som talar för att även ett statligt stöd till de politiska partiernas allmänna verksamhet införes, och man förklarar också att partierna utgör ett omistligt inslag i vårt politiska system.

Av de elva motioner som vi haft att behandla är det sju, i vilka man uttalat sig positivt för ett bidrag till de politiska partierna. Jag kan inte tänka mig annat än att, när det gäller att bedöma om det finns en opinion, man får utgå ifrån det material som man har att behandla. När det gäller en positiv inställning representerar det materialet en så stor del av riksdagen att det finns ett underlag för utskottet att uttala sig på det sätt som här skett.

Efter det att man i fokpartimotionen uttalat sig för att ett stöd till de politiska partierna bör utgå, säger man emellertid att det inte är självklart att omfattningen av stödet skall vara det nu föreslagna, att det inte är självklart att stödet skall fördelas proportionellt och att det inte är självklart att det sammanlagda mandatantalet skall vara bidragsgrundande faktor o. s. v. Man säger alltså att detta inte är självklart, och det kan vi väl hålla med om. Det är inte mycket av det som vi nu har att fatta beslut om som utan vidare kan sägas vara självklart, och det finns anledning att först se hur en lösning kommer att verka. Först därefter kan man bli mera bestämd i sin uppfattning. Framför allt när det gäller en sådan

Ang. statsbidrag till politiska partier

fråga som vi nu har att behandla kan det naturligtvis föras en diskussion om fördelningsgrunder, om stödets storlek o. s. v. Den diskussionen kan föras, men det väsentliga är ju, om det skall vara ett stöd som utgår eller inte, och då har vi funnit att det finns ett mycket brett underlag för att ett stöd skall utgå.

Denna debatt kan föras hur långt som helst och där skulle också kunna skjutas in, att om vi hade haft en parlamentarisk utredning i ämnet, hade det kanske blivit en diskussion, där man skilts åt med ett uttalande för ett stöd men med olika uttalanden som gått ut på att fördelningsgrunden borde vara den eller den och som inneburit att man utgått från sitt eget partis ställning. Jag hörde att herr Adolfsson argumenterade på detta sätt — han utgick från sitt eget parti. Det har här i debatten framförts sådana synpunkter som gått ut på att man jämfört varje borgerligt parti med det socialdemokratiska partiet. Det har sagts att de borgerliga partierna var för sig bara får en tredjedel av det som socialdemokraterna får. Jag tycker att det är en egendomlig argumentering.

Det bör kanske också i detta sammanhang uppmärksammas att utskottet för sin del funnit att det förslag som nu framföres bör accepteras, men utskottet står inte främmande för att det kan bli ändringar. Utskottet har för sin del sagt att den konstruktion som nu partistödet får inte innebär en ordning som till alla delar är fastställd för framtiden. Utskottet har därmed ansett att man först bör vinna erfarenhet och därefter företa en översyn. Utskottet har också uttalat att denna översyn bör vara förutsättningslös. Det är väl troligt att man även då kommer att finna att det föreligger skilda meningar beträffande stödets omfattning och stödets konstruktion, och det kommer väl också att föreligga skilda meningar om partistöd skall utgå eller inte. Men den debatt som då kommer att föras kan kanske bli litet mer realistisk än den vi för i dag.

Man skulle väl också göra några kom-

Ang. statsbidrag till politiska partier

mentarer till de två reservationer som föreligger. I båda reservationerna gör sig reservanterna skyldiga till överord, när de säger att denna fråga förelagts riksdagen utan att ha blivit föremål för någon som helst utredning. Det måste vara överord, ty bara det förhållandet att det på riksdagens bord ligger en proposition innebär väl ändå att det varit någon tankemöda bakom. Det kan väl också sägas att det finns en motsägelser till påståendet i den med I betecknade reservationen, eftersom det däri sägs att denna proposition framstår som en godtycklig omarbetning av presstödsförslaget.

Jag tycker det är anmärkningsvärt när reservanterna säger att konsekvenserna av ett allmänt stöd till partierna leder till att deras integritet går förlo-rad och att de kommer i ett visst beroendeförhållande till staten. Det uttalandet är intressant genom påståendet att det uppstår ett berendeförhållande mellan givare och mottagare. Om det är riktigt frågar man sig: Hur får de politiska partierna sina pengar nu? Är det bolag, enskilda företag och företagare som lämnar bidrag? Skulle det vara så, kommer de politiska partierna i ett beroendeförhållande till givarna. Det kan vara värdefullt att ha detta klart för sig, ty det utgör kanske en förklaring till politiska partiers ställningstagande i olika frågor.

Synpunkten om partiernas beroendeförhållande till staten ter sig egendomlig, då det ju innebär att staten skulle vara motståndare till partierna, till medborgarna. Jag vet att man inom syndikalismen på sin tid var av den uppfattningen, men den har man väl gått ifrån nu. Staten är summan av oss alla, och jag har svårt att tänka mig att det den vägen skulle kunna vidtagas åtgärder som innebär att partierna förlorade sin integritet.

Jag kan inte förstå att det kan existera ett motsatsförhållande mellan de politiska partierna och staten, inom vilken vi alla är inneslutna. Att försöka göra

staten till något som vi alla måste skydda oss emot är väl både en farlig och en felaktig propaganda.

Beträffande den andra reservationen vill jag ha sagt att huvudsyftet i de bakomliggande motionerna egentligen är att söka åstadkomma ett allmänt stöd till de politiska partierna för att dessa därigenom skall ha möjlighet att bedriva en effektiv propaganda. Jag uppfattade nog också motionen framför allt så, att man vill komma ifrån det tiggeri som nu sker för att skaffa sig medel. Jag tycker vi skulle kunna vara tillfreds med vad utskottet föreslår, att vi nu inför detta stöd, så att det kan användas redan under år 1966, då vi har kommunalval, samt att den översyn som man har önskat kan ske sedan stödet väl införts, och att de synpunkter som nu har framförts i motioner och i reservationer då kan komma att beaktas. Jag förmodar att det finns folkpartister som i varje fall skulle kunna acceptera den lösning som utskottet nu har presenterat.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Det är få gånger man i en debatt upplever att vissa talare så vårdslöst umgås med sanningen som har skett i denna fråga. Jag är ledsen att behöva konstatera att fru Segerstedt Wiberg därvidlag tvivelsutan är främst. Hon hävdar alldeles bestämt att i den av herr Wahlund väckta motionen av år 1959 krävdes att man skulle företa en behovsprövning hos partierna. Något sådant ingår inte i den Wahlundska motionen. Han säger tvärtom: »Jag avser inte att här förorda några bestämda regler i fråga om medlens fördelning och redovisning samt kontrollen över deras användning utan anser att dessa frågor bör hänskjutas till en utredning som bör göras förutsättningslös.» I klämman heter det »att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om

en förutsättningslös utredning rörande möjligheterna att i demokratiens intresse åstadkomma en bättre balans mellan de olika partiernas ekonomiska resurser och valrörelserna». Över huvud taget tycker jag att fru Segerstedt Wiberg har framfört påståenden här som i och för sig är anmärkningsvärda. Hon försöker att så där litet försynt men förmodligen alldeles avsiktligt blanda ihop partistödet och det tidigare så förhatliga och alltjämt tydligen förhatliga presstödet. Jag vill säga, herr talman, att jag är ledsen för att vi inte fick ett pressstöd. Vi behöver det lika väl som vi någonsin behöver partistöd.

Jag tycker att fru Segerstedt Wiberg går väl långt när hon säger att det är synd om vissa tidningar som konkurreras bort, om småtidningar som försvinner o. s. v. Jag hörde som ett ekos hennes arbetsgivare, chefredaktören för Göteborgs-Posten, som under många år har ägnat sig åt att dumpa tidningar så långt det har varit möjligt i Västsverige. För Göteborgs-Posten har man tagit ut en prenumerationsavgift som är ungefär hälften av motsvarande i Stockholm. På boråstidningarna, till vilka jag räknar mig höra, har man ständigt måst överväga vad man kunnat ta ut med hänsyn till Göteborgs-Postens tryck. Nå, detta hade i och för sig kunnat vara acceptabelt, men när chefredaktören i tidningssammanhang står och beklagar de små tidningarnas död tycker jag att man närmar sig det otillhöriga. Jag tycker att fru Segerstedt Wiberg bör tänka ett tag innan hon använder likalydande motiveringar för sin inställning till dessa frågor.

Det förslag som här föreligger har beskyllts för att vara dåligt förberett på utskottsstadiet. Jag vill nog säga liksom utskottets ärade ordförande att det är en oförsynthet mot utskottet och i synnerhet mot dess kansli.

Vem var i utskottet egentligen anledning till att det blev en så kort behandling? Jo, det var de som i dag står för reservation I. Varför? Jo, därför att

Ang. statsbidrag till politiska partier

de hade så klart för sig redan från början att det inte behövdes något resonemang om detta, då det skulle slås under bordet. Jag frågar: Vilket argument skulle ha kunnat anföras i en föredragning som eventuellt skulle ha ändrat reservanternas inställning? Det är inte oviktigt i sammanhanget.

Min borgfredsbroder högerledaren har hävdad här att inga argument har kunnat anföras för ett partistöd. Jo, det finns massor av argument, inte minst hur det gått till tidigare att skaffa fram pengar för partiarbete. Jag vill påstå att jag inte är alldeles ovetande om formerna efter att ha varit verksam i valarbete sedan 1931. Jag har haft tillfälle att följa de olika partiernas möjligheter att hävda sig i valrörelsen rent ekonomiskt. Jag minns när folkpartiet seglade i medvind och fick praktiskt taget hur mycket pengar som helst 1948 och de närmast följande åren. Jag minns när högerpartiet seglade i medvind på Jarlens tid, då man fick praktiskt taget hur mycket pengar som helst. Varför gavs dessa pengar? Var det av pur välgörenhet och välvilja? Absolut inte. Det låg alltid någon beräkning bakom, att pengarna skulle ge någon utdelning av något slag. Det har väl alltid varit så, att när storföretagen och storfinsans har givit sina pengar så har man avsett att det skulle leda till något resultat som man strävade efter.

Nu sägs det här att införandet av ett statens partistöd skulle vara ägnat att dra människorna bort från samhällsansvaret. Vad är det för samhällsansvar? Att binda sig i förväg för en uppfattning, därför att pengarna så kräver!

Herr Holmberg säger också att högern har en tradition i bevarandet av demokratin. Vad är det för en tradition? Är det den tradition som förlorar sig i striden kring den 40-gradiga rösträttsskalan eller vakthållningen kring den privilegierade första kammaren på sin tid? Jag kan inte finna att det är någon annan tradition. Jag tycker att den traditionen är något skral att åbe-

Ang. statsbidrag till politiska partier

ropa i dagens debatt. Här har också åberopats den tyska högerns positioner. Är den representativ för demokratin? Det är också en fråga som man kan ställa sig. Man säger att vi inte låter köpa oss på den här punkten. Vi låter inte köpa oss, nej, gudskelov i så fall för att det har upphört!

Herr Lundström hävdade att det råder starkt delade meningar ute hos samtliga partier. Jag tror att herr Lundström skall tala för sitt eget parti och låta de andra svara för sig själva, ty herr Lundström har endast rätt så långt som när han håller sig till sina egna.

Den allmänna meningen ute bland de djupa leden är att man omfattar tanken att staten här har ett tillfälle att ge ett handtag för att möjliggöra för partiarbetarna att ägna sig åt partipolitiskt arbete i stället för att tänka på var de skall ta pengar till det nödvändigaste. Vi har efter starkt motstånd från högern hjälpt ungdomsorganisationerna att få ett anslag från staten. Dessa pengar har kommit till utomordentlig nytta, ty vad måste de flesta av de ledande förut göra? Jo, de måste ständigt ägna sig åt att skaffa pengar genom att ordna basarer och lotterier och försöka klara livhanken ekonomiskt. Det kan ändå inte vara ett idealtillstånd, lika litet som det kan vara ett idealtillstånd att vara beroende av andra för att få dessa slantar. Herr Lundström låter förstå att man inom centerpartiet tagit ställning i denna fråga utan att ha en aning om vad det rör sig om. Jag tycker det är litet starkt att hävda en sådan mening. Nog vet vi vad det gäller. Jag tycker inte herr Lundström skall hävda sådant, mot bakgrunden av de motioner och reservationer som finns. Här säger han att varje form av partistöd är toktigt. Sedan står i en reservation att flera skäl kan i och för sig anföras till förmån för statsbidrag. Vilket är rätt nu då? Vilken fot skall man stå på?

Låt mig till sist, herr talman, innan jag går in på en redogörelse för centerpartiets uppfattning i denna fråga säga

till herr Sveningsson, att vår lycka skulle varit fullständig om vi hade fått herr Sveningsson till jultomte för att dela ut dessa klappar klädd i röd luva och gula byxor!

I motionen i denna fråga, I: 816 och II: 970, har centerpartiet lagt fram sin syn på frågan. Man säger att för det demokratiska samhället är det angeläget att tillse att en fri opinionsbildning kan vidmakthållas och att de politiska partierna får de härför erforderliga resurserna. Enligt vår uppfattning är det ett statsintresse att partierna är fria och obundna, liksom det är ett partiintresse att inte behöva vädja till några ekonomiska intressenter som binder. Det är alldeles uppenbart att detta krav blivit starkare under senare år. Det har påpekats redan av herr Wahlund i motionen år 1959.

De vidgade politiska uppgifterna har medfört att partiernas opinionsbildnings- och informationsverksamhet blivit alltmer kostnadskrävande. Man påpekar att vissa partier i betydande utsträckning uppbär ekonomiskt stöd från utanförstående maktintressen och att ett sådant stöd innebär risker för att partierna i sin opinionsbildande verksamhet blir beroende av de bidragsgivande intressena, då dessa kan förena bidragen med särskilda villkor i fråga om partiets politik.

Man säger ytterligare på denna punkt att gentemot ekonomiska bidragsgivares maktintressen har samhället knappast några möjligheter att skydda opinionsbildningens frihet. Slutsatsen måste bli att en fri opinionsbildning kan möjliggöras endast genom att staten i väsentlig utsträckning bidrar till finansieringen av partiernas verksamhet.

Men vi har också på ett par punkter en avvikande mening. Man uppnår givetvis en mera rättvisande fördelning enligt de metoder pressutredningen diskuterade, d. v. s. att man som grund för delningen antingen tar rösttalen i andrakammarvalen eller den mandatfördelning dessa ger.

Vidare har partiet en bestämd invändning att göra mot den dubbla inskränkning det utgör att man dels har ett minimikrav på underlaget för att stöd skall utgå, två procent av väljar-kåren, dels samtidigt har spärren i valsystemet 1,4. Vi menar att det räcker med spärren i valsystemet. Någon annan behöver inte komma till i sammanhanget.

Man pekar till slut på angelägenheten av att detta stöd genomföres snabbt, så att partiverksamheten kan tillföras pengar till 1966 års kommunalval. Samtidigt är man angelägen understryka att de oklara punkterna måste klarläggas för framtiden. Därför utmynnar motionen i ett krav om bifall till propositionen, men ett övervägande av det allmänna partistödets utformning för tiden från och med 1967.

Vi har i utskottet på den punkten låtit övertyga oss om att den tiden skulle vara för kort. Nu har utskottsutlåtandet inte kommit att uppta någon bestämd tid, men det ligger i riksdagens eget skön att ständigt bevaka när den tiden är inne, då man anser sig ha fått tillräckliga erfarenheter av detta stöd.

Det har från många håll pekats på att riksdagen nu går att ta ett oerhört viktigt steg. Det är naturligtvis riktigt som det är sagt, men allt beror på från vilken utgångspunkt man bedömer frågan. För egen del vill jag bedöma det så att detta är ett steg emot en ökad självständighet för de politiska partierna att handla, tänka och känna efter eget skön utan att behöva känna sig bundna av meningar ifrån olika intresseriktningar i samhället. Jag är alldeles övertygad om, herr talman, att det måste vara en mycket avsevärd fördel, och det är därför det finns anledning att beteckna detta beslut som stort och betydelsefullt.

Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Eric Carlsson* (cp), *Axel Kristiansson* (cp) och *Nils Theodor Larsson* (cp).

Ang. statsbidrag till politiska partier

Fru *SEGERSTEDT WIBERG* (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har blivit beskylld för att komma med oanständiga påståenden då jag sagt att konstitutionsutskottet behandlat detta ärende alltför kortfattat och utan egentlig föredragning.

Vi begärde att ärendet skulle skickas ut på remiss, och att vi skulle få tillfälle att i lugn och ordning behandla ärendet. Denna begäran avslogs, ty man ansåg inte att en remiss behövdes utan att ärendet kunde behandlas genast.

Efter det avslaget fanns ingen anledning för oss att begära fortsatt diskussion. Man önskade inte diskutera, man önskade icke få ärendet ingående belyst.

Det har vidare sagts att jag går för långt i min kritik, och herr Torsten Andersson har tagit sig friheten att beskylla mig för att vara ett eko av min arbetsgivare. Han gjorde det samtidigt som han talade om att jag uppträdde med oanständigt tal. Jag har ingen anledning att vara eko av någon arbetsgivare. Jag har inte någon anledning att rösta eller skriva motioner på kommando. Jag är förvånad över att en medlem av konstitutionsutskottet inte drar sig för att angripa en enskild man som icke är närvarande i kammaren och att dessutom beskylla mig för att ha gått någon annans ärenden.

Herr Torsten Andersson tog sig också före att säga att jag for med ovederhäftigt påstående, och han läste upp ur herr Wahlunds motion. Jag ber herr Andersson notera att det icke var herr Wahlunds motion utan det av herr Wahlunds motion föranledda uttalandet av statsutskottet som jag talade om. Jag citerade icke ett ord av herr Wahlunds motion. Däremot läste jag ordagrant upp vad som stod i utskottets utlåtande, och utskottet sade att det icke kunde förordas anslag av statsmedel, ty då krävdes kontroll. Det var detta jag påpekade, och jag hade väl ingen an-

Ang. statsbidrag till politiska partier

ledning att vända mig till statsutskottets ledamöter, om det hade varit herr Wahlund jag kritiserade.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga att jag är fullt belåten med fru Segerstedt Wibergs sätt att reagera på mitt anförande. Det visar med andra ord att vad jag sade har gått hem. Hur skulle man kunna tala om något annat, när det var fråga om herr Wahlunds motion? Herr Wahlund kom in här i kammaren och lämnade mig motionen och bad mig säga ifrån detta. Vad som sagts här har alltså spritt sig ända ut till andra kammaren.

Vidare blev jag beskylld för att ha angripit en enskild person — Göteborgs-Postens chefredaktör — som inte är närvarande här. Nå, men herr Wahlund, som blev angripen på ett ohemult sätt, var inte heller närvarande. Han var ju i andra kammaren. Vem är den bättre av fru Segerstedt Wiberg och mig; det undrar jag i det sammanhanget.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad man har sagt och inte sagt i andra kammaren kan jag inte veta. Jag har talat i första kammaren, och jag har i första kammaren citerat ett utskottsutlåtande, föranlett av herr Wahlunds motion. Därmed har jag icke kritiserat herr Wahlund. Jag har icke angripit någon som inte här kan föra sin talan. Min kritik var dessutom riktad till justitieministern. Han satt här, och han svarade mig.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror det är angeläget att fru Segerstedt Wiberg inte yttrar sig mer, ty hon avlägsnar sig allt

längre från vad som är verklighet i detta sammanhang.

Jag har gjort ett yttrande som jag önskar korrigeras. Jag har tydligen råkat ta fel när jag pådyvlat herr Lundström att han skulle ha sagt att det icke finns några argument för ett partistöd. Detta yttrande fälldes inte av herr Lundström utan av högerledaren. Jag är ledsen att jag har gjort mig skyldig till den felsägningen.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Tillåt mig bara beklaga att det inte är herr Andersson i Brämhult som är justitieminister och redan från början försvarat den här propositionen. Då hade det säkert blivit en livfullare debatt.

Herr Andersson i Brämhult har gjort tre yttranden som synes behöva tillrättläggas. För det första var det inte den tyska högerens positioner som jag åberopade, utan mitt anförande gick ut på att referera till den tyska socialdemokratiens uppfattning i det här fallet. Sedan fördes även CDU in i resonemanget. Detta är alltså en korrigering av vad som kanske var ett hörfel från herr Andersson.

För det andra gällde det påståendet att partistödet kan försvaras med att bidragen till ungdomsorganisationerna är så lämpliga och bra. Emellertid har ju åtskilliga ungdomsorganisationer — inte minst centerns ungdomsförbund — visat en påtaglig nedgång i medlemsantal sedan statsbidragen till förbunden genomfördes. Det kan här finnas ett orsakssammanhang.

För det tredje ansåg herr Andersson att »traditionen» var något som man över huvud taget inte skulle ta hänsyn till. Även den s. k. fyrtiogradiga skalan kom in i sammanhanget. Tillåt mig säga att det var ett av de många stegen på demokratiens väg att den fyrtiogradiga skalan avskaffades. Nu däremot har jag en känsla av att vi — ehuru omvänt — ånyo inför den fyrtio-

gradiga skalan. Den skalan innebar ju att de som hade mera pengar fick flera röster. Partistödet innebär att de som har flera röster får mera pengar.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan tyvärr inte bemöta herr Holmberg i fråga om ungdomsorganisationerna, ty jag vet inte hur det står till inom högerns ungdomsförbund. En sak vet jag emellertid alldeles säkert, nämligen att centerns ungdomsförbund tveklöst är det största av de politiska ungdomsförbunden. Det finns kanske litet att ta på där, om herr Holmberg har rätt.

Jag skall inte heller gå in i diskussion om den fyrtiogradiga skalan. Dess avskaffande var väl emellertid det största steg som tagits på demokratiens område. Jag tror att det steg vi tar i dag är ett av de andra behövliga större stegen, nämligen att göra den politiska opinionsbildningen inom partierna oberoende av utanförstående meningsriktningar som driver på.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Det har sagts mig att justitieministern i ett tidigare skede av debatten har åberopat en ledare i Svenska Dagbladet såsom ett bevis för att Svenska Dagbladet skulle ha hyst den åsikten att ett partistöd vore befogat. Jag har ledaren med mig, och jag skall överlämna den för benäget studium. Jag lämnar den till kanslirådet. Den ledaren är uppbyggd efter en teknik som jag förstår är främmande för justitieministern. I den ledaren väger man nämligen skälen för och emot och resonerar fram och tillbaka. Man drar emellertid ingen slutsats. Den ledaren var skriven utan varje försök till slagsida eller ståndpunkt. Jag kan alltså säga att man i den ledaren argumenterar både för och emot men inte drar några slutsatser. Justitieministern har använt mot-

Ang. statsbidrag till politiska partier satt teknik i proposition nr 174. Han har dragit slutsatsen men glömt bort argumenteringen.

Hur har vi då hamnat i dagens läge, då vi får ett partistöd på till en början cirka 25 miljoner kronor? Det är kanske ändå inte så svårt att få reda på. Den 10 november 1963 tillkännagav Apressens förlagsbolag att den socialdemokratiska tidningen Ny Tid i Göteborg skulle läggas ned. Tidningens dåvarande chefredaktör, numera riksdagsman Kaj Björk, klandrade förslaget i Ny Tids ledare av den 11 november, vilken finnes att läsa i samme Kaj Björks bok »Sju år med Ny Tid». Fackföreningsrörelsens centrala ledning synes ha underskattat Västsveriges betydelse, hette det, och vidare sades det att det skulle vara en svår utmaning mot Västsveriges arbetarrörelse om man föredrog att lägga pengarna i Stockholm framför på västkusten. Under de dagar som följde ökade de salta vindarna från västkusten i styrka, och Göteborgs arbetarkommun anmodade t. ex. LO att ompröva sitt beslut. Partiet oroades allvarligt, och det blev nödvändigt att något hände. Skulle västkusten eller östkusten vinna matchen? Tyvärr ser det i dag ut som om båda hade förlorat.

I denna trängda situation tillsatte regeringen den 22 november 1963 den s. k. presstödsutredningen. Om denna utredning skulle man egentligen kunna fatta sig ganska kort. Majoriteten — tre mot två — framlade sitt förslag den 2 april 1965. Enligt detta förslag skulle 25 miljoner kronor årligen tilldelas partierna för att av dessa fördelas till närstående tidningar. Att det inte var fråga om ett tidningsstöd utan ett stöd åt partipress framgick redan av att medlen skulle fördelas på grundval av partiernas röstetal vid de två senaste valen. Remisskritiken blev förödande, inte minst från pressens egna organisationer. Egentligen skulle jag därför inte behöva uppehålla mig vid förslaget i dag, men jag skall i alla fall med hänsyn till det nära sambandet mellan det-

Ang. statsbidrag till politiska partier

ta förslag och den i dag föreliggande propositionen nr 174 tillåta mig att i några punkter sammanfatta remisskritiken. Det vore även bra om det i riksdagens protokoll funnes några ord att läsa om denna utredning.

För det första stred förslaget mot inberörden i gällande tryckfrihetslagstiftning. För det andra skadade redan förslagens framläggande vårt anseende utomlands. I ett land med en såsom fri ansedd press hade veterligen intelliktankegångar tidigare kommit till uttryck från ansvarigt håll. För det tredje skulle förslaget lagstadga orättvisan. Partilösa skulle ställas utanför och diskrimineras. De kunde vara hur opinionsbildande som helst, men partitillhörigheten var det enda avgörande. För det fjärde sade majoriteten direkt ut att man i syfte att stödja vissa så kallade andrahandstidningar på regionplanet skulle verka för att småtidningar lades ned. Dessa »proppar» och »monopolöar» skulle försvinna. Presstöd skulle bli till pressdöd. För det femte skulle enligt förslaget vissa tidningar för framtiden bli beroende av statsanslag via regering, riksdag och partier. Hur skulle då dessa tidningar kunna vara oberoende och kunna kritisera regering, riksdag och partier? Biter man den hand som man äter ur? För det sjätte skulle det kommunistiska partiet enligt förslaget erhålla 1 232 000 kronor i årligt statsbidrag till sina få tidningar.

Majoritetsförslaget var helt enkelt sådant att det inte kunde framläggas. En av ledamöterna i denna majoritet var ledamoten av denna kammare, herr John Ericsson i Kinna. Jag beklagar mycket att han inte är här i dag. Han har uppenbarligen förhinder. Det hade annars varit av stort intresse att med honom få diskutera denna utredning och dess förslag på några punkter, men det är tyvärr nu inte möjligt.

I den situationen måste regeringen välja en annan metod och valde då tanken på ett allmänt partistöd. Det nära sambandet framgår ju av att slutsiffran

blir ungefär densamma, nämligen cirka 25 miljoner kronor. Beloppet 60 000 kronor per mandat har alltså justitieministern kommit fram till genom en enkel division av ett ärvt förslag. Justitieministern sade också att det är svårt att rent sakligt argumentera för just siffran 60 000 kronor.

När regeringen väl hade bestämt sig för partistöd skulle detta också skraddarsys, vilket har skett. Jag skall vid detta skede av debatten — det händer så mycket i dag — inte gå in på vissa följder av detta ställningstagande. Jag skall bara ta upp en sak till beträffande proposition nr 174, eftersom det är lättare att se vad som inte står där än vad som står där. Det står t. ex. ingenting i proposition nr 174 om den nya princip i svensk folkstyrelse, som innebär att i fortsättningen även partier som vill omintetgöra samma folkstyrelse skall vara statsbidragsberättigade för just denna sin verksamhet.

I princip skall alltså, enligt propositionens tankegångar, även nationalsocialistiska och kommunistiska partier få stöd, om de lyckas förvärva mandat i andrakammarval. Reservanterna kan för sin del icke vara med om den ståndpunkten. Det sägs ofta att statsmakterna bör vara angelägna om att värna folkstyrelsen och dess principer. Bör man då vara beredd att ge pengar åt fiender till samma folkstyrelse? Och skall medborgare, som kanske djupt ogillar ideologier och riktningar av sådant slag, behöva vara med och betala räkningen?

Jag ber att få återropa den av statsrådet Kling nämnda ledaren och vill göra ett citat ur densamma på denna punkt: »För många lär det helt visst te sig besynnerligt, för att inte säga stötande, att det demokratiska samhället skulle bidra till finansieringen av en rörelse vars främsta politiska mål är just demokratiens undergrävande.»

I detta sammanhang har också behovet av presstödet varit under en något flyktig debatt. Just nu har en mycket beklaglig nyhet meddelats, nämligen att

Stockholms-Tidningen skall läggas ned från den 1 april nästa år. Till detta sorgliga faktum skall jag tillåta mig att knyta några ögonblickets reflexioner.

För den svenska pressen och för opinionsbildningen är beslutet om nedläggningen ytterst beklagligt — det är en händelse som på detta område kanske endast överträffas i betydelse av Morgon-Tidningens nedläggande på sin tid. I sådana sammanhang sägs alltid att en röst i kören tystnar, men här är det inte fråga om en vanlig röst utan om huvudstadens företrädare för den samlade politiska och fackliga arbetarrörelsen. Bortfallet gäller inte bara tidningen som opinionsbildare utan även dess verksamhet som nyhetsorgan och åsiktsförmedlare inom t. ex. kulturliv och andra områden.

Genom vad som i dag meddelats läggs ett större ansvar på andra tidningar och deras medarbetare, ett ansvar som innebär en än större förpliktelse att spegla opinionsbildning och sköta nyhetsförmedling på ett i alla avseenden korrekt och objektivt sätt.

Men inte ens efter dagens händelse, herr talman, skulle jag vilja tillstyrka ett särskilt presstöd av den typ som förordats i utredningen om sådant stöd. Däremot kan ju en annan konsekvens vara, att statsmakterna har anledning att generellt överväga hur man kan skapa ett tidningsvänligare klimat — men i så fall alltså med generella åtgärder, inte med speciella.

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Jag vill påpeka för herr Hernelius att jag icke använde Svenska Dagbladets ledare den 11 januari i år såsom ett bevis för att tidningen hade accepterat partistödstanken — i stället rekommenderade jag herr Hernelius' partiledare att läsa denna artikel. Hade herr Hernelius varit inne i kammaren under den delen av mitt anförande skulle han icke behövt göra sig skyldig till detta missförstånd; men han hade då

Ang. statsbidrag till politiska partier
också saknat underlag för sin lilla lustighet.

Vad beträffar den omständigheten att partistödet skall utgå även till kommunisterna, vill jag påminna om att riksdagen för mindre än fjorton dagar sedan enhälligt beslöt att kommunisterna skulle ha del av stödet till riksdagsgruppernas kanslier.

Om man på borgerligt håll är lika bestämd som det socialdemokratiska partiet i föresatsen att bekämpa demokratiska partier känner jag mig förvissad om att partistödet också skall komma till god nytta i ansträngningarna att inför väljarna avslöja kommunisterna.

Argumentationen att partistödet skulle innebära ett tvång för skattebetalarna att finansiera partier, som de ogillar, är djupt komprometterande. Ingenting är normalare än att alla får vara med och betala de utgifter som riksdagen beslutar. Det fanns en tid då man ansåg att valda förtroendemän borde vara oavlönade. Denna konservativa syn ter sig nu orimlig — vi betalar självklart riksdagsmännen och de kommunala förtroendemännen för deras insatser. I en framtid kommer det att bli lika självklart att samhället bidrar till partiernas kostnader för opinionsbildning. Vi betalar redan nu kostnaderna för valsedlar. År 1957 betalade vi två miljoner till var och en av de tre meningsriktningarna i pensionsfrågan för deras propagandaverksamhet. Och vad är i stor utsträckning våra fria järnvägsbiljetter annat än ett ekonomiskt bidrag till partierna?

Herr **HERNELIUS** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har egentligen inte anledning att säga så mycket. Jag tyckte nog att som principiell argumentering för något alldeles nytt i svenskt samhälle och svenskt folkstyrelse — nämligen att offentliga medel skall utgå till partier vilka strävar att underminera samma folkstyrelse — var justi-

Ang. statsbidrag till politiska partier

tieministerns resonemang ganska torftigt.

Vad beträffar den omständigheten att vi alla betalar till de utgifter, som riksdagen beslutar, så är det någonting självklart och nödvändigt. Dock är det en viss skillnad mellan att betala till faktiska ändamål och att betala till ideologier och rörelser, som man icke kan omfatta, t. ex. av samvetsskäl.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till dagens debatt har jag fått den uppfattningen att många av de talare som har yttrat sig har sagt mycket som de över huvud taget inte menar.

Herr Holmberg och fru Segerstedt Wiberg anser att ett partistöd skulle få sådana praktiska verkningar att det skulle kunna ifrågasättas om de demokratiska principerna skall kunna upprätthållas. Jag tror att herr Sörenson har alldeles rätt när han säger att beslutet om partistöd väl inte blir någonting annat än vad vi själva gör det till. Tror vi på den försäkran som ges i propositionen att partistödet skall lämnas utan förbehåll och utan krav på någon som helst kontroll över hur pengarna används, kan väl inte stödet få dessa verkningar. Om herr Holmberg menar allvar med det han sade i en replik, nämligen att de borgerliga partierna inte låter sig köpas för pengar, frågar jag: Vilka konsekvenser kan det då bli av ett partistöd? Skulle stödet förknippas med sådana villkor att oppositionspartierna inte kan acceptera det, kan de ju avstå från stödet. Om samtliga borgerliga partier avstår från att ta detta partistöd i anspråk, faller det väl vid första bästa tillfälle. Jag tror nämligen att i så fall inte heller socialdemokraterna kan utnyttja det.

Alla dessa farhågor och överdrifter, som inte kan vara noggrant genomtänkta, kan inte få konsekvenser av det slag som befaras.

Det har också anmärkts på att utredning inte har företagits. Vad är det som skall utredas i dessa frågor? Är det någonting annat än vad som kan klarläggas vid behandlingen av dessa frågor i riksdagen och dess utskott, i motioner och genom allt det material i övrigt som föreligger när vi i dag diskuterar dessa spørsmål? Det skulle väl nästan kunna sägas att kravet på en utredning inte är någonting annat än ett uppskov, som absolut inte skulle förändra den principiella uppfattningen hos dem som i dag anser att ett partistöd inte bör ifrågakomma; de kan väl inte gärna ändra sin ståndpunkt i detta avseende, oavsett vilket resultat utredningen ger. Det är väl ändå inte möjligt att begära mer än en försäkran om att bidraget eller stödet, vad man nu vill kalla det, skall lämnas utan förbehåll och utan krav på kontroll. Jag kan inte förstå att det kan få några allvarliga konsekvenser. Varför skulle i så fall stödet begränsas till totalt 25 miljoner kronor, ett belopp som antagligen inte utgör mer än en del av de kostnader som partierna behöver för sin verksamhet, eftersom ju samhällsverksamheten har utvecklats i sådan grad under senare år att det inte är möjligt att göra en jämförelse mellan det arbete som i upplysnings- eller propagandahänseende åvilat partierna under exempelvis tiden före andra världskriget och i dag. Helt andra anspråk ställs ju i dag på de organ som skall sprida upplysning om vad som beslutas, föreslås eller eljest kan vara aktuellt i riksdagen, i de kommunala instanserna eller i annat sammanhang. Det är ändå staten som drar nytta av denna upplysningsverksamhet, som faktiskt bedrivs av partierna.

Herr Lundström ville ha garantier för att stigande förluster på exempelvis utgivningen av tidningar inte skulle

föranleda ökade krav på statsbidrag. Hur skall justitieministern kunna ge en försäkran av den innebörden? Det kan ju ställas krav på ökade bidrag därför att kostnaderna totalt sett har stigit, i synnerhet som man inte skall lägga sig i huruvida något eller några av partierna måste använda en del av detta partistöd för att uppehålla en tidningspress som de själva anser nödvändig för sin verksamhet.

Jag tycker inte heller att det är någonting att göra anmärkning emot, om det skulle vara riktigt att propositionen om partistöd härleder från den utredning som gjordes om ett eventuellt presstöd, inom vilken man möjligen på grund av remissyttranden eller ett närmare övervägande i fråga om konsekvenserna slutligen kom till det resultatet att ett presstöd i varje fall i den formen inte kunde lämnas, eftersom ett sådant stöd skulle få den karaktären att ett statligt organ skulle avgöra vilka tidningar som skulle ha stöd, och det kunde ju vara ganska besvärligt. Om en del av partistödet av respektive partier skulle användas för sådant ändamål, blir det ju mindre över för den verksamhet som i övrigt skall bedrivas. I varje fall för vårt parti har den upplysningsverksamhet, säg gärna propagandaverksamhet, som bedrivs genom tidningspressen helt naturligt den största effekten, eftersom ju tidningar kommer ut dagligen och kan innehålla aktuella artiklar i frågor som är på dagordningen. Jag tycker inte att det kan vara någonting som kan utgöra underlag för en tveksamhet i fråga om ett beslut i positiv riktning i dag. Om partierna har tillräckliga resurser kan de vara så finkänsliga att de använder andra pengar, som de disponerar, för presstödet och använder de statliga bidragen för den delen av partiverksamheten, som inte har med tidningspressen att göra. Jag tror att man även i dessa angelägenheter talar om någonting som man över huvud taget inte närmare har övervägt.

Ang. statsbidrag till politiska partier

Fru Segerstedt Wiberg ställde också en fråga till justitieministern som han inte besvarat, förmodligen därför att han inte kan besvara den. Hon ville ha besked om hur stort partistödet kommer att bli i framtiden. Hur skall justitieministern kunna besvara den frågan, om inte fru Segerstedt Wiberg kan ge en garanti för att han kommer att sitta som justitieminister och ha en finansminister bredvid sig, som är positivt inställd i dessa avseenden för överskådlig tid framåt?

Det är orimliga frågor att ställa, och lika orimligt är det om justitieministern hade försökt besvara dem i positiv riktning. Han kan inte veta vilka krav på storleken av partistöd som kan komma att utvecklas. Det enda som han kan svara fru Segerstedt Wiberg är att om det blir en borgerlig majoritet i riksdagen, så kan man ompröva huruvida partistöd skall utgå därefter, och om man tycker det så kan man ompröva både belopp och grunder för fördelning av medlen. Detta står dem fullständigt fritt, såvitt jag förstår.

Beslutas ett partistöd i dag så förmodar jag att det kommer för att stanna.

Det blir minst lika svårt att avskaffa det, och principiella betänkligheter kommer att resas mot att göra det — om inte från samma personer som i dag talar för avslag så från annat håll. Ty det kan ha principiell innebörd sedan det en gång blivit inarbetat, eftersom partierna helt naturligt bygger i varje fall en del av sin verksamhet på de resurser som de mera fast kan räkna med även i försättningen.

Herr Adolfsson tyckte inte att det var roligt att tala i egen sak när han framförde sitt partis synpunkter. Jag vet inte varför han skall vara så blygsam. Gör inte alla representanter för partierna det? Är det inte deras sak att tala för partierna? Jag tycker att han har möjlighet att göra det utan att på något sätt känna sig besvärad.

Herr Sveningsson ville ha detta till en valfråga. Ja, ligger det något matnyttigt

Ang. statsbidrag till politiska partier

i det, så varför inte ta det som en valfråga — om inte vid kommunalvalet nästa år, där det kanske inte är lika matnyttigt, så kanske i riksdagsvalet 1968. Jag tror inte att vi har ett sådant motstånd ute bland folket sedan partistödet kommit på tal, att man behöver räkna med att det har någon betydelse i en valrörelse, och jag tror att det i mycket stor utsträckning kommer att bli beroende på hur frågan framföres i valrörelsen. Jag tycker inte att valrörelsen skulle vinna på om de, som är motståndare till partistödet, skulle utnyttja det mesta av valrörelsen för att försöka framföra dessa synpunkter. Det skulle nödvändiggöra att de, som varit för partistöd, skulle använda en stor del av tiden för att vederlägga dessa invändningar mot deras beslut. Saken mår nog lika bra av att avgöras här i riksdagen, där man har de största möjligheterna att bedöma både det principiella och det ändamålsenliga i att fatta ett beslut av denna innebörd.

Sedan får jag liksom herr Torsten Andersson säga, att vad jag hittills framfört är några kommentarer till debatten, och nu skall jag övergå till att säga det jag hade tänkt igenom innan debatten började. Det är möjligt att en del av detta tangerar det som redan är sagt, men det kan komma i ett annat sammanhang och därför få en annan innebörd.

Det har sagts att propositionen är ganska tunn och intetsägande. Även om ordens mångfald i dag i debatten inte kan förväntas ge ett tunt protokoll, så är det inte säkert att det i sak ger så värst mycket mera än propositionen vid bedömningen av vad som kan vara rätt och riktigt i en angelägenhet av detta slag. Det är möjligt, att det som jag har funderat ut också kan betraktas såsom tunt och ganska intetsägande, men detta till trots tycker jag att det kan få komma in i protokollet och göra det ännu litet tjockare.

Det är 100 år sedan representationsreformen genomfördes, och i maj nästa

år skall vi fira detta jubileum. Demokrati och parlamentarism utgör de grundläggande principerna i vår nuvarande författning sådan den i praxis tillämpas. Parlamentarismen är inte inskriven i författningen, men detta kommer troligen att ske i samband med den förestående författningsrevisionen. Det kan dröja innan den revisionen blir klar, men jag tror inte att det är några delade meningar i det avseendet: även parlamentarismen skall finnas angiven i författningen.

Det ligger sannolikt ingen överdrift i ett konstaterande, att sedan den allmänna och lika rösträtten genomfördes har de angivna grundsatserna sin förankring i de politiska partiernas verksamhet och är beroende av att det vid varje tidpunkt finns mer än ett funktionsdugligt parti. I olika sammanhang har under de senaste årtiondena aktualiserats frågor, avseende statligt bidrag till verksamhet som tangerar de politiska partiernas intresseområden, exempelvis bidrag till byggande av samlingslokaler och bidrag till det som redan varit på tal i dag, nämligen ungdomsorganisationernas verksamhet.

Principiella betänkligheter har därvid anförts mot dylika bidrag, och även i fråga om riksdagsledamöternas arbetsvillkor har betänkligheter av delvis principiell natur ända in till senare tid utgjort hinder för åtgärder, syftande till mera tidsenliga anordningar.

Det kommer därför inte som en överraskning att betänkligheterna till nu förevarande bidragsärende framförs frånare och mera intensivt än tidigare. Propositionen avser nämligen bidrag direkt till partiverksamheten, och det är tydligen en styggelse för många. Får jag lov att tillägga: förmodligen för dem, som räknar med att såsom hittills kunna klara partiverksamheten utan sådant bidrag.

Jag kan förstå invändningarna mot förslaget, men jag kan inte acceptera dem som avgörande argument i debatten. Det kan nämligen inte vara riktigt

att demokrati och parlamentarism, som är en realitet i vårt statsskick, i princip förutsätter att kostnaderna för den partipolitiska verksamhet, som utgör oundgängliga instrument vid den praktiska tillämpningen av de angivna grundsatserna, skall bedrivas *utan* bidrag från staten.

Att så skett hittills beror med till visshet gränsande sannolikhet mindre på principer än på traditioner. Vad som i detta avseende betraktades såsom naturligt vid övergången från ständsriksdag till andrakammarriksdag behöver inte vara bestående för alla tider. Inte ens principer är heliga, långt mindre då traditioner. Utvecklingen kan framkalla behov av att rubba på bådadera. Så har också skett även på här berörda områden.

När jag säger att jag kan förstå invändningarna, menar jag inte vad som hänför sig till det principiella, utan till det traditionella i det nuvarande systemet.

Många avvikelser från den ursprungliga ordningen har emellertid beslutats under årens lopp. Det är en i väsentliga avseenden uppmjukad tradition som i dag står som värn för det bestående. Inkomst- och förmögenhetsgräns samt det s. k. utskyldsstrecket har slopats såsom villkor för rösträtt och valbarhet. Rösträttsåldern är numera densamma vid val till riksdagen som i de kommunala valen, framför allt landstingsvalen, där vi hade särskilda bestämmelser tidigare. Valbarhetsåldern är numera också densamma för båda kamrarna. Finns det egentligen något sakligt motiv för att man nu skulle eliminera första kammaren, när man skall diskutera hur man skall fördela ett eventuellt partistöd?

Ersättningen till riksdagsledamöterna har alltsedan begynnelsen och ända fram till andra världskriget fastställts till så låga belopp, att den knappast avsetts att täcka annat än de direkta kostnaderna för uppdragets fullgörande, inklusive ett blygsamt uppehälle under

Ang. statsbidrag till politiska partier
vistelsen i Stockholm. Förstakammarledamöterna fick klara sig utan ersättning ända fram till 1909, då de i ersättningshänseende likställdes med ledamöterna i andra kammaren. I samband därmed slopades de särskilda förmögenhets- och inkomstvillkoren för valbarhet till första kammaren. Samtidigt som de varit utan ersättning krävdes ursprungligen att de skulle ha en förmögenhet på 80 000 kronor, sedermera sänkt till 50 000 kronor, och en inkomst på 4 000 kronor, senare sänkt till 3 000 kronor. Förmodligen ställde man dessa krav för att vederbörande ledamöter inte skulle ligga fattigvården till last under den tid de fullgjorde sitt riksdagsuppdrag.

Rätten till fria resor mellan hemorten och riksdagen har reglerats av hårda restriktioner. Ursprungligen var endast resan till och från riksdagssessionen fri. Sedermera var man så generös att man utsträckte förmånen också till påsklov. Därefter utökades antalet resor; först till fem resor under hela sessionen och sedan till två resor i månaden för att slutligen hamna i den nuvarande ordningen med fria resor utan begränsning.

Jag har inte hört någon som har framfört några invändningar eller någon tanke på att denna möjlighet missbrukas. Missbrukas de fria resorna, så är det väl när riksdagsmännen som partiföreträdare reser ut och står till förfogande med föredrag eller föreläsningar ute hos respektive lokala partiorganisationer och på det sättet sparar en utgift för organisationen eller för den egna kassan. Ofta var det faktiskt på det sättet, att partiorganisationerna trots de blygsamma ersättningar som utgick till riksdagsmännen tyckte att dessa inte skulle ha betalt för att de stod till tjänst, inte ens för sina kostnader. Riksdagsmän är ju beskedliga människor, och de tyckte ofta själva att det var naturligt att de stod till förfogande utan ersättning.

Nu har de inga kostnader för resor,

Ang. statsbidrag till politiska partier

men jag tror att de i allmänhet fortfarande inte tar någonting betalt för att de är ute och håller föredrag — de betraktar det som liggande inom det förtroendeuppdrag de har. Jag tror därför att herr Sveningsson inte behöver misstänka att i varje fall riksdagsmännen skall minska sitt intresse för att delta i partiarbetet och sprida den upplysning som riksdagsmännen kan ge eftersom de har personlig möjlighet att följa utvecklingen på det politiska planet.

Har det funnits principiella möjligheter mot den utveckling jag här skisserat, så har de fått vika. Därest riksdagsarbetet någon gång i svunnen tid och med beaktande av riksdagens dåvarande sammansättning kunnat betraktas som något av hobbysysselsättning, så gäller det i varje fall inte i vår tid. Jag tror inte jag överdriver om jag säger att även politikerna får ägna normal arbetstid under hela året för att fullgöra sitt uppdrag i riksdagen eller i partiorganisationerna, och sommarferierna, som ju är relativt långa, tas i varje fall vartannat år praktiskt taget helt i anspråk av att riksdagsmännen skall stå till förfogande i valrörelserna.

Låt mig sedan till sist, herr talman, endast framhålla att den nuvarande ordningen beträffande finansieringen av partiernas kostnader för verksamheten inte är helt invändningsfri såvitt det gäller bidragen från näringsliv och intresseorganisationer, om man nu vill hävda oberoendepincipen till dess yttersta gräns. Ett statligt bidrag kan bli det i minst samma grad som de här nämnda, om bidraget lämnas utan förbehåll och utan krav på kontroll av hur det används. Jag tror följaktligen att betänkligheterna i detta avseende är fullständigt ogrundade.

Det har föreslagits att det belopp som skall fördelas skall bli 25 miljoner, men härifrån har man dragit det som tagits i anspråk för partikansliernas verksamhet i riksdagen. Det återstår

ungefär 23 miljoner för ändamålet och man har räknat ut att det räcker till 60 000 kronor per riksdagsmandat. I propositionen har man valt den allra enklaste formen för fördelning, nämligen att dela ut beloppet till partierna efter antalet mandat i riksdagen men med den begränsningen att partierna vid det senaste andrakammarvalet skall ha fått minst två procent av rösterna.

Det är klart att man kan ta en annan fördelningsgrund, exempelvis valresultatet. Skall man vara helt objektiv, får man väl rätta sig efter det genomsnittliga resultatet av andrakammarvalen och kommunalvalen, såvida man inte i förtid vill eliminera betydelsen av första kammaren och de instanser som utser förstakammarledamöter. En sådan metod ger inte någon särskilt stor skillnad i fördelningen mellan de borgerliga partierna och socialdemokraterna, men däremot ger den ett bättre utslag för kommunisterna, eftersom de har något över fem procent av valmanskåren men en mindre andel av mandatet i riksdagen. Kommunisterna är i stort sett de enda som skulle tjäna på en sådan metod.

Nu har det sagts att den fördelningsgrunden ger ett orättvist resultat. Ja, är det orättvist annat än för kommunisterna? De borgerliga partierna har ju ett mål gemensamt om vilket det såvitt jag förstår inte finns någon reservation, nämligen att skaffa en annan regering. Det statliga bidrag de borgerliga partierna får blir nästan exakt lika stort som det socialdemokraterna får för att försvara sin ställning.

Varje försök att bestämma vad partierna behöver för sin verksamhet kan bara bli en skönsuppskattning, och varje försök att göra en annan fördelning än en rent proportionell kan leda till att det lönar sig att ytterligare splittra partierna, vilket ju inte kan vara någonting att främja. Jag vet heller inte om det finns någon anledning att genom att ställa i utsikt ett högre belopp som partistöd premiera att en

valkorporation — jag talar inte om parti i detta avseende — som nu har opererat låt mig säga bara i ett enda landskap uppträder i alla valkretsar för att överskrida tvåprocentgränsen.

Visst kan demokrati förenas med inskränkande bestämmelser av olika slag. Om jag inte är fel underrättad får en kandidat i England inte ställa upp i ett parlamentsval utan att ställa en viss garantisumma, som han förlorar om han inte uppnår en viss andel av rösterna.

Det har sagts att en representant för vårt broderparti i Tyskland betraktar resultatet av partistödet där såsom ogynnsamt, men om jag inte tar fel — det kan ju hända att jag har gjort en förväxling — är partistödet förknippat med ett förbud för organisationer och näringsliv att lämna bidrag till de politiska partierna. Ett sådant förbud föreligger också exempelvis i Amerika. Där får inte näringslivet och organisationerna — inte ens de fackliga organisationerna — lämna bidrag till de politiska partierna, men den bestämmelsen kringgår man genom att exempelvis de fackliga organisationerna driver en egen valrörelse för en presidentkandidat, som har utsikt att bli vald och som de betraktar såsom den bästa, eller för en kandidat till senaten eller representanthuset. Så gör förmodligen också näringslivet när det vill stödja en kandidat. Det är mycket vanligt att kandidaterna driver sin egen valrörelse, och då kan bidragen lämnas direkt till dem. Så är det också i England — eftersom man har enmansvalkretsar får kandidaterna driva sin valrörelse själva med stöd av det parti de tillhör.

Herr talman! Det framgår väl tydligt av vad jag har sagt att jag inte har vare sig principiella eller andra betänkligheter mot ett bifall till propositionen. Jag tror inte på de uttalade farhågorna för ogynnsamma verkningar av ett sådant stöd. Jag tror att stödet kan verka gott både hos högern och den borgerliga samlingen och hos regerings-

Ang. statsbidrag till politiska partier

partiet, som ju i valrörelsen inte kan använda kanslihusets resurser i någon större utsträckning, utan måste använda sina egna organ.

Herr AHLSTEN (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet i morse med anledning av vad reservanterna anført i reservation I om att kravet på integritet inte kan förenas med ett allmänt stöd till partierna, då en konsekvens därav måste bli att partierna kommer i en viss beroendeställning till staten.

Nu har denna fråga sedan dess belysts från olika synpunkter, och det är väl onödigt att ta upp tiden med att på nytt resonera om den. Men nog är det ändå så, herr talman, som konstitutionsutskottets ordförande nyss så riktigt sade, att staten, det är vi alla. I koncentrerad form måste staten betyda de riksdagsmän och den regering som folket väljer. Vad är staten annars?

Att ställa staten och partierna emot varandra på det sätt som här har gjorts är väl ändå att vilseleda opinionen. Om vi i riksdagen handlar felaktigt, blir vi naturligtvis utsatta för kritik, och skulle vi handla så, att ett annat land skulle kritisera oss, säger man att vi är representanter för den svenska staten. Därför måste väl de partier som får väljarnas förtroende vid ett val utgöra staten. Har man då ett partistöd — inte ett presstöd; det vill jag gärna ha sagt — av det slag som här diskuteras och som inte kontrolleras på något sätt, har jag svårt att förstå de farhågor som har anförts. Det finns helt enkelt ingen grund för det resonemang som framförts här.

Här har talats mycket om demokrati. Det må tillåtas mig att nämna någonting om det, eftersom jag redan 1911 och 1914 stod på de politiska barrikaderna och kämpade för den allmänna rösträtten här i landet och liksom har fått demokratien i mitt blod. Jag rea-

Ang. statsbidrag till politiska partier

gerar därför mot varje litet avsteg från demokratin.

Nu har människorna i landet fått full och lika rösträtt. Partierna har försökt upplysa dem om vilka samhällsfrågor som är aktuella och som varje parti vill ha lösta. Vi anordnar ett val kring dessa frågor, och valet ger en viss sammansättning av andra kammaren — första kammaren kan vi i detta sammanhang lämna därhän.

Så långt är allt väl. Men när programmen skall förverkligas i praktisk politik i enlighet med vår riksdagsordning och vårt parlamentariska statskick, då skall vi gå ut till fackföreningar, till näringsliv och till frivilliga bidragsgivare för att tigga pengar till att täcka kostnaderna.

Här vill jag, herr talman, säga ett ord. Jag har suttit och lyssnat på denna debatt och väntat på att någon skulle säga ett ord om de människor, som under alla år har gett pengar till detta arbete. Men ingen har faktiskt gjort det.

Låt mig då få ge ett erkännande åt LO, åt fackföreningarna och åt hela vårt näringsliv, som utan att på något sätt ha lagt sig i det politiska — i varje fall inte på något otillbörligt sätt — har varit villiga att offra allt större summor varje år för att hålla vårt parlamentariska statsskick vid liv. Vad skulle följden bli om de plötsligt sade nej, om LO och hundratals företagare i vårt land kom överens om att inte ge mer pengar utan deklarerade: Nu får ni sköta det hela själva bäst ni vill? Jo, det skulle kunna spolia hela vårt politiska arbete. Vi skulle inte kunna fullfölja de uppdrag som våra valmän har givit oss i riksdagen. Är det demokrati att ha det ordnat på detta sätt?

Eftersom jag i någon mån hört till dem, som har blivit föremål för detta tiggeri, vill jag ha sagt att det har varit ett lidande inte minst för näringslivets män, som år efter år har lämnat större och större bidrag till de politiska partierna för att hålla i gång den politiska apparaten. De som ger vet ju samtidigt

med sig, att pengarna ofta inte är deras egna, utan andras — aktieägarnas, icke medlemmarnas pengar, och jag må gärna tillägga, i viss mån också arbetarnas pengar. Jag har tyckt detta vara ett lidande utan gräns och något av det mest otrevliga jag upplevt i mitt politiska arbete. Därför är det med tillfredsställelse jag nu ser att en ändring kan komma till stånd.

Nu kanske någon frågar mig, varför jag inte har lanserat dessa mina synpunkter förut.

Jag vill då deklarerar, att jag är av den uppfattningen att dessa frågor skulle ha lösts i samband med att vi löste frågan om den allmänna rösträtten, införde parlamentarismen och gav folkstyret dess nuvarande form i vårt land. Nu har det gått så lång tid, och därför tycker jag vi skall ge ett erkännande åt dem som villigt — utan knot är kanske för mycket sagt — har bidragit med pengar för att hålla den politiska verksamheten i gång fram till våra dagar.

Varför har jag inte lanserat mina synpunkter tidigare? Nej, jag måste erkänna, att jag har trott att denna fråga helt låg gömd i det omöjligas dunkel därför att jag förutsatte att socialdemokraterna aldrig skulle acceptera ett sådant förslag. Socialdemokraterna är ju det enda parti som tack vare LO har haft möjligheter att finansiera parti-verksamheten genom bidrag från sina medlemmar. En sådan ordning kan man i realiteten inte göra någon erinran mot ur allmän demokratisk synpunkt, och därför kunde jag inte tro att socialdemokraterna skulle gå med på förslaget om partistöd.

Vi kan påminna oss en valrörelse för inte alltför lång tid sedan, där denna fråga om stöd åt ett parti aktualiserades i slutskedet och förgiftade hela den politiska atmosfären samt verkade rent beklämmande på hela vårt politiska arbete. Om jag vidare berättar, att jag redan år 1932 på hösten satt med i en rikspolitisk styrelse i detta land och

att jag från den tiden har vissa minnen, som jag aldrig har glömt, så må det vara nog sagt om denna sak nu.

När det gäller fördelningen har jag svårt att acceptera den föreslagna grunden. Här har man nämligen talat om att vi har avskaffat den 40-gradiga skalan, men mig förefaller det ändå som om regeringen här håller på att införa en 60-gradig skala i stället. Det finns någon riksdagsman, vars parti inte uppnått två procent av röstetalet i hela landet, och han sitter därför i kammaren och värderas till noll, d. v. s. han får inte något stöd, under det att alla vi andra är värderade till 60 000 kronor per styck. Det där kan inte vara riktigt! Vi kämpade ju en gång för att ta bort den 40-gradiga skalan, och då skall vi inte nu införa en 60-gradig skala bakvägen. Varje person eller grupp i vårt samhälle, som har förmånen att få placera en person i riksdagen, bör också få komma i åtnjutande av detta bidrag. Låt oss inte införa några nya värdenormer av samma slag som dem vi gjorde slut på för länge sedan.

Om inte utskottet hade skrivit som det gjort, hade jag haft svårt att acceptera förslaget om partistöd. Jag sätter nu min tillit till vad utskottet har skrivit, nämligen att det skall göras en översyn av dessa normer. Jag må gärna ha det sagt, även om det inte finns någon närvarande på regeringsbänken: Gör den så fort som möjligt, och tillämpa verkligt demokratiska principer när det gäller fördelningen!

För min personliga del kan jag inte tänka mig annat än att stödet därvid fördelas i förhållande till antalet riksdagsledamöter och alltså inte delas ut till grupper som inte har representation i riksdagen — det skulle ju vara ett missbruk. Stödet bör också fördelas lika till samtliga riksdagsmän. Jag tycker vidare att det skulle vara en demokratisk ordning att ge hälften av stödet efter mandatmässiga grunder och hälften i förhållande till de röstades antal vid det senaste valet. Då har alla

demokratiska principer tillämpats, och sedan må det sluta hur det vill. »Demokratien blir aldrig för dyr», har jag sagt en gång från denna talarstol. Det finns inga andra principer som håller än de rent demokratiska värderingsgrunderna i vårt svenska samhälle, när vi har att ta ställning till denna fråga.

Jag vill vidare också säga ett ord med anledning av att det här anförts, att det kunde bli regeringsskifte här i landet. Ja, detta kan väl hända. Det kan väl gå an att en oppositionsledare tigger pengar av näringslivet, men hur skulle det vara om denne oppositionsledare blir statsminister och i dagens läge skulle behöva göra detsamma, när regeringen samtidigt skall ge tillstånd för industrien att utnyttja sina investeringsfonder, ge industrien rätt att ta upp byggnadslån och andra lån för att sköta sina finanser — allt i överensstämmelse med vad man kan komma överens med regeringen om. Samtidigt som regeringen skall ge dessa tillstånd, skall statsministern tigga pengar till den egna valrörelsen — usch!

Herr talman! Jag har sagt att jag hoppas att regeringen här tillsätter en parlamentarisk utredning så fort som möjligt, som kan göra en översyn av frågan om fördelningsgrunderna. När jag sagt detta, upplever jag ändå såsom gammal politiker från rösträttsfrågans dagar just nu något av en frihetens dag för svensk demokrati och för svenskt näringsliv, och varför skall jag inte få lov att säga också för svensk fackföreningsrörelse, för alla som offrat så mycket pengar under alla dessa år.

Herr talman! Av det anförda torde framgå, att jag kommer att rösta för utskottets förslag.

Herr SKARMAN (fp):

Har talman! Gentemot herr Ahlsten skulle jag vilja säga att den verksamhet, vi bedrivit då vi bland medlemmarna i våra olika partier samlat in pengar, har betydelse att vi i mycket hög grad har

Ang. statsbidrag till politiska partier

kommit i kontakt med våra valmän. Denna insamling av pengar utgör således inte enbart en negativ sida av saken, utan medför också mycket positiva ting. Ett parti är dock inte något slags perpetuum mobile som driver sig självt, utan det är våra valmäns vilja vi skall framföra och söka genomföra, och att de då stödera den åsikt och den vilja vi företräder bör vara självklart.

Det gagnar föga att här upprepa alla de argument, som i denna debatt staplats på varandra, och att tala om att det föreslagna partistödet är en högst tvivelaktig företeelse, vars konsekvenser det inte är lätt att överblicka. Låt mig med anledning av herr förste vice talmanen Strands inlägg blott deklarerera, att jag är för sådant stöd som kan underlätta det politiska arbetet i alla de praktiska detaljer, som måste till för att de allmänna valen skall fungera och de valda riksdagsmännen sedan få möjligheter att fullgöra sitt arbete. Jag är däremot av principiella skäl motståndare till att den opinionsbildande politiska verksamheten skall göras beroende av statliga medel och bindas till nu existerande partier.

Jag anser mig emellertid inte så informerad, att jag ur denna min principiella ståndpunkt vill fatta ett definitivt ställningstagande emot det föreliggande förslaget. Kanske skulle sådana argument kunna dras fram, att jag får ompröva min ståndpunkt — sådant har ju hänt förr i andra frågor. Av denna anledning, herr talman, vill jag i första hand yrka bifall till den av herr Sörenson avgivna, med II betecknade reservationen, vari utredning begärs. Skulle denna reservation falla, anser jag mig i andra hand nödgas avstå från ställningstagande.

Med anledning av den brådska med vilken detta ärende behandlats — något som bjärt bryter av mot långhalningen i en del andra frågor — skulle jag vilja ställa en fråga till justitieministern om anledningen härtill. Är behovet av pengar för det stora, rika regeringspartiet

överhängande? Eller tror inte justitieministern att frågan tål en vanlig grundlig genomlysning? En utredning hade därtill haft den fördelen med sig att den inte direkt kopplat ihop partistödet med frågan om det olycksaliga presstödet.

Utifrån min här deklarerade inställning har jag ingen anledning att gå in på detaljdiskussioner. Låt mig bara i en enda sak visa på hur hafsigt propositionen om partistödet skrivits ihop! Beloppets storlek är förstas en ingivelse till justitieministern från högre makter, men fördelningen av 23 miljoner kronor räcker till 60 000 kronor per riksdagsman, varvid även vi i denna kammare fått förmånen att vara med. I Värmland var det i år rabalder om ett första-kammarmandat. Dess detaljer hör inte hit, men herr Kaijser, som vi gärna återser i kammaren, valde att lita till lotten. Och se, lyckan stod den djärve bi! Han vann lottdragningen och kommer alltså tillbaka.

Föga anade han då att han samtidigt bidrog till sitt partis valkassa med så där en halv miljon kronor. Mandattiden är åtta år, och om varje riksdagsmandat årligen ger 60 000 kronor, blir det 480 000 kronor under perioden, ett belopp som samtidigt centerpartiet gick förlustigt. Här lottas således skattemedel ut något väl lättsinnigt.

Det är bara ett exempel bland många. Jag tror att den handel med mandat som förekommit tidigare kommer att gynnas genom det här utformade partistödet. Att utskottsmajoriteten tog det hela med en »förutsättningslös» översyn i framtiden förbättrar knappast bilden av att man här kastar jätten efter i ugnen.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservation II.

Herr ELOFSSON (cp):

Herr talman! Jag har suttit här och hört på denna mycket intressanta debatt och jag skulle vilja ställa ett par frågor.

Herr Holmberg har yrkat avslag. Därför vill jag fråga, om högerpartiet avser att icke lyfta något av anslaget. Jag skulle vidare vilja fråga folkpartiet, om man inte heller där ämnar lyfta något av detta bidrag.

Om de inte gör detta, anser jag att man har fått full klarhet om att de vill göra som de sagt och inte har åsyftat något annat. Men om de ämnar lyfta det bidrag, som de ju ändå vet nu kommer att gå igenom, så gör de sig här skyldiga till ett valfiske, som jag tror att vi bör akta oss för i fortsättningen.

Herr PALM (s):

Herr talman! Det sades en del i början på denna debatt som jag skulle vilja korrigera en smula. Fru Segerstedt Wiberg ville ge sken av att denna proposition framkastats mera av en slump och att man egentligen inte visste hur det låg till i andra länder. Hon envisades med att säga att det var praktiskt taget bara i Västtyskland som man hittills praktiserat partistödet.

Jag kan göra bilden något fullständigare, och jag vill definitivt underkänna fru Segerstedt Wiberg som forskare på detta område. Hon ville uppträda som en auktoritet, men jag tillmäter riksdagens upplysningstjänst större auktoritet. Jag har haft förmånen att sitta i den delegation i bankoutskottet, som i somras förberedde beslutet om anslaget till riksdagspartiernas kanslier. Där knäcktes också i enighet principen som också är bärande för propositionen. Det är intressant att konstatera, att i den frågan var vi överens och att den ursprungligen påskyndats av en fyrtio motion, II: 600, som lades fram i januari. Innan detta förslag behandlades gav upplysningstjänsten ett ganska fullständigt material om hur det står till med stödåtgärder i olika länder.

När det gäller partikanslierna låg vi långt efter de allra flesta upplysta länder i denna del av världen. Men vi konstaterade också att man när det gäller

Ang. statsbidrag till politiska partier
allmänt partistöd på andra håll har gått betydligt längre. Man kan ha delade meningar om hur bra detta är, men jag tycker det är oriktigt av fru Segerstedt Wiberg och herr Holmberg att gång på gång säga att man inte har annat bakgrundsmaterial än erfarenheterna från Västtyskland.

I det materialet omtalas att indirekta bidrag till partiernas valkostnader förekommer i ett par länder. I Frankrike ersätts sålunda en del av valkandidaternas redovisade och godkända kostnader, icke blott för valsedlar utan även för propagandatryck och affischering. En förutsättning är att vederbörande kandidat erhållit minst fem procent av de avgivna rösterna inom valkretsen. I Belgien ställs på statens bekostnad särskilda affischtavlor till förfogande.

Den vägen har inte vi gått, men i rättvisans namn bör detta nämnas som komplement till vad som sagts här av dem som vill uppträda som auktoriteter på området.

Ärade kammarledamöter, det har ju sagts åtskilliga gånger här i dag, att allt större grupper numera tycks vara överens om att partiernas möjligheter att fungera är ett livsvillkor för demokratin. För att de skall kunna verka har krävts allt större pengar under senare år.

En ung liberal skribent väckte för några år sedan debatt när han skrev boken »Vår fattiga politik» där han framhöll att större delen av partipropagandan måste finansieras av frivilliga insatser. Hur många handarbeten, kaffebiljetter och tombolalotterier har inte försålts för att partiorganisationerna skall kunna fungera? En av landets största liberala tidningar — Dagens Nyheter — har sagt att man är positiv till statligt partistöd bl. a. för att de borgerliga partierna skall frigöras från misstanken att ta emot bidrag ur grumliga källor, bl. a. stora bidrag från industrien. Den stora liberala tidningen har accepterat tanken på statsstödet

Ang. statsbidrag till politiska partier

med hänsyn till det dramatiska avtåg som den folkpartistiska regeringschefen C. G. Ekman gjorde från den politiska scenen i början av 1930-talet. Han hade mottagit stora pengar för borgerlig partipropaganda av Ivar Kreuger, och länge sökte man förneka detta inför det svenska folket.

Under många år har de partiaktiva måst samla in pengar för att av staten köpa nödvändigt material för valrörelsen. Detta gällde tidigare röstlängdsavskrifter, valkuvert för äkta makar och trycket av enorma valsedelsupplagor. I dag anses det naturligt att staten påtar sig dessa kostnader. Lika naturligt anses det i dag vara att det är samhället och inte partiorganisationerna som skall kosta på valskjutsar till och från vallokalerna för sjuka och invalidiserade personer. Men det dröjde länge innan riksdagen vågade ta detta — enligt alltför många mening — alltför djärva steg. I dag är emellertid även detta en självklarhet.

Den proposition som ligger på bordet möjliggör nu att gå ytterligare ett steg, och i de motioner som inlämnats är det en folkpartistisk motion med herrar Wedén och Ståhl som undertecknare, nr 973 i andra kammaren, och en högermotion med själve partiledaren herr Holmberg som undertecknare som jag speciellt har stannat inför.

I folkpartimotionen sägs bl. a.: »Vi skulle för vår del icke ha någonting att invända emot en undersökning som syftade till att klarlägga de sannolika konsekvenserna för partiernas verksamhet om juridiska personer — organisationer, ekonomiska föreningar och aktiebolag — icke lämnade några bidrag alls till politiska partier.»

I högerledarens motion heter det: »I den mån behov av ökade medel till partierna ansetts föreligga, borde även förutsättningen för en stimulans av den frivilliga bidragsgivningen ha blivit föremål för en närmare belysning.»

Det finns nyansskillnader men motionärerna tangerar här utomordentligt in-

tressanta frågor. Det gäller frågan om den öppna redovisningen av partiernas finanser.

Redan i slutet på 1940-talet togs den frågan upp på socialdemokratiskt initiativ, men den borgerliga rädslan för att öppet redovisa sina partifinanser var påfallande. En utredning tillsattes och riksdagsbeslutet blev att man förutsatte en frivillig redovisning som tor-kade in på grund av bristande intresse. Man kan beklaga att förnyade initiativ på detta område uteblev — måhända förestavadades detta av en alltför stor hänsyn till de borgerliga partiernas ovilja att tala om för svenska folket att bl. a. vissa företag låg i bakgrunden som finansörer.

För ett par år sedan tillhörde jag en grupp socialdemokratiska motionärer som på nytt begärde en lagstiftning och en öppen redovisning av partiernas finanser, och jag fick på mycket nära håll — i första lagutskottet där motionen behandlades — uppleva att samma rädsla för öppenhet i redovisningen av partifinanserna levde kvar på den borgerliga sidan. Den påtagliga vånda som kom till uttryck gav ett klart besked om att vi här rörde oss på ett för de borgerliga partierna ytterst ömtåligt område. Jag har personligen ingenting emot att på nytt skriva ihop en motion i samma fråga om det nu är sant att framför allt folkpartiet gaskat upp sig under den allra senaste tiden. Men då skall det också vara fråga om en fullt öppen redovisning!

Herr Holmbergs motion är intressant då man tydligen vill ställa i utsikt skattelindring för de stora givarna till partierna. Jag har svårt att se att detta är rättvisare än ett allmänt partistöd.

Vad vi länge anat om partiernas finansiering offentliggjordes i en tidsningsintervju med samtliga partikassörer vid 1964 års valrörelse. Folkpartiets och högerns partikassörer bekräftade att företagen finns med bland finansörerna. Folkpartiets partikassör kunde bl. a. omtala att lotterirörelsen beräkna-

des ge en halv miljon kronor om året och han fortsatte: »Genom andra insamlingar vänder vi oss till sympatisörerna som har möjligheter att lägga en större eller mindre slant i valkassan. Här kommer företagen in i bilden och dessa insamlingar brukar ge oss ungefär en miljon kronor vid varje val.» Kassören var emellertid helt ointresserad av öppen redovisning med hänsyn till givarnas anonymitet.

Högerns partikassör omtalade att högerns hela valrörelse beräknades kosta 6 miljoner kronor och hela 90 procent kom in i form av anslag från dem som har intresse för att den nuvarande politiken ersättes med en högerpolitik. Det är säkerligen inte enbart den fattiga änkans skärv som åstadkommit dessa miljoner i högerns partikassa.

Det är intressant att ställa emot Dagens Nyheters synpunkter, på ledarplats helt nyligen, där man fann det i hög grad tvelaktigt att borgerliga partier i regeringsställning i en framtid bl. a. i sin näringspolitik skall ställa sig i beroendeförhållande av enskilda företag. Därför anser tidningen att statsstöd är bättre än bolagsstöd för partipropaganda. Det är ingen tvekan om att minnet av Ivar Kreuger och C. G. Ekmans dagar måste skapa olustkänslor i folkpartiet. Ivar Kreuger var en storfinansier som inte ens drog sig för att ge även ett kommunistiskt parti sitt stöd. Hittills har herr Hermansson endast fått stöd av en del av den liberala pressen!

Ärade kammarledamöter! En positiv behandling av det statliga partistödet som det nu är fråga om utesluter inte från mina utgångspunkter en ny prövning av ett framtida stöd för pressen. Utan att uttala mig om dess framtida utformning kan konstateras att vi på detta område står inför en fullständig monopolisering av den fria opinionsbildningen om tidningsdöden kommer att fortsätta i oförminskad takt.

Nog är det väl en ödets ironi att vi i en av världens mönsterdemokratier skall stå inför risken att få opinions-

Ang. statsbidrag till politiska partier
bildningen bestämd av vissa tidningsfamiljer och även mäktiga ekonomiska intressen.

I 1800-talets början gick den unga, alltjämt friska och framåtsträvande liberalismen till kamp mot de grånande konservativa, vilka med indragningsmakten som vapen försökte kväsa de nya, unga radikala rösterna, till vilka även arbetarna lyssnade, men man misslyckades. Demokratien bröt obehagligen igenom och möjliggjordes genom en livlig debatt på folkmöten och i tidningsspalter. Den större delen av svenska folket satte värde på en fri pressdebatt. Vad frånvaron av den kunde betyda fick vi bl. a. uppleva så sent som under det andra världskriget, då man tvingades till begränsning av yttrandefriheten i spalterna. Hela pressen protesterade och förklarade att man inte ville uppleva en återupprepning.

Vi fick en ny tryckfrihetslagstiftning 1949, en av de mest liberala och fria i hela världen. Nu, endast ett femtontal år senare, diskuterar vi den fria pressens villkor mot bakgrunden av en pressdöd som hotar att göra en fri och obunden opinionsbildning till en chimär.

Ärade kammarledamöter! Vad är den hyllade svenska pressfriheten värd, om dess media — tidningarna — genom de speciella ekonomiska villkor som råder just på detta område inte kan fortsätta att utkomma. Detta betyder att den gamla indragningsmakten skulle ersättas av några monopolföretag inom tidningsvärlden. Den stora allmänheten blir i sitt informationsbehov nu som på 1800-talet beroende av vissa människors välvilja.

Man kan tala om de ekonomiska krafternas fria spel och liberalismens osynliga hand som väntas styra allt till det bästa. Endast människor med en vulgär-liberal uppfattning — eller om man vill kalla det för cynism — kan finna någon konsekvens i detta. Kanhända 1800-talsliberalismen i en framtid måste betecknas som radikalare än 1960-talets?

Ang. statsbidrag till politiska partier

I 1812 års tryckfrihetsförordning fick som bekant hovkanslern oinskränkt makt att inställa utgivandet av tidningar som ansågs skadliga för de makthavande. Det skedde utan dom och rannsakan. Det vore ett hot mot demokratin, om produkterna av de ekonomiska krafternas fria spel skulle få samma ställning i 1970-talet som hovkanslern hade i 1830-talets Sverige!

Vi tycks ha blivit överens om att för en fri demokrati behövs olika politiska partier som konkurrerar om inflytandet och söker påverka utvecklingen. Med mina utgångspunkter är det lika naturligt på opinionsbildningens område. En alltför snål inställning i såväl det ena som det andra fallet kan i ett givet läge vara ödesdigert för demokratin. Och så ärliga kan vi väl ändå vara mot varandra att ingen i de demokratiska partierna borde ha intresse av att demokratin kräver sina egna livsbetingelser. Jag finner det därför naturligt att det nu föreslagna partistödet som kommer att beslutas här i dag även fortsättningsvis kommer att medverka till att rikta uppmärksamheten på demokratiens funktionsmöjligheter över hela fältet i vårt samhälle.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag vid behandlingen av frågan om statsbidrag för riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier anfört om det speciella likaväl som det allmänna partistödet, får jag redovisa min avsikt att nedlägga min röst, då intet av de tre föreliggande alternativen i utskottsutlåtandet tillfredsställer mig.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! I min bortovaro har herr Elofsson i Vä ställt en konkret fråga till högerpartiet och till mig, som jag tycker att det är både riktigt och

rimligt att besvara. Frågan gällde om högerpartiet tar emot statsbidragspengarna eller inte.

Självfallet är det en hypotetisk fråga, som vi inte behöver ge något svar på. Ty vi tillhör inte dem som ger upp striden redan innan vi har blivit besegrade, och varken denna kammare eller andra kammaren har fattat sitt beslut ännu.

Om majoriteten skulle besluta om bidrag, så kommer högerpartiet att handla ungefär på följande sätt: Först kommer vi att undersöka, om vi genom ökade frivilliga bidrag och gåvor kan kompensera den ekonomiska och propagandistiska övermakt, som socialdemokraterna skaffar sig med 11 miljoner kronor i statsbidrag och kanske lika mycket i bidrag från fackföreningarna för att bedriva sin politiska verksamhet. Skulle det visa sig, att vi inte lyckas kompensera oss genom frivilliga bidrag, tvingas vi att ta emot bidraget för att inte komma i ett hopplöst ekonomiskt underläge i förhållande till det i det här fallet, kan jag väl säga, rika socialdemokratiska partiet.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror herr Holmberg kommer att lyckas!

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar det som en lyckönskan på vägen!

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Herr Elofsson riktade ungefär samma fråga också till folkpartiet.

Herr Elofsson började med att tala om att han mycket intresserat hade lyssnat till denna debatt och att det var med anledning därav han ställde sina frågor. Jag fick emellertid den uppfattningen att herr Elofsson inte alls hade

lyssnat till debatten, i varje fall kan det inte ha varit med något större intresse. Man skulle dock kunna förutsätta att herr Elofsson hade läst det aktstycke, som kammaren nu behandlar. Hade han gjort det, hade han däri funnit folkpartiets partimotion redovisad samt den reservation, som yrkar bifall till folkpartimotionen, i vilken klart och tydligt konstateras: »Många skäl kan anföras till förmån för statsbidrag» och »Med hänsyn till partiernas uppenbara betydelse som grundval för vårt demokratiska system är det i detta läge naturligt att överväga någon form av statligt stöd.»

Genom litet innanläsning och genom ett intressant arbete med att dra slutsatser borde ju herr Elofsson ha kommit underfund med att folkpartiet kommer att ta emot statsstöd om det beslutas.

Herr Palm var mycket ordrik då det gällde presstödet, som väl ändå till en del ingår i detta partistöd. Låt mig då, herr Palm, erinra om att jag för inte så länge sedan ifrån denna talarstol sade, att »pengar verkar det visserligen icke». Där socialdemokraterna kan göra bra och konkurrensdugliga tidningar behövs inte något presstöd.

Herr ELOFSSON (cp):

Herr talman! Jag kan ju trösta den senaste ärade talaren med att jag noga har följt med i debatten. Anledningen till att jag ställde frågorna var följande.

Om jag har gått emot förslaget och det ändå går igenom, får ju även jag mitt bidrag. Det kan vara ett bra yttrande i ett valtal t. ex. att säga, att man vill spara statsmedel och därför inte har gått med på förslaget om partistöd. Jag tyckte därför det var angeläget att få antecknat till protokollet, huruvida de som var emot förslaget gick med på att ta emot stödet eller inte. Tar man inte emot bidraget, är man all heder värd, ty då har man talat för sin verkliga övertygelse. Men går man emot förslaget och

Ang. statsbidrag till politiska partier
likväl tar emot bidraget, betraktar jag det såsom valagitation.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Herr Elofsson ansåg detta vara en spekulation. De som talar emot förutsätter alltså att förslaget skall gå igenom, men är samtidigt beredda att skörda frukterna av andras möda.

Man kan ju också tänka sig att en motion innebär den spekulativen — eller i varje fall den förhoppningen — att de förnufts-skäl som man lägger fram i motionen skall nå ut, i varje fall i någon utsträckning. Att den inte når fram till herr Elofsson är ju en annan sak.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord till herr Holmberg.

Man fick inte riktigt klart för sig hur herr Holmberg tänker göra med partistödspengarna. Jag vill bara ge ett gott råd: Om herr Holmberg kvitterar ut pengarna, så hyckla inte!

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats

1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas;

2:o), av herr *Holmberg*, att kammaren skulle godkänna den av fru Segerstedt Wiberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen;

3:o), av herr *Lundström*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Sörenson vid utlåtandet anförda reservationen; samt

4:o), av herr *Adolfsson*, att kammaren skulle bifalla motionerna I: 815 och II: 971, såvitt nu vore i fråga.

Ang. statsbidrag till politiska partier

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmberg* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Holmbergs* yrkande.

Herr *Sörenson* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav, och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av herr *Lundström* framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 44 punkten A antager godkännande av den av fru *Segerstedt Wiberg* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits reservationen av herr *Sörenson*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sörenson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-

funnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 40;
Nej — 27.

Därjämte hade 72 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 44 punkten A, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes den av fru *Segerstedt Wiberg* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;
Nej — 29.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På särskilda propositioner bifölls här efter vad utskottet i punkterna B och C hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till politiska partier jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623), m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 421, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om upphävande av förordningen den 18 maj 1934 (nr 168) angående postverkets ansvarighet för försändelser och medel, som mottagits till postbefordran, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 422, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av postpaketportot m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 423, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Brasilien för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet; samt

nr 424, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt jämte i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.49.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 14 december eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets memorial:

nr 45, med förslag till ändring i riksdagsstadgan rörande riksdagens löne delegation; och

nr 46, med förslag till lag angående ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

Vad utskottet i dessa memorial hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Folkrepubliken Kina om upplåtelse av tomt och utförande av beskickningsanläggning för Sverige i Peking; samt

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ackord och eftergift beträffande vissa statens fordringar, m. m., såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ackord och eftergift beträffande vissa statens fordringar, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omlägg-

ning av utbildningen av sjuksköterskor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 161 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 22 oktober 1965, föreslagit riksdagen att

1. godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för omläggning av utbildningen av sjuksköterskor;

2. besluta, att skolöverstyrelsen från och med den 1 januari 1966 skulle vara tillsynsmyndighet för sjuksköterskeutbildningen;

3. godkänna vad departementschefen förordat angående statsbidrag till sjuksköterskeskolor.

I propositionen hade, på grundval av ett betänkande av 1962 års utredning angående sjuksköterskeutbildningen, framlagts förslag om en väsentligt förbättrad utbildning av sjuksköterskor. För alla blivande sjuksköterskor hade föreslagits en brett upplagd gemensam grundutbildning, som på fem terminer ledde fram till legitimation. För fullgörande av speciella arbetsuppgifter avsågs härutöver tillkomma vidareutbildning, vilken 1962 års sjuksköterskeutredning ämnade behandla i ett senare betänkande. Däri avsåge man att även framlägga förslag om högre utbildning på sjukvårdens område, i första hand för lärare och administrativa ledare.

För dem som genomgått viss närmare angiven grundläggande sjukvårdsutbildning och därutöver hade praktisk sjukvårdserfarenhet hade föreslagits en särskild avkortad studiegång.

Största möjliga intagningskapacitet vid sjuksköterskeskolorna borde enligt propositionen eftersträvas.

I avvaktan på resultatet av pågående utredningsarbete beträffande de orga-

nisatoriska formerna för bedrivande av vårdyrkesutbildning och annan yrkesutbildning förutsattes i huvudsak nuvarande organisation av sjuksköterskeutbildningen komma att bibehållas, dock med den ändringen, att tillsynen över utbildningen överflyttades från medicinalstyrelsen till skolöverstyrelsen från och med den 1 januari 1966. Vidare hade föreslagits, att Kungl. Maj:t borde föranstalta om förhandlingar med vederbörande landstingskommuner och landstingsfria städer om överförande av huvudmannaskapet för de nuvarande statliga sjuksköterskeskolorna till kommunal huvudman.

Övergången till den nya sjuksköterskeutbildningen hade föreslagits ske successivt med början vårterminen 1966.

Till utbildningen föresloges statsbidrag utgå med 15 900 kronor per grupp om 15 elever och termin. Kostnaderna härför beräknades till 15,9 miljoner kronor, när den nya utbildningsgången införts vid samtliga skolor och vid en total årlig intagning av 3 000 elever. För budgetåret 1965/66 beräknades bidragskostnaderna till 2,7 miljoner kronor och för budgetåret 1966/67 till 13,3 miljoner kronor.

Till anskaffande av skollokaler, elevhem och första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel föresloges statsbidrag utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de för yrkesskolor gällande villkoren.

I samband härmed hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen nr 161 väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Andersson m. fl.* (I: 799) och den andra inom andra kammaren av herr *Eliasson i Sundborn m. fl.* (II: 946), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 161 måtte 1. uttala, att intagningen av

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

elever vid sjuksköterskeskolorna borde inriktas på ett antal av 3 300 per år, 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de närmare riktlinjerna för avkortad studiegång måtte underställas riksdagen för prövning, enligt vad i motionerna sagts, 3. medgiva, att statsbidrag till sjuksköterskeskolor finge utgå enligt samma grunder, som gällde för centrala yrkesskolor, 4. i övrigt beakta vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Edström* och *Skärman* (I: 800) samt den andra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.* (II 947), i vilka anhållits, att riksdagen med i övrigt bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 161 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, 1. att utbildningskapaciteten snarast måtte utbyggas så att en årlig intagning av 3 300 elever kunde ske samt en framtida årlig intagning av 4 000 elever eftersträvades, 2. att kravet på skolunderbyggnad för tillträde till sjuksköterskeutbildningen under en övergångsperiod intill dess fackskoleväsendet genomförts måtte fastställas i enlighet med 1962 års sjuksköterskeutbildningsutrednings förslag, 3. att inträdesprov måtte komma till användning i enlighet med utredningens förslag, 4. att inträdeskraven efter fackskoleväsendets genomförande skulle vara fackskolekompetens, 5. att särskilda studentkurser måtte anordnas, 6. att huvudmannaskapet för statliga sjuksköterskeskolor icke måtte överföras till kommunal huvudman innan huvudmannaskapet för sjukvården överfördes, 7. att under alla förhållanden åtminstone en statlig sjuksköterskeskola måtte bibehållas i framtiden för utvecklings- och forskningsändamål, 8. att ett samarbete måtte komma till stånd under fasta former mellan skolverket, medicinalstyrelsen och Landstingsförbundet beträffande läroplan, kursplaner etc. för sjuksköterskeutbildningen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

Kaijser m. fl. (I: 801) och den andra inom andra kammaren av fri *Kristensson m. fl.* (II: 949), i vilka föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att den femte terminens grundutbildning för blivande barnmorskor borde förläggas till barnmorskeläroanstalt och erhålla en för barnmorskeutbildningen mera målinriktad utformning;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Stenberg m. fl.* (I: 802) och den andra inom andra kammaren av herr *Turesson m. fl.* (II: 951), i vilka yrkats, att riksdagen skulle *dels* besluta, 1. att intagning till grundutbildning för sjuksköterskor skulle grundas på minst fackskolekompetens, dock att intill tidpunkt då fackskolan nått full utbyggnad intagning måtte kunna grundas på kompetens som erhöles å linjerna 9 g, h, t och s inom grundskolan med särskild kurs i matematik och engelska eller däremot svarande skolformer, 2. att i enlighet med de i motionerna angivna riktlinjerna antagande till sjuksköterskeskola skulle föregås av inträdesprov, 3. att studietiden i fråga om den särskilda studiegång, som avsåges för personer med föregående sjukvårdsutbildning, skulle utgöra fyra terminer, *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att samarbete i fasta former borde äga rum mellan skolöverstyrelsen, medicinalstyrelsen och Landstingsförbundet beträffande läroplan, kursplaner etc. för sjuksköterskeutbildningen, *dels ock* i övrigt beakta vad i motionerna anförts;

dels en inom andra kammaren väckt motion av herr *Kellgren* och fru *Sjövall* (II: 948);

dels ock en inom andra kammaren väckt motion av fru *Sjövall m. fl.* (II: 950), i vilken anhållits, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 161 måtte 1. hemställa, att bestämmelser övergångsvis måtte utformas så, att minimikraven för inträdessökande till sjuksköterskeskola fastställdes till grundskolans teoretiska lin-

jer g, h, t och s med särskild kurs i matematik och engelska, samt att inträdesprov måtte anordnas, 2. uttala, att inträdeskraven efter fackskoleväsendets genomförande borde bli fackskolekompetens med naturvetenskapligt tillval eller däremot svarande kunskaper, 3. uttala önskvärldheten av att särskilda studentkurser anordnades, 4. besluta, att beträffande längden och utformningen av den avkortade studiegången till sjuksköterskeutbildning inga ytterligare förkortningar skulle företagas, förrän försöksverksamhet anordnats, 5. besluta, att samarbete i fastställda former skulle äga rum mellan skolverket, medicinalstyrelsen och Landstingsförbundet beträffande läroplan, kursplaner etc. för sjuksköterskeutbildningen.

Vidare hade utskottet i detta sammanhang upptagit till behandling delar av två vid 1965 års riksdags början väckta likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 120) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 152).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att motionerna I: 800 och II: 947, I: 802 och II: 951 samt II: 950, i vad de avsåge frågan om samarbete mellan skolverket, medicinalstyrelsen och Landstingsförbundet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att motionerna I: 120 och II: 152 samt I: 800 och II: 947, i vad de avsåge statliga sjuksköterskeskolor, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 800 och II: 947, I: 802 och II: 951 samt II: 950, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anförde om kunskapskrav för elever från grundskolan;

4. att motionerna I: 800 och II: 947, I: 802 och II: 951 samt II: 950, i vad de avsåge krav på fackskolekompetens, ic-

ke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

5. att motionerna I: 800 och II: 947, I: 802 och II: 951 samt II: 950, i vad de avsåge inträdesprov, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

6. att motionerna I: 799 och II: 946, I: 802 och II: 951 samt II: 950, i vad de avsåge den avkortade studiegången, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

7. att motionerna I: 800 och II: 947 samt II: 950, i vad de avsåge särskilda studentkurser, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

8. att motionerna I: 801 och II: 949 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

9. att riksdagen måtte godkänna de i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 22 oktober 1965 förordade riktlinjerna för omläggning av utbildningen av sjuksköterskor;

10. att riksdagen måtte besluta, att skolöverstyrelsen från och med den 1 januari 1966 skulle vara tillsynsmyndighet för sjuksköterskeutbildningen;

11. att motionerna I: 120 och II: 152, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t rörande frågan att sjuksköterskeutbildningen skulle underordnas skolöverstyrelsen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

12. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 799 och II: 946, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 22 oktober 1965 föreslagits angående statsbidrag till sjuksköterskeskolor;

13. att motionerna I: 120 och II: 152, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t rörande ökade statsbidrag till sjuksköterskeskolor, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

14. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 799 och II: 946 samt I: 800 och II: 947, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i fråga om di-

Ang. utbildningen av sjuksköterskor
mensioneringen av sjuksköterskeutbildningen;

15. att motionen I: 948 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I sitt yttrande hade utskottet beträffande kunskapskrav för elever från grundskolan bland annat anfört, att utskottet funnit det angeläget, att de blivande sjuksköterskeeleverna hade goda förkunskaper särskilt i de ämnen, som vore av betydelse för att på ett tillfredsställande sätt kunna följa utbildningen. Den närmare prövningen härav borde emellertid, enligt utskottets mening, ankomma på vederbörande myndigheter, i första hand skolöverstyrelsen. Utskottet förutsatte därför, att vederbörande vid utfärdandet av de närmare bestämmelser, som skulle gälla för inträde till sjuksköterskeutbildningen, noga avvägde de särskilda krav på förkunskaper, som borde uppställas med hänsyn till såväl vad utbildningen som den kommande yrkesverksamheten krävde.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande kunskapskrav för elever från grundskolan (punkten 3), av herrar *Virgin, Wallmark, Bohman* och *Turesson*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade;

2) beträffande inträdesprov till sjuksköterskeutbildningen, av herrar *Axel Andersson, Virgin, Per Jacobsson, Källqvist, Wallmark, Bohman, Ståhl, Turesson, Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 5 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 800 och II: 947, I: 802 och II: 951 samt II: 950, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till riksdagen rörande införande av inträdesprov till sjuksköterskeutbildningen i överensstämmelse med det förslag, som framlagts av 1962 års utredning angående sjuksköterskeutbildningen;

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

3) beträffande den avkortade studiegången, av herr *Virgin, Thorsten Larsson, Wallmark, Bohman* och *Turesson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 6 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 799 och II: 946, I: 802 och II: 951 samt II: 950, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört rörande den avkortade studiegången.

Enligt det i reservationen 1 föreslagna yttrandet borde tills vidare — intill den tidpunkt då fackskolan nått full utbyggnad — för att vinna inträde vid sjuksköterskeskolan krävas kunskaper motsvarande minst grundskolans 9 g h t och s med särskild kurs i matematik.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Virgin, Wallmark, Bohman* och *Turesson*.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Till utskottets utlåtande är fogade tre reservationer och ett särskilt yttrande. När man granskar proposition nr 161 kan man konstatera att de väsentliga förändringarna är dels på det organisatoriska planet, dels att ny tillsynsmyndighet för denna utbildning skall vara skolöverstyrelsen i stället för medicinalstyrelsen, dels vidare att de statliga sjuksköterskeskolorna i fortsättningen skall ha kommunala huvudmän och att vi alltså inte skall ha några statliga sjuksköterskeskolor. Vidare kan man konstatera att utbildningen för sjuksköterskor är väsentligen omlagd. Det blir i fortsättningen fem terminers grundutbildning fram till legitimation i stället för nuvarande sex terminers utbildning, och en kompletterande specialutbildning är avsedd att anordnas för olika typer av specialister. Beträffande den senare frågan kommer ett betänkande så småningom att läggas fram, och det har vi alltså inte för närvarande att ta ställning till.

En nyhet i denna omläggning innebär bl. a. att eleverna i fortsättningen skall vara enbart elever och inte räknas som arbetskraft. Därjämte föreslås en speciell förkortad utbildning för skötare och sjukvårdsbiträden som skall utbilda sig vidare till sjuksköterskekompetens.

Vi har i och för sig inte haft någon erinran mot flertalet av dessa förslag, och inte heller mot utskottets förhoppning att sjuksköterskeutbildningen skall ökas i så stor omfattning som möjligt med hänsyn till den av alla kända bristen på sjuksköterskor.

Det finns emellertid en del detaljer — mycket viktiga sådana — som reservationerna har pekat på. Den första är inträdeskraven till skolorna. Den utredning som ordentligt har analyserat dessa problem och lagt fram förslaget om femterminersutbildningen har baserat den på att vederbörande skall ha fackskola som grund. Fackskolan är emellertid inte genomförd i någon nämnvärd omfattning för närvarande, och därför skulle man som en övergångsform kunna tänka sig att godta nionde klassen i grundskolan på de teoretiska linjerna med särskilda kunskaper i matematik.

Departementschefen har emellertid inte godtagit detta förslag utan anser att eleverna skall kunna få tillträde till sjuksköterskeutbildning med grundskola som grund totalt sett, oavsett vilken linje de gått, med det tillägget att de som kommer från de rent praktiska linjerna skall behöva viss komplettering, dock inte utsagt vad det skulle röra sig om.

Som framgår av reservation nr 1 menar vi att detta är en av kärnpunkterna i hela denna problematik. I viss mån delar vi departementschefens uppfattning att man inte skall ha högre krav på inträde till en skola än vad den faktiskt erfordrar. Med den brist på arbetskraft och lärare vi har över huvud taget kan man inte kräva någon form av överutbildning.

Utredningen har analyserat dessa frågor och remissinstanserna har granskat dem, varvid en klar majoritet kommit fram till att fackskolan är den grund som egentligen bör vara den lämpliga, men att man som övergångsform kan godta de teoretiska linjerna på grundskolan till dess fackskolan är utbyggd. Då är det minst sagt förvånansvärt att departementschefen utan någon saklig motivering går ifrån detta förslag. Detta är så mycket mer märkligt som den utbildningsplan som är upplagd för sjuksköterskorna bygger på denna grund. Den alltmer komplicerade situation som vi möter på de flesta områden här i samhällslivet — och det gäller inte minst sjukvården — pekar snarare mot att man behöver en något mera fördjupad utbildning än en förenklad. Jag tror att man skall ha i minnet att sjuksköterskorna i detta land har en annan arbetsuppgift än vad sjuksköterskor i många andra länder har. Vi har en betydande läkarbrist och kommer att ha det under många år, och då är det ganska rimligt och en mycket fin rationaliseringsåtgärd att kunna lasta av läkarna en del arbete och lägga det på sjuksköterskor.

När vi — om jag nu får lov att dra en parallell — gjorde en förändring beträffande vad vi kan kalla mellanutbildningen av tekniker, gymnasieingenjörer, så förlängde och förbättrade vi den utbildningen. Grundtanken var att vi därmed skulle kunna avlasta civilingenjörer från en del arbetsuppgifter. Behovet av civilingenjörer skulle sjunka, och vi skulle göra en rationaliseringsvinst av betydande mått. Det är alldeles ostridigt att det är ett riktigt resonemang. Jag tror att både näringslivet och de offentliga arbetsgivare som mottar tekniker skall följa denna princip och därmed spara ganska många sköna kronor och även arbetskraft i betydande utsträckning. Jag har nämnt detta, ty vi kan utan tvekan göra en direkt parallell till detta resonemang, när vi kommer över på sjukvårdens

Ang. utbildningen av sjuksköterskor
område. Sjuksköterskorna har en mellanställning. De har sjukvårdsbiträden å ena sidan och läkare å den andra. Sjuksköterskorna skall dels tjänstgöra som arbetsledare för den lägre gruppen och dels så långt det är möjligt avlasta kvalificerade läkartekniska uppgifter från läkarna.

Med den arbetskraftsituation som vi har att vänta får vi utgå från att vi i allt större utsträckning kommer att arbeta med deltidsarbetande personer. Det kommer att göra att arbetsledningsfunktionen som sådan kommer att bli alltmer försvårad. Det är kalla fakta, och det är bara att registrera dem. Det måste innebära att vi snarare måste förbättra och fördjupa sjuksköterskornas utbildning så att de kan fungera i dessa dubbla egenskaper. När man förkortar utbildningen från sex till fem terminer är det möjligt, såvitt jag förstår, att göra detta, om man gör utbildningen mera rationell, mera genomtänkt. En förhoppning som jag också har är att, i och med att eleverna i fortsättningen inte skall räknas som arbetskraft utan skall praktisera i en systematiserad utbildning, en förkortning av utbildningen skall bli möjlig. I den mån det går att förverkliga detta kan vi hälsa det med tillfredsställelse. Emellertid är det nödvändigt att eleverna har en ordentlig grundskolning som underbyggnad för att följa med i en kvalificerad utbildning, så att de när examen är uppnådd när de slutresultat som är ett minimikrav för att de skall kunna fullgöra de funktioner jag tidigare nämnde. Vi anser inte att det förslag som departementschefen i detta sammanhang har ställt är tillfredsställande i något avseende. Utskottet anser sig för sin del ha gjort en viss skärpning av departementschefens skrivning, och man vill ge detta till känna för Kungl. Maj:t. Jag kan emellertid om jag skall vara ärlig inte finna att den skrivning som utskottet gjort är till något förpliktande. Utskottet säger att det förutsätter att de som skall ta

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

ställning till inträdeskraven »noga överväger de särskilda krav på förkunskaper som bör uppställas med hänsyn till såväl vad utbildningen som den kommande yrkesverksamheten kräver». Det var väl ingen nyhet, herr talman. Det är en truism i dess högsta potens. Finns det någon i denna kammare som förutsätter någonting annat än att skolöverstyrelsen, som skall fastställa kraven, noga skall överväga de fordringar som skall uppställas? Det är ju en självklar sak och ingenting som jag tycker man behöver tala om för Kungl. Maj:t, eftersom det inte innebär någon ändring av statsrådets förslag.

Utskottet finner också i likhet med motionärer »angeläget att de blivande sjuksköterskeeleverna har goda förkunskaper särskilt i de ämnen som är av betydelse för att på ett tillfredsställande sätt kunna följa utbildningen». Är det någon som har väntat sig någonting annat än att eleverna skall ha sådana förkunskaper att de på ett tillfredsställande sätt kan följa utbildningen? Det är väl också en truism som riksdagen inte har anledning att påpeka för regeringen.

Vi har på vårt håll ansett att det krav som utredningen fastlade, nämligen under ett övergångsskede grundskolans teoretiska linje med särskild kurs i matematik, är ett absolut minimikrav. Om utskottet velat godta det hade vi inte behövt ha några delade meningar i denna fråga, men när utskottet nu inte velat anföra en så klar motivering, utan radat upp ett par, tre truismer efter varandra, har vi varit nödsakade att avge en reservation. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1.

Vad sedan beträffar inträdet till sjuksköterskeutbildningen har vi i reservation 2 föreslagit inträdesprov. Det är någonting som har prövats och, efter vad det har upplysts, med gott resultat. Vi har ju ännu så länge glädjande nog haft fler sökande till sjuksköterskeutbildningen än det varit möjligt att ta

in på kurserna. Detta innebär att det är ytterst angeläget att varje plats på skolorna besätts av personer som är lämpliga och intresserade av sjuksköterskeutbildningen, som fullföljer denna utbildning och sedan ägnar sig åt yrket.

Om man nu skall ta personer med olika grundkunskaper och olika lämplighet, kan det alltså vara berättigat att anordna ett inträdesprov för att inte kasta bort pengar och tid vare sig för skolan eller för eleven. Både samhället och den enskilda individen gagnas om man slipper välja fel. Vi har därför ställt det kravet i reservation 2 att det skall företas inträdesprov i enlighet med de mycket goda experiment som har gjorts. Detta har inte utskottet velat godta och inte heller departementschefen. Därför har vi varit nödsakade att avge en reservation, och jag ber att få yrka bifall även till den.

När det gäller den kompletterande utbildning som skötare och sjukvårdsbiträden skall genomgå för att uppnå sjuksköterskekompetens har den särskilda utredningen föreslagit fyra terminers utbildning. Departementschefen har ansett att en överarbetning för att möjliggöra en förkortning bör ske — jag förmodar att han siktar till tre terminer. Vi har i och för sig ingenting att erinra mot en sådan översyn; kan man spara en termin och därmed förbilliga utbildningen, bör man självfallet göra det. Vi har emellertid begärt att riksdagen skall få ta del av förslaget innan Kungl. Maj:t tar ställning. Det har inte departementschefen och ej heller utskottets majoritet velat. Jag vill närmast se detta som en principiell fråga. Man tycks anse att riksdagen över huvud taget inte har med sådana saker att göra. Vi reserverar menar emellertid att detta är en så viktig fråga, att riksdagen själv bör få ta ställning till den, och därför yrkar jag, herr talman, bifall till reservation 3.

Vi har slutligen avgivit ett särskilt yttrande. Anledningen till detta särskilda yttrande är att man avser att ge

barnmorskorna en mindre målinriktad utbildning än de haft tidigare. Vi anser att det inte kan vara riktigt att försäma deras praktiska kvalifikationer i jämförelse med vad som har gällt hittills, och därför har vi velat avge ett yttrande som en vägledning till utredningen i dess fortsatta arbete med barnmorskeutbildningen. Jag har velat omnämna detta särskilda yttrande, men jag har i det fallet, herr talman, inget särskilt yrkande.

Jag ber alltså att få sluta med att yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3 och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Symtomatiskt för vår tid är de bristsituationer som uppstår på en rad olika samhällsområden. Sjukvårdens problem har i det hänseendet ständigt gjort sig påminta. I den offentliga debatten såväl som annorstädes har främst personalbristen vid vårdnadsinstitutionerna framhållits såsom orsaken till besvärligheterna. Ytterst beklagligt har också varit att man vid vissa tillfällen inte kunnat ge de vårdbehövande tillräckligt snabb hjälp. Långa väntetider, vilka ibland fått ödesdigra konsekvenser för de sjuka, har då och då omtalats i rapporter av olika slag. Den alltför stora procenten outnyttjade vårdplatser vid våra sjukhus har även förklarats bero på att det inte har funnits tillräckligt med sköterskor.

Utbildningen av sköterskor har dock ökat de senaste åren, men tyvärr inte i tillräcklig omfattning. I den nu föreliggande propositionen och i utskottets utlåtande föreslås en omläggning av sjuksköterskeutbildningen. Detta förslag hälsar vi med tillfredsställelse. Hittills har intagningen vid sköterskeskolorna varit alltför lågt dimensionerad, och knappt mer än hälften av de sökande har kunnat beredas plats vid sjuksköterskeskolorna.

1962 års utredning angående sjuksköterskeutbildningen har framlagt vissa

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

beräkningar avseende det framtida behovet av sköterskor. Därvid utgår man från att en omfördelning av arbetsuppgifterna, så ock en rationalisering av dem, skall kunna medge en sänkning av sjukskötersketätheten med cirka 10 procent. Enligt denna beräkningsgrund skulle ett årligt intag av 4 000 elever ge oss balans i tillgången, dock inte förrän år 1975.

Utbildningskapaciteten är begränsad även av sjukhusens möjligheter att mota elever för den praktiska utbildningen. Utrymme beräknas dock finnas för ett intag av 3 300 elever. Utan någon särskild motivering har likväl departementschefen i propositionen stannat för 3 000 elever.

De flesta anser nog en så stark dimensionering som möjligt vara behövlig. Centern har även i sin motion föreslagit samma antal som utredningen, nämligen 3 300. Vi hävdar ävenledes att den framtida planerade utbyggnaden av 3 000 vårdplatser vid våra sjukhus innebär en ökad utbildningsmöjlighet, och därför bör intagningen av elever öka.

Utskottet skriver härom att kapaciteten bör ökas så snabbt som möjligt och föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge detta till känna. Vi har accepterat detta eftersom vi menar att motionens syfte i varje fall i stort sett har tillgodosetts.

Centermotionen tar även upp frågan om storleken av det statsbidrag som skall utgå till skolorna. Kort uttryckt menar vi att även sjuksköterskeutbildningen är en yrkesutbildning, vilken i princip inte bör ur statsbidragssynpunkt skilja sig från annan yrkesutbildning. En av nyheterna i den kommande organisationen är att denna utbildning liksom annan motsvarande kommer in under skolöverstyrelsens ämbetsutövning — för närvarande är det medicinalstyrelsen som har överinseendet.

Det i propositionen föreslagna statsbidraget till sjuksköterskeskolorna blir

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

inte mer än cirka 65 procent av bidraget till centrala yrkesskolor. Det är i och för sig ingenting överraskande när det gäller förhållandet i ekonomiskt hänseende mellan staten och de kommunala huvudmännen, men vi tycker det därför finns anledning att reagera.

Utskottet anser emellertid att detta propositionens förslag ändå kan tillstyrkas i avvaktan på resultatet av den nu pågående utredningen om yrkesutbildningen i dess helhet. Vi har på vårt håll till nöds kunnat acceptera denna tankegång och denna skrivning, eftersom det innebär att riksdagen vid det tillfället får ta statsbidragsfrågan även för detta avsnitt av yrkesutbildningen under förnyat övervägande.

En fråga som tilldragit sig särskild uppmärksamhet är vilken skolkompetens som skall anses tillräcklig för inträde vid sjuksköterskeskola. Hittills har det varit realskola eller motsvarande. Även folkhögskolorna har lämnat en utbildning som visat sig vara mycket lämplig, och de har skolat fram många av våra nuvarande sköterskor. Folkhögskolan har varit den skolform som haft de proportionellt flesta sköterskorna, tätt följd av realskolan. Hur studentexamen här har inverkat fick vi en uppgift om i utskottet: av 4 000 sköterskor har inte mer än 250 studentexamen.

Jag kan konstatera att det inte har rests någon starkare kritik mot våra sjuksköterskors sätt att sköta sitt ansvarsfulla värv hittills. Tvärtom har det sagts att den svenska sjuksköterskan utför en del så kvalificerade arbeten att dessa på flera håll ute i Europa skulle anses höra till läkarens uppgifter.

Vi har snart nog genomfört grundskolereformen. De elever som skött sitt arbete där ordentligt kan efter genomgång av klass 9 anses i stort sett ha de kvalifikationer som behövs i den föreslagna utbildningen. Herr Wallmark omtalade att utskottet skrivit litet utförligare på denna punkt. Man kan ju fäs-

ta olika vikt vid dessa meningar, men vi har tyckt det vara tillfredsställande att man förutsätter att SÖ noga överväger de särskilda krav på förkunskaper som kan uppställas med hänsyn till vad såväl utbildningen som den kommande yrkesverksamheten kräver. Inträde till sjuksköterskeutbildning sökes, som jag förut sade, av så många att en sovring måste ske. Det blir med andra ord, om jag får förenkla saken, bara de bästa niorna som här kommer i fråga.

Låt mig sedan tillägga att förslag sedermera kommer att framläggas även beträffande vidareutbildning och specialutbildning som krävs för en rad olika områden. Det hade naturligtvis ur klarhetssynpunkt varit bättre om vi kunnat ta ställning till ett sådant förslag nu, men jag tror att det kan bli tillfredsställande ur utbildningssynpunkt.

Med utgångspunkt från vad som här tidigare sagts bör utskottets förslag vara till fyllest för de inträdeskrav som rimligen kan ställas.

Jag har alltså, även om jag riktat en viss kritik i min motivering, kunnat följa föreliggande utskottsutlåtande i alla punkter utom en. Detta gäller den avkortade studiegången.

För dem som genomgått viss sjukvårdsutbildning och därigenom har praktisk erfarenhet av sjukvård, t. ex. undersköterskor, har utredningen föreslagit en till fyra terminer förkortad sjuksköterskeutbildning. Svenska landstingsförbundet har ansett att denna utbildning ytterligare kan förkortas. Departementschefen har även anslutit sig till denna synpunkt. I centermotionen har vi ansett att när förslag härom föreligger bör detta ställas under riksdagens prövning.

Reservationen innebär också att vi på bästa vis bör tillvarata den utbildningsreserv som finns hos undersköterske- och skötarkåren. Samtidigt bör kravet på den likvärdiga kompetensen givetvis inte eftersättas.

Jag vill med detta yrka bifall till re-

reservation 3 och i övrigt bifall till utskottets förslag.

Jag hoppas avslutningsvis att vi äntligen bör kunna förvänta att detta utbildningsområde skall ges en tillräcklig dimensionering och att sjuksköterskekårens utbildningsstandard skall motivera framtidskraven i detta betydelsefulla yrke. Det finns knappast något yrke som vid sina tillfällen betyder så mycket för den enskilda människan. En sjuk behöver på ett alldeles särskilt sätt även en personlig uppmärksamhet. Vid våra allt större sjukhus håller patienten på att bli endast och enbart ett »fall» med större eller mindre grad av intresse ur medicinsk synpunkt. Så får det givetvis inte bli, och jag tror här att sköterskan mer än läkaren kan motverka detta. Sköterskan eller skötaren kan säkerligen ge sin patient den lilla personliga uppmärksamhet och omvårdnad som dämpar ner den sjukes känsla av att endast vara ett nummer på en stor sjukvårdsinrättning. Lyckas man med detta har man även lyckats ge det psykologiska moment som kan vara en god hjälp i tillfrisknandet.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! I den mån det inte redan allmänt varit bekant att vi har en svår sjuksköterskebrist här i landet, har de bägge föregående talarna understrukit den saken. Jag har därför ingen anledning att ta upp det problemet utan kan ägna mig åt ett par detaljer.

När detta förslag kom fram möttes det av en ganska bister kritik både i den allmänna pressen och inte minst i fackpressen. I sjuksköterskornas tidning talas om ett steg bakåt, och i läkarförbundets tidning talar man om en attack mot sjuksköterskeutbildningen. Man kan naturligtvis också förstå oron från det hållet, ty vad är det egentligen fråga om här? Jo, dels är det, som departementschefen konstaterar i propositionen, ett förslag om en väsentligt förbättrad utbildning av sjuksköterskor,

Ang. utbildningen av sjuksköterskor dels är det, som utskottet något annorlunda beskriver det, fråga om en utbildning som leder fram till legitimation och behörighet till betydelsefulla tjänster inom hälso- och sjukvård.

När man sedan i propositionen får veta att denna väsentligt förbättrade utbildning skall ske på kortare tid än tidigare, d. v. s. på fem terminer mot tidigare tre läsår, kan man förstå att de som är särskilt intresserade för detta problem har blivit verkligt oroade och menar att det är ett steg bakåt. För min del har jag ansett det vara alldeles nödvändigt att göra klart att sjuksköterskeutbildningen i varje fall inte får försämrats. Det striden väl har stått hetast om gäller inträdet i sjuksköterskolorna. Departementschefen har sagt att grundskolan skall vara kompetensgrundande, och han har förordat att samtliga linjer i grundskolans årskurs 9 bör kunna vinna inträde, varvid dock vissa kompletteringar torde behövas främst för elever från de mera praktiskt inriktade linjerna.

Nu menar herr Wallmark att vi som står för skrivningen i utskottsutlåtandet har gjort oss skyldiga till något som är till intet förpliktigande. I själva verket är det dock inte någon större skillnad i vad utskottet har skrivit och vad högern har anfört i reservation nummer 1. Det enda som skiljer oss åt är, såvitt jag kan förstå, en enda sak, och det är att högern här har skjutit in en liten mening i sin reservation av följande lydelse: »intill den tidpunkt då fackskolan nått full utbyggnad.» Högern godtar alltså kunskaperna i grundskolans 9 g, h, t och s med särskild kurs i matematik tills vidare men i avvaktan på fackskolans utbyggnad. Vi som har skrivit ihop oss i utlåtandet har varit överens om att man bör överlämna i första hand åt skolöverstyrelsen att avgöra vari denna komplettering skall bestå och att vi i skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge till känna vad utskottet har anfört.

Nu är ju saken den att skolöverstyrel-

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

sen i sitt remissyttrande har slagit fast att man måste räkna med grundskolans teoretiska linjer med matematik, och när vi då förtroendefullt överlämnar åt skolöverstyrelsen att fastställa kompletteringsgrunderna måste man väl förut-sätta att skolöverstyrelsen inte frångår sin tidigare upfattning utan att just detta som nu högern trycker på i sin reservation blir det slutresultat som skolöverstyrelsen kommer fram till. Jag tror alltså att resultatet av kammarens beslut skulle bli precis detsamma vare sig man godtar utskottets skrivning på denna punkt eller om man bifaller hö-gerns reservation. Om man har gått med på detta betyder det inte att man har avskrivit fackskolan. Situationen är helt enkelt den att det dröjer några år innan fackskolan är helt genomförd, och då vi dessutom vet att en utredning är i gör-ningen som skall fastställa fackskolans kompetensområde, blir det väl dags att eventuellt tänka om i detta avseende när vi är framme vid den tidpunkten.

På en punkt har jag och åtskilliga andra emellertid reserverat oss, och det gäller inträdesproven. Vi menar att det skulle vara högst olyckligt om man släppte kravet på inträdesprov. Utred-ningen hade fullt klart för sig nyttan av dessa inträdesprov. Det har bedrivits försöksverksamhet, och erfarenheterna har visat sig vara goda. Vi förstår där-för inte varför departementschefen gått ifrån utredningen i detta fall. Det måste vara till gagn för sjukvården i största allmänhet, om man kan förvissa sig om att det mest lämpliga urvalet sker vid intagningen till sjuksköterskeskolorna. Detta är emellertid inte bara viktigt för sjukvården, utan det måste vara av utomordentlig vikt också för de elever som skall tas in vid dessa skolor. Det kan väl inte vara särskilt lyckligt och angenämt för en elev som har antagits vid en sjuksköterskeskola att efter en termin upptäcka att hon inte hade till-räckligt god grund att stå på utan mäs-te avbryta sina studier. Det kan betyda oerhört mycket för en elev — det gäl-

ler inte bara den förlorade tiden utan det kommer också att försvåra hennes anpassning sedan i yrkesverksamheten.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den med 2 betecknade reservationen och i övrigt bifall till ut-skottets förslag.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Det som jag kommer att anföra är mest några reflexioner i sam-band med införandet av dessa nya be-stämmelser om sjuksköterskeundervis-ningen. De yrkanden som från vår sida har framförts har redan ställts av herr Wallmark, och jag skall därför mycket lätt gå förbi dem senare.

Jag tror emellertid att alla här kan förstå, om jag tillstår att den fråga som nu behandlas för mig är en fråga av mycket stor betydelse — för att an-vända en sliten kliché skulle man kunna säga att det är en hjärtesak. I över 40 år har jag på olika sätt haft ett nära samarbete med den yrkeskategori det här gäller. För mer än 30 år sedan tjänstgjorde jag första gången som lära-re vid den teoretiska utbildning som — då ännu ganska kortfattad — med-delades vid en sjuksköterskeskola. Un-der de senast 15 åren har jag aktivt del-tagit i ledningen av en sjuksköterske-skola.

Men det är inte bara det. Jag har un-der snart 40 år i befattningar av olika karaktär lärt mig att hysa förtroende för de representanter för denna yrkeskår med vilka jag haft att samarbeta. Jag har lärt mig att uppskatta en yrkeskun-nig kår med ansvarskänsla, plikttrohet och omdöme, och jag har i mitt arbete som läkare kunnat vara förvissad om att den medverkan i den medicinska vår-den som sjuksköterskan utför varit av hög klass.

För att nu ansluta till det som anförts i propositionen skulle jag kunna säga, att jag har kunnat lita på att sjukskö-terskan själv gör iakttagelser, att hon samlar informationer från övriga som

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

deltar i vårdarbetet och att hon på ett objektivt sätt tolkar gjorda iakttagelser och bedömer angelägenheten av omedelbar eller senare rapportering till läkare eller själv beslutar förändring av omvårdnadsåtgärder. Jag har alltså kunnat lita på att order och anvisningar rörande åtgärder beträffande patienter blir utförda i enlighet med de intentioner som legat bakom dem, och jag har lärt mig att en sjuksköterska ingalunda bara ser till den rent medicinska vården av patienten. Hon vårdar patienten som helhet. Hon vet att hennes uppgift bara är en del av ett större vårdprogram. Hon försöker också efter de möjligheter som gives — och de är ju inte alltid så stora, särskilt inte inom våra äldre sjukhus — att skapa en miljö som på bästa sätt kan bidra till tillfrisknande och hälsa. Jag kan sålunda bestyrka att den svenska sjuksköterskeutbildningen i dess nuvarande form ger god yrkeskunighet.

Den är ändå i huvudsak en praktisk utbildning, i stort sett genomförd på basen av vad man skulle kunna kalla ett modifierat lärlingssystem, låt vara med en teoretisk påbyggnad, som under årens lopp blivit mer och mer utvecklad. Jag kan också vitsorda att ytterligare en uppgift i sjuksköterskans arbete blivit mer och mer uppmärksammat, nämligen hennes arbetsledande funktion. Den har naturligtvis alltid funnits, men den har allt mera uppmärksamats, beroende på nödvändigheten att söka sig fram till mera arbetsbesparande rutiner och metoder. Herr Wallmark påpekade ju också att arbetstidsförkortningen och större användande av deltidanställda medför att det blir så många fler som deltar i arbetet, vilket också kräver en ökad insats av arbetsledningen.

Man har också vid skolorna tagit hänsyn till detta. Man har försökt skaffa goda lärare i ämnet, ofta med erfarenhet från industri och liknande. Det brukar på vissa håll sägas, att bara man använder industriens metoder, så

är rationaliseringsproblemet snart löst inom sjukvården och sjukhusvården. Det är naturligtvis en sanning med mycket stora modifikationer, men ett faktum är att man försöker skaffa sig erfarenheter också ifrån det hållet.

Det kan nu sägas, att jag bara sett sjuksköterskans arbete från sjukhusläkarens och sjukhusledningens synpunkt. Det kan vara sant, men de flesta av våra sjuksköterskor är verksamma vid sjukhusen, och det är där de får sin huvudsakliga utbildning. Om sjuksköterskans arbete i den öppna vården vet jag inte mera än genom de kontakter som alltid finns i större eller mindre grad mellan dem som arbetar i den öppna vården vid ett sjukhus och distriktssköterskorna och andra ute på fältet.

Också sjuksköterskeutbildningen måste emellertid följa med i utvecklingen. Den vetenskapliga medicinska utvecklingen medför nya kunskaper om sjukdomar, om deras art och förlopp, den ger anledning till ändringar i behandlingsmetoder och behandlingsprinciper — allt sådant som kan göra en omläggning av sjuksköterskearbetet nödvändig och därmed också utbildningen av sjuksköterskor. Men också förändringar av olika natur inom samhället kan ändra sjukvårdsarbetets förutsättningar. Inte minst utvecklingen inom det allmänna undervisningsväsendet, alltså närmare bestämt den grund på vilken utbildning av sjuksköterskor skall byggas, kan leda till att det blir nödvändigt att ändra utbildningen. Även om jag alltså vill bestyrka att den hittillsvarande utbildningen givit ett i huvudsak mycket gott resultat, har jag också klart för mig att det kan vara nödvändigt att reformera utbildningen.

Det skulle vara av intresse att i detta sammanhang göra en historisk återblick för att belysa hur man så småningom nått fram till den utbildning och den yrkestyp som sjuksköterskekåren representerar — denna kvalitativt viktiga och samtidigt trots dagens bristsituation kvantitativt inte alltför stora grupp

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

bland de inom sjukvården arbetande. Jag skall inte göra det. Det må vara nog att konstatera att utvecklingen sedan något mer än ett sekel gått stegvis fram mot en allt högre standard, både teoretiskt och praktiskt. Jag tror man kan konstatera att resultatet blivit allt bättre. De former under vilka utbildningen hittills skett kan sålunda inte utan vidare förkastas som oanvändbara, inte heller den ledning under vilken denna utveckling blivit genomförd och vidareutvecklad — jag vill gärna i detta sammanhang betona den saken.

Den nya utbildningen är krävande. Den målsättning som kommittén anger för utbildningen visar det. Till den målsättningen ansluter sig propositionen utan reservation. Om man skall nå den målsättningen krävs gedigna kunskaper. Om sjuksköterskeeleven under sin utbildning inte kan tillägna sig den undervisning som detta kräver, då når hon inte upp till den målsättningen, och då blir målsättningen tomma ord på betydelselösa papper. Det är mot bakgrunden av vårt krav på kvalitet hos de blivande sjuksköterskorna som våra reservationer skall ses. I dem diskuterar vi inte undervisningens uppläggning. Vi hoppas att den skall bli förstklassig. Jag skall ändå be att få återkomma med några reflexioner i det avseendet. Vi vill att grunden skall vara god, att man såvitt möjligt skall kunna garantera att vederbörande verkligen kan följa undervisningen. Det måste ju också vara en väg att minska avgången från utbildningen, en avgång som stjälar platser och minskar kapaciteten vid skolorna. Förefintliga siffermässiga beräkningar visar, såvitt jag kan förstå, med full klarhet att avgången från studierna till stor del har betingats av att vederbörande inte haft möjlighet att följa undervisningen.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till de reservationer som herr Wallmark redan har yrkat bifall till och vilka som motiv framför allt har att garantera kvaliteten hos dem som skall bli sjukskö-

terskor. Men jag vill ändå fortsätta med mina reflexioner.

Jag anser det vara en brist att ingen som helst uppfattning kan erhållas om hur man avser att anordna vidareutbildningen av sjuksköterskorna. Propositionen, som ju går ut på en förkortad utbildning, gäller bara grundutbildningen. Något betänkande om vidareutbildningen har ännu inte framlagts. Det är mot den bakgrunden som vårt särskilda yttrande skall ses. Det gäller här barnmorskeutbildningen, som herr Wallmark redan har talat om. Det är ju en mycket speciellt inriktad sjuksköterskeutbildning som av vederbörande kräver mycket speciella kunskaper, praktisk erfarenhet och egna iakttagelser som man inte bara kan läsa in utan som man också verkligen måste ha fått tillfälle att göra. Vi vet ju ingenting om hur denna specialutbildning kommer att te sig i fortsättningen. Vi konstaterar bara att i grundutbildningen har barnbördsvården förkortats ganska betydligt och även, såvitt man kan bedöma, spädbarnsvården.

Grundutbildningen skall bara ge kompetens som assistentsköterska. Jag vill erinra om att Läkarförbundet i sitt remissvar för sin del inte har velat tillstyrka att sjuksköterskan skall erhålla legitimation i och med att hon genomgått den här föreslagna grundutbildningen. Ingen kan väl påstå att Läkarförbundet här talar i egen sak. Det är omtanken om sjukvårdens kvalitet som här tagit sig uttryck. Jag har inte framställt något motsvarande yrkande, vare sig motionsvis eller på annat sätt, men jag tror att det kan vara värt att notera detta remissyttrande som ett uttryck för det allvar varmed läkarna ser på frågan om sina närmaste medarbetares kvalitet.

I organisatoriskt avseende företer sjuksköterskeutbildningen åtskilliga särdrag. Den är och måste vara intimt förknippad med praktisk sjukvård. Den praktiska utbildningen måste vara för-

lagd till sjukvårdsinrättningar och till öppen vård. Undervisningsmaterialet består till en väsentlig del av sjuka människor, och den medicinska vården av dessa sjuka människor måste gå före undervisningen om det skulle uppstå en konflikt mellan de båda intressena. Utbildningen är en kvalificerad medicinsk utbildning. Det krävs att sjuksköterskan skall kunna svara emot den målsättning som uppställts. Det är därför nödvändigt att hälso- och sjukvårdens och den medicinska sakkunskapens företrädare har ett betydande inflytande på sjuksköterskeutbildningens utformning och innehåll.

Tillsynsmyndighet för sjuksköterskeutbildningen blir från nyåret 1966 skolöverstyrelsen, inte längre medicinalstyrelsen. Jag har tidigare här i kammaren uttalat mina stora betänkligheter mot den saken. Jag är inte ensam om den uppfattningen, men det är beslutat, och man är redan i färd med att genomföra denna omläggning. Jag hoppas att skolöverstyrelsen skall göra att mina farhågor kommer på skam. Jag hoppas det, men jag är tyvärr inte helt säker. Jag förlitar mig emellertid på att samarbetet med medicinalstyrelsen kommer att bli fast och väl organiserat. Det är inom den medicinska delen av utbildningen som framstegen inom den medicinska vetenskapen får sin betydelse, och inom den medicinska vetenskapen har varken skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen eller sjukvårdshuvudmännens organisationer någon sakkunskap. Det har däremot medicinalstyrelsen. Jag hoppas alltså på ett gott samarbete mellan dessa båda myndigheter så att de på ett riktigt sätt skall, som det står i grundlagen, räcka varandra handen.

Jag hoppas också att skolöverstyrelsen vinnlägger sig om en smidig övergång från det som så småningom skall försvinna till det nya som kommer. Skolöverstyrelsen saknar ju erfarenhet från ledningen av dessa skolor — det förefaller som om man tyckte att så-

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

dan inte behövs — liksom inte heller aktuell erfarenhet från sjukhusen, där dock den blivande utbildningen till största delen skall äga rum. Visst kommer det att bli friktioner, det tror jag inte kan undvikas, men jag förväntar att prestigesympunkter, personliga eller andra, inte från någon part skall få göra sig gällande, vare sig från deras sida som representerar dem som är uppvuxna inom och vana vid det som nu skall ändras eller från deras sida som representerar det nya som skall till och som sålunda blir de som makten hava. Jag anser den saken väsentlig, och jag har velat understryka att alla krafter måste samarbeta för att nå bästa möjliga resultat.

Det anses — det har här framförts redan tidigare — vara ett stort framsteg att det s. k. lärlingssystemet nu skall försvinna och att eleverna nu skall bli enbart vanliga elever. De skall inte vidare betraktas såsom arbetskraft. Jag är väl medveten om att anmärkningar, som också till stor del kanske varit berättigade, har riktats och nog alltjämt här och där kan riktas mot det sätt på vilket elevernas arbetskraft har använts. Undervisningen kommer i vissa avseenden att utformas mera effektivt, om eleverna befrias från vissa rutinmässigt kvarvarande uppgifter.

Kan man då helt koppla bort eleverna från det praktiska rutinarbetet? Jag ställer mig tveksam på den punkten. Den grundliga skolning i omvårdnad av patienten och sjukrumshygien samt den helhetsbild av patientvård och enskilda patienters sjukdomsförlopp som eleverna har erhållit har varit en pedagogisk tillgång som inte bör underkattas. De har fått dessa erfarenheter genom att de har deltagit i rutinarbetet och genom att de har vistats på sjukavdelningar i nära kontakt med patienterna. En blivande sjuksköterska som i sitt kommande arbete skall leda sjukvårdsbiträdenas arbete bör själv ha en ingående praktisk erfarenhet av det arbete som utföres av sjukvårdsbiträdena.

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

Har hon inte denna erfarenhet redan innan hon börjar sin sjuksköterskeutbildning, måste hon få den under utbildningstiden.

Det låter så fint att sjuksköterskeleven vid sidan av rutinarbetet tilldelas praktiska uppgifter av stigande svårighetsgrad, men allmänna fysiska omvårdnadsuppgifter såsom patienttoalett, bäddning och matning är sådant som eleven måste deltaga i och måste kunna utföra såsom ett rutinarbete. Så långt måste man driva rutinarbetet, om man vill lära sig det och kunna utföra det på ett för den sjuke så fördelaktigt sätt som möjligt. Kör det ihop sig på en avdelning, blir andra förhindrade att utföra detta arbete, men måste det göras ändå, då skall sjuksköterskan kunna träda in och kunna göra det och kunna göra det på ett bra sätt. Dessa rutinuppgifter är ofta ett ingalunda angenämt arbete, det kanske t. o. m. skrämmer bort någon från att arbeta inom sjukvården. Den som tror att allt arbete inom sjukvården är angenämt har dock helt felbedömt situationen.

Eleverna måste under sin elevtid bli förtrogna även med de svåra, de tunga, de motbjudande och de enformiga sidorna av sjukhusarbetet. Elevernas människointresse, människokunskap och kontaktförmåga skall stärkas och fördjupas. Inom sjukvården får man kontakt med sina patienter genom att se och samtala med dem vid upprepad daglig samvaro mycket bättre än genom att under ledning utföra än så många så småningom allt mer kvalificerade funktioner och terapeutiska åtgärder. Eleverna måste även räkna med att understundom vara i arbete på söndagar, ja t. o. m. på nätter. Det måste vara av stor betydelse för eleverna att få se hur verksamheten fungerar även nattetid, när sjukhusets hela apparat inte är i funktion och man på ett annat sätt måste organisera sitt arbete.

Jag har noterat departementschefens med understrykande framförda uttalande, att den omständigheten att ele-

verna inte ingår i sjukhuspersonalen inte innebär att de inte skall fullgöra arbetsuppgifter inom sjukvården. Det räcker ändå inte att dessa arbetsuppgifter skall ingå såsom ett led i en systematiskt ordnad utbildning och noga anpassas efter elevernas utbildningsnivå. Eleven måste uppleva och leva sig in i rytmen och rutinen på den sjukavdelning där han eller hon arbetar. Det får inte vara så att eleverna genom för många eller för tätt lagda föreläsningar aldrig hinner få en samlad bild av livet på en sjukavdelning och den sjukets tillvaro och behov av hur lugnet och den stilla tillvaron såsom sjuksköterska *en dag* kan avbrytas av det jäktade arbetet, av oron och omtanken för svårt sjuka en annan dag, då varken oron eller jäktet får bryta igenom det trygghetsingivande lugn och den av intet störda vänlighet med vilken patienten och anhöriga skall bemötas, och ingenting heller får rubba den säkra hand med vilken arbetet skall ledas. Jag säger detta, därför att det inom vissa delar av läkarutbildningen har sagts att arbetet på vårdavdelningar och kontakten med de sjuka har rubbats genom att arbetet störts av för många föreläsningar, spridda över dagens arbete. Kontakten med patienterna blir dålig. Jag hoppas alltså att det tal som förts om att eleverna inte skall vara arbetskraft inte skall leda eleverna till att tro att de inte skall deltaga i det rutinmässiga sjukvårdsarbetet.

Det är mot bakgrunden av det talet som jag ännu en gång vill understryka vad utredningen rörande sjuksköterskeutbildningen enligt propositionen säger: För att kunna lära sig principer och metoder i sjukvården, för att tillägga sig erforderliga praktiska färdigheter och erfarenheter samt för att träna förmågan att bedöma vad olika vård-situationer kräver måste sjuksköterskeeleverna själva delta i det aktiva vårdarbetet. Auskultering och hospitering, vilket skulle innebära att eleverna endast följde personalen i dess arbete, är

inte tillräckligt. Under den huvudsakliga praktiktiden måste eleverna tilldelas egna arbetsuppgifter att utföra, fullfölja och ta ansvar för. Eleverna bör också under vissa utbildningsavsnitt svara för ett visst antal patienter, o. s. v.

Jag tycker att allt detta är riktigt, och jag instämmer helt i vad departementschefen på den punkten har skrivit. Det finns i det här avseendet inga genvägar, och det har jag velat understryka. Detta ligger kanske litet vid sidan av de frågor som just i dag är föremål för olika uppfattningar, men jag har tyckt att det har varit angeläget att understryka vad som just i detta avseende har anförts av utredningen och t. o. m. poängterats i propositionen.

Herr talman! Jag har redan anförut de yrkanden som jag vill framställa.

Häri instämde herr *Eskilsson* (h).

Herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Det är egentligen inte de reservationer som har avlåtits till utlåtandet och ej heller de inlägg som gjorts i debatten som har uppkallat mig här i talarstolen, utan det är närmast den offentliga debatten om dessa ting som gör att jag gärna vill säga några ord. De skall inte bli så många.

Jag vill först säga att denna mycket intensiva debatt om sjuksköterskeutbildningen egentligen rört sig om oerhört små skillnader, vilket också har framkommit i de inlägg som gjorts här i kammaren. Jag kan beträffande förutbildningen för sjuksköterskor i långa stycken instämma i vad herr Axel Andersson sagt för en stund sedan, och jag kan lika varmt instämma i vad doktor Kaijser — jag vill kalla honom doktor i det sammanhanget — sade om kraven på en sjuksköterska, när han skildrade rutinen vid ett sjukhus och det hårda arbetet där, som verkligen kräver en insats av en människa. När jag satt och lyssnade till herr Kaijser kom jag att tänka på att frågan om vilket betyg

Ang. utbildningen av sjuksköterskor
man bör kräva i kemi verkade mycket oväsentlig, när det gäller att få fram lämpliga personer för sjukvårdsutbildningen.

Men låt mig ta upp tre punkter som har varit mest aktuella. Jag tar då först utredningens förslag att man på längre sikt bör bygga utbildningen på genomgången fackskola. I propositionen skrev jag att jag inte är beredd att ta ställning till det. Det är alldeles självklart att en departementschef inte kan ta ställning till det i en proposition, som i så fall skulle behandla ett tillstånd som ännu inte har inträtt utan kommer om tre å fyra år, men här i kammaren kan jag ju säga att personligen tycker jag också att det är ganska naturligt att vårdräkna, när vi har fått fackskolan, kommer att bygga på fackskoleutbildningen. Hela förberedelsearbetet för fackskolan, inte minst den sociala linjen inom denna skola, pekar ju i den riktningen. Men vi har ju ännu inte fackskolan. Vi kan omöjligt föreskriva en kompetensnivå som de allra flesta ännu inte kan uppnå av rent praktiska skäl, eftersom skolan inte finns.

Vad sedan beträffar förkunskaperna vill jag påstå att det även därvidlag föreligger ett missförstånd, och jag hänvisar ännu en gång till vad herr Axel Andersson sade. Vad det här gäller är ju synsättet på kompetensnivån. Herr Wallmark är ju ledamot av utredningen, och jag föreställer mig att han också läst direktiven. Där förs inte något resonemang om allmänna kompetenskrav och krav på specialkompetens. Vad som står i propositionen är ju ingenting annat än att man i valet mellan två kompetensnivåer — studentexamen och grundskola — har valt grundskola. Men det är klart inskrivet, och utskottet skriver det ännu tydligare, när det förutsätter att vederbörande — d. v. s. skolöverstyrelsen — »vid utfärdandet av de närmare bestämmelser, som skall gälla för inträde till sjuksköterskeutbildningen, noga avväger de särskilda krav på förkunskaper som bör upp-

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

ställas med hänsyn till såväl vad utbildningen som den kommande yrkesverksamheten kräver». Där kommer specialkompetensen in i bilden, men det är varken riksdagens eller regeringens uppgift att i detalj formulera detta.

Man kan också lägga en principiell synpunkt på det här, och i det avseendet vill jag även anknyta till vad herr Kaijser nyligen har sagt. För det första vet vi inte hur många år till vi kommer att behålla alla nio linjerna i grundskolans nionde klass, men bortsett från det är det någonting orimligt i att en flicka eller pojke som har gått en mer teoretisk linje skulle vara kompetent att komma in i en sjuksköterskeskola, medan en flicka eller pojke som gått den mer praktiska linjen — den som kallas hushållslinjen — icke skulle vara kompetent. Det är ju ett fullkomligt rosenrasande resonemang att på det sättet ta bort en stor del av ungdomskullarna från ett yrke där i hög grad den personliga lämpligheten borde vara utslagsgivande.

Detta är verkligen inga märkvärdigheter, herr talman, om man vill göra sig besväret att tänka igenom vad som står i propositionen och vad det hela syftar till: grundskola som allmän kompetens, en särskild kompetens som kan inhämtas ovanpå de linjer i grundskolan vilka inte omedelbart ger denna särskilda kompetens. Men att medvetet utestänga vissa grupper och börja med ett nivåtänkande redan när det gäller den obligatoriska skolan tycker jag är orimligt.

Den sista frågan jag skall ta upp gäller kunskapsproven. Förslaget om kunskapsprov har jag gått emot av den orsaken att det helt strider mot alla gällande principer. Man skall inte efter avslutad skolutbildning, vare sig det är grundskola eller gymnasieutbildning, ha ytterligare kunskapsprov; betygen får gälla för vad de är. Även om en hel del remissinstanser tillstyrkt förslaget, har i varje fall skolöverstyrelsen mycket bestämt avstyrkt det. Får jag citera ur propositionen så säger skolöverstyre-

sen om ett generellt införande av kunskaps- och begåvningsprov, att »det vetenskapliga underlaget för konstruktion och genomförande av inträdesprov med någorlunda positiv korrelation mellan den prövandes provresultat och framtida yrkeslämplighet ännu så länge är alltför bräckligt». Därför avstyrker man bestämt det förslaget.

Om man däremot kunde finna någon form av lämplighetsprov skulle jag gärna vara med på det, men sådana prov har ingen riktigt lyckats konstruera — alltså inte kunskaps- och intelligensprov utan lämplighetsprov för yrket, närmare bestämt ett testbatteri med uppgift att pröva unga människors lämplighet för sjukvårdsyrket och om de stoppar i sådana situationer som herr Kaijser för en stund sedan skildrade. Sådana prov skulle vara av värde, men de anknyter inte till en särskild betygsnivå eller till de linjer man till äventyrs valt i grundskolans klass 9. Vad det gäller är lämpligheten för ett bestämt yrke med dess alldeles speciella krav. Men ingen har mig veterligt — vare sig någon enskild, någon instans eller någon myndighet — hittills kunnat konstruera sådana prov.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Det sägs ju att debatter ofta uppkommer på grund av att man missförstår eller talar förbi varandra, och den här debatten kan möjligen i icke ringa utsträckning bero på någonting sådant.

Jag kan med tillfredsställelse konstatera att departementschefen har den inställningen att så småningom fastlägga fackskola som grundkrav för sjuksköterskeutbildning. Emellertid kräver inte reservationen detta nu — vi har godtagit utskottets ståndpunkt att den frågan skall man inte nu ta ställning till med hänsyn till att en särskild kompetensutredning tillsatts.

I avvaktan på att fackskolan blir utbyggd vill vi emellertid ställa vissa minimikrav. Enligt vår mening är det två faktorer som kan sägas fastlägga om

en person skall få ägna sig åt denna utbildning, dels den allmänna lämpligheten och dels att vederbörande inhämtat vissa förkunskaper. Det är ju ostridigt att i sjuksköterskeutbildningen ingår teoretiska moment. För att kunna tillgodogöra sig den teoretiska utbildningen krävs dels vissa förkunskaper som gör att man så att säga nivåmässigt kan följa med i utbildningen, dels en lämplighet för teoretiska studier. Det gäller ju inte enbart att vara praktisk — man måste också ha möjlighet att tillgodogöra sig den teoretiska utbildningen.

Nu säger departementschefen att det är varken riksdagens eller regeringens uppgift att i detalj föreskriva hur detta skall ordnas. Ja, det uttalandet skulle vi kanske kunna vara överens om. Det är emellertid så att utredningen för sin del hade föreslagit vissa inträdeskrav, och departementschefen har avvikit från det förslaget. Därmed har regeringen de facto tagit ställning i frågan, och då är riksdagen nödsakad att yttra sig här om och ta sin ställning; hade departementschefen inte haft någon uppfattning i frågan skulle kanske inte heller riksdagen behövt säga någonting.

Det är ett missförstånd om man läser reservationen på det sättet att vi skulle avse att utestänga dem som går de praktiska linjerna i grundskolan. Det är inte avsikten, utan vi menar att en viss miniminivå av kunskaper skall krävas för tillträde till utbildning. De kunskaperna kan man ju förvärva på olika sätt — man kan t. ex. efter grundskolan läsa per korrespondens, gå folkhögskolekurser o. s. v.

Därmed kommer jag logiskt in på reservation 2: för kontrollen av att vederbörande har dessa minimikunskaper behövs det inträdesprov, inte bara rena kunskapsprov utan också någonting som kanske kunde kallas lämplighetsprov.

Departementschefen säger att skillnaderna mellan utskottets och reservanternas skrivning när det gäller in-

Ang. utbildningen av sjuksköterskor
trädeskraven egentligen är oerhört små. Ja, jag kan hålla med om att skillnaderna faktiskt inte är så stora. Men vissa glidningar förekommer, och någonstans måste man alltid dra en minimigräns, även i detta fall. Jag upprepar att det som utskottet säger är till intet förpliktande. Jag kallade det truismer, och jag upprepar den karakteristiken.

Utskottet säger att det i likhet med motionärerna finner det angeläget att eleverna har goda förkunskaper för att på ett tillfredsställande sätt kunna följa utbildningen. Vad säger det? Ja, inte har det någonting med nivån att göra.

Sedan förutsätter utskottet att skolöverstyrelsen noga avväger de särskilda krav på förkunskaper som bör fastställas. Ja, det är klart att man på ett ämbetsverk skall kunna ställa kravet att noga avväga kraven; det hör ju till ett ämbetsverks allmänna åligganden. Skulle detta innebära ett godkännande av de krav som skolöverstyrelsen själv uppställt i sitt remissyttrande, är vi reserveranter tillfredsställda. Men eftersom departementschefen har gjort ett något annorlunda beskaffat uttalande anser vi oss inte kunna godta en sådan till intet förpliktande skrivning som den utskottet har gjort i detta sammanhang. Vi har därför tyvärr funnit det nödvändigt att avge reservationen nr 1, trots att skillnaden kanske i och för sig inte är så stor. Om man nu vill vara generös och säga att vi i realiteten menar samma sak är det ju så mycket enklare att rösta på reservation 1. Därmed har vi i klartext talat om precis vad vi menar. Därför vill jag rekommendera att kamraren röstar på reservationen.

Herr KAIJSER (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag skulle säga har väl herr Wallmark redan i stort sett sagt.

Jag skulle bara ytterligare vilja framhålla att det är två saker som behövs när det gäller att tillgodogöra sig den kvalificerade utbildning som sjukskö-

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

terskeutbildningen innebär, nämligen förkunskaper och en studiefallenhet som gör att man kan följa undervisningen. Båda dessa saker är nödvändiga. Men om man inte har dessa förutsättningar är man självfallet därmed inte borta från sjukvården; det finns ju andra uppgifter som inte är så ansvarsfyllda som sjuksköterskans. Man kan bli sjukvårdsbiträde eller undersköterska. Detta är ingen diskvalificering av dessa människor. Det behöver inte vara ett nivåtänkande som innebär att de sätts i en annan klass, utan det är bara fråga om olika uppgifter. Handhavandet av saker som kan innebära risker och liknande uppgifter kräver av en sjuksköterska en betydligt längre och grundligare teoretisk utbildning.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den skillnad som herr Wallmark talade om är väl ändå mycket härfin. Det är kanske bara den skillnaden mellan herr Wallmark och mig att jag har större respekt för riksdagen än vad herr Wallmark har.

Herr Wallmark säger att det här är fråga om en till intet förpliktande skrivning. Han menar tydligen att departementschefen inte behöver ta hänsyn till denna skrivning utan kan handla ungefär som han tycker. Jag däremot menar att om statsutskottet föreslagit och riksdagen beslutat att skolöverstyrelsen, vars ståndpunkt vi känner till, skall få i uppdrag att närmare utforma föreskrifterna, då föreställer jag mig att det blir nödvändigt för vederbörande att ta hänsyn till vad riksdagen har sagt och inte till vad herr Wallmark eller någon annan kan mena.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Det tycker jag naturligtvis också, under förutsättning att riksdagen uttrycker någon mening. Men riksdagen säger ingenting annat än att

saken skall noga övervägas. Vad som skall övervägas säger riksdagen ingenting om.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag måste också ett ögonblick uppehålla mig vid den eventuella skillnad i uppfattningar som här föreligger.

Det är möjligt, herr Wallmark, att vi är mycket nära varandra när det gäller den rent sakliga frågan om nivån, men det är en mycket stor skillnad rent skolpolitiskt sett mellan reservationen och utskottsutlåtandet. Vad reservanterna vill göra är ju att börja nivågruppera inom grundskolans nionde klass för ett vårdyrke som sjuksköterskans. Det är det jag nästan tycker är litet upprörande; detta är från min sida inte ord med särskilt stora bokstäver, men jag tycker ändå det. Det må vara att man föreslår att vissa linjer krävs för en fortsatt utbildning i gymnasium och liknande. Men det kan icke vara lämpligt att i fråga om denna breda vårdsektor, inom vilken hela samhället är i ett så stort behov att få de lämpligaste personerna och inom vilken vi verkligen måste mobilisera intresse och vilja, avskilja sökande från vissa linjer därför att man där i fråga om matematik, ett främmande språk eller fysik och kemi inte har kommit upp till den nivå som råder på de olika teoretiska linjerna.

Vad som i propositionen och i utskottsutlåtandet sägs är ju att om denna nivå är nödvändig i speciella ämnen ankommer det på vederbörande att föreskriva specialkompetensen. Den sista mening som myndigheterna läser är alltid utskottets och inte propositionens. Men, herr Wallmark, jag opponerar mig när man försöker suggerera unga människor att välja ämnen i sjuan och säger till dem: Om du min lilla flicka skall bli sjuksköterska måste du se till att redan nu välja riktiga ämnen. Det är ju här fråga om ungdomar i 13-

årsåldern. Vi är eniga när det gäller sjuksköterskornas allmänna förkunskapsnivå, men det är på den allmänna skolpolitikens område som skillnaden ligger.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Debatten blir alltmer intressant.

Herr Andersson anser att utskottets skrivning och reservation nr 1 är så identiska de kan vara, medan departementschefen säger att det är en kolossal skillnad mellan utskottets skrivning och reservationen. Jag har redan en gång tidigare förklarat att avsikten i reservation nr 1 icke är att avskilja de praktiska linjerna. Ungdomar som gått dessa linjer skall i och för sig vara kvalificerade att vinna inträde vid sjuksköterskeskola under förutsättning att de har skaffat sig sådana kompletterande kunskaper som motsvarar vad som inhämtas på de teoretiska linjerna med särskild kurs i matematik.

Herr Andersson har talat för utskottet i denna sak, och jag är i princip överens med honom. Han tycker att reservation nr 1 är fullständigt onödig därför att vi är eniga. Men att påstå att vi två skulle vara eniga, departementschefen och herr Andersson också eniga, men att departementschefen och jag skulle vara fullständigt oeniga, går inte ihop. Vi som läst särskild kurs i matematik och därför kan göra en logisk bevisföring anser att ett sådant resonemang inte går ihop. Antingen är herr Andersson och jag inte överens eller också är departementschefen och herr Andersson inte överens. Någonstans är det fel. Jag föreslår att departementschefen och herr Andersson söker klara upp denna sak sinsemellan.

Man skall heller inte försöka påstå att vi från högerpartiets sida här lägger in en annan skolpolitisk målsättning då vi begär att sjuksköterskorna skall ha sådana grundkunskaper att de på ett rimligt sätt kan tillgodogöra sig sjuksköterskeutbildningen.

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att om herr Wallmark fortsätter denna bevisföring så blir det allt svårare att bevisa att vi är överens om att vi inte är överens.

Herr PETTERSSON, HARALD, (cp):

Herr talman! Eftersom jag inte har deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende på någon nivå, kanske det må vara tillåtet med några allmänna synpunkter på denna fråga. Trots att statsrådsordet i debatten är sagt, tillåter jag mig ändå att framföra några reflexioner.

Det har förvånat mig att man här i debatten har gett uttryck för en stor beundran för det föreliggande förslaget. Jag har själv försökt bilda mig en uppfattning om förslaget. Jag har då kommit fram till att rent allmänt måste jag säga, att föreliggande förslag angående omläggning av utbildningen av sjuksköterskor inte uppfyller de förväntningar om en mer omfattande nydaning av sjuksköterskeutbildningen som man på många håll hyst. I många avseenden innebär förslaget endast smärre justeringar av nu rådande utbildningssystem — det har under den föregående debatten redovisats på vilka punkter detta gäller. Det var tillkomsten av nya personalkategorier, som på vissa speciella områden skulle ersätta sjuksköterskor, och överföringen av vissa sjuksköterskeuppgifter på undersköterskor och sjukvårdsbiträden som i utredningsdirektiven angavs som skäl för en omprövning av sjuksköterskeutbildningens målsättning. Denna omprövning har inte gjorts av den utredning, vars redovisade material ligger till grund för den nu aktuella propositionen.

Jag tror att en fullständig omprövning hade varit av stort värde. Hela frågan skulle säkerligen ha vunnit på en ingående, total undersökning rörande samtliga arbetsuppgifters fördelning, och kanske inte minst av arbetsenheter-

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

nas organisation inom dagens och den närmaste framtidens sjukvård. Härigenom kan skapas ett underlag för ett samlat bedömande av arbetsuppgifter och kvalifikationskrav avseende olika personalkategorier.

När jag lyssnat på debatten har jag faktiskt stärkts i min uppfattning att detta inte är klarlagt i de handlingar som i dag ligger på riksdagens bord. Så länge olika spörsmål rörande sjukvårdens organisation och planering, i det här aktuella fallet även rörande personalens och speciellt sjuksköterskornas utbildning, inte ges en generell och samlad översyn, kommer vi bara att syssla med olika delproblem utan hänsyn, till helheten och utvecklingens krav. Då konserverar vi — vilket förmodligen är mycket allvarligt — sjukvårdens organisation samt sjukvårdspersonalens utbildning och arbetsuppgifter. Vi vet att effektiviteten inom all verksamhet bl. a. förutsätter en rationell personalorganisation, och en sådan har många gånger en grundläggande betydelse. Jag tror inte att sjukvården här utgör något undantag.

En ledande tanke för de fortsatta övervägandena bör vara att det inte för varje personalkategori skall krävas en mera omfattande utbildning än vad som är motiverat. God sjukvård förutsätter ett lagarbete. Med en sådan målsättning är det helt naturligt med en långt driven integration i fråga om sjukvårdsutbildningen.

Det måste också bli större möjligheter för vidareutbildning och möjligheter att avancera till tjänster som ställer ökade krav. Detta förutsätter en utbildningsorganisation som är så utformad, att de kunskaper man har inhämtat på en tidigare tjänst eller på en viss nivå till fullo får tillgodoräknas i den fortsatta utbildningen.

Ett tillfredsställande utbildningssystem kan inte byggas upp — och då återkommer jag till det jag nyss sade — utan en ingående analys av sjukvårdsarbetet och en överblick av olika

personalgruppers arbetsuppgifter, satta i relation till varandra. Det föreliggande förslaget är enligt min mening ett exempel på hur man inte skall angripa de väsentliga utbildningsproblemen för befattningshavare som fyller de uppgifter som är ålagda den nuvarande sjuksköterskekategori. Även om utredningen, som har lämnat ett mycket digert material ifrån sig, ändå haft begränsade uppgifter beträffande sjuksköterskeutbildningen, borde utredningen i varje fall rimligen ha avgivit ett betänkande, och på riksdagens bord borde i dag ha legat en proposition som hade gällt både grundutbildning och vidareutbildning, så att ett enhetligt bedömande kunde ha gjorts åtminstone av den traditionella sjuksköterskan och hennes utbildning. Jag vill således uttala att ett ställningstagande till grundutbildningen av sjuksköterskor inte skulle gjorts utan att ställning samtidigt hade kunnat tas till vidareutbildningen med stöd av erfarenhet från utvecklingen inom sjukvården. Vi har all anledning att räkna med att en fortsatt specialisering av vårddyrkena och omfördelning av arbetsuppgifterna mellan dessa kommer att äga rum. Den hittillsvarande utvecklingen tyder också på att arbetsledning, administration och undervisning kommer att bli ett allt viktigare inslag i sjuksköterskornas arbetsuppgifter.

Man får därför hoppas att den överarbetning som nu skall ske kommer att beakta inte minst dessa synpunkter, när det gäller möjligheterna för den personal som i dag arbetar inom sjukvården och som man faktiskt har stor anledning att säga ett gott ord om. Det finns många där som skulle vara utmärkt lämpade att få utbildning till sjuksköterskor. Vid de fortsatta övervägandena måste man enligt min mening beakta att man inte ställer inträdeskraven till sjuksköterskeskolorna för högt, ty då omöjliggör man helt enkelt för dessa människor att få inträde. Vi vet att det är ett allmänt intresse för

sjukvården i dag att det ges möjligheter till fortbildning och möjlighet för den i sjukvården arbetande personalen att avancera.

Ett annat område som jag gärna vill ge min mening till känna om är den ekonomiska sidan. Herr Thorsten Larsson har framfört en del synpunkter på denna fråga. Jag kan instämma helt i vad han sagt, men jag vill tillägga att vi här i riksdagen gång på gång upplever att det redovisas vad statsverkets kostnader för en reform är. Vi vet att den stora kostnaden för den förändrade utbildningen på detta område i mycket hög grad kommer att ligga på sjukvårdens huvudmän. Jag tror att det är mycket angeläget att vi snarast möjligt tillägnar oss uppfattningen att samhället är staten, landstingen och kommunerna. När vi skall bedöma kostnaderna skall vi tänka på vad det kostar samhället. Jag tror att detta är angelägnare i dag än någonsin. Det betyder inte att jag är annat än helt införstådd med att en förbättrad utbildning av sjuksköterskor och över huvud taget av vårdpersonal kräver ökade kostnader. Det är inte detta saken nu gäller, utan vad jag nu vill föra fram är en synpunkt med anknytning till den nu aktuella frågan men den gäller också i andra sammanhang.

När det för riksdagen presenteras och redovisas ett förslag, inte minst när det har karaktären av en proposition och när det gäller kostnader som kommer att fördelas på samhällets olika organ, är det angeläget att vi får en bild av vad det kommer att kosta samhället, d. v. s. staten, landstingen och kommunerna.

Sjukvårdsutbildningen och inte minst sjuksköterskeutbildningen är en mycket angelägen uppgift. Jag har inte med det anförda på något sätt, hoppas jag, gett intrycket att vara negativ till en förbättrad utbildning, men jag har varit angelägen om att säga att vi inte skall tro att det står still på sjukvårdens område i dag. Vi måste också för-

Ang. utbildningen av sjuksköterskor
söka se vad framtidens sjukvård kommer att kräva av de olika personalkategorierna. Sjukvården är en av samhällsservicens viktigaste områden. Där har vi alla ett gemensamt ansvar.

Jag skall inte ge mig in på den debatt man tidigare fört här om inträdesprov och sådant. Jag uppskattade vad statsrådet sade när han talade om lämplighetsprov. Jag tror det är något som man skall eftersträva. Lämplighetsprov för inträde till sjuksköterskeutbildningen är säkerligen en mycket viktig sak. Men jag vill, eftersom jag tycker att det är angeläget att riksdagen får en uppfattning om hur man tänker sig den förkortade utbildningen och sammanhängande frågor, yrka bifall till reservation 3, d. v. s. instämma i det tidigare framförda yrkandet av herr Thorsten Larsson.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Statsrådet Edenman har gått. Jag tänkte säga att när statsrådet Edenman en gång avgår — när han så gör vet vi inte — kommer det omdömet säkerligen att fällas att han varit ett initiativrikt, energiskt och framsynt statsråd som gjort många värdefulla insatser för såväl högre och lägre undervisning som för stöd av vetenskaplig forskning. Men vad man inte kommer att säga om honom är att han varit blygsam.

Därför är det överraskande att han i proposition nr 161 på ett par viktiga punkter har varit så blygsam i jämförelse med 1962 års utredning angående sjuksköterskeutbildningen, en utredning som varit synnerligen bra. Det gäller dels fordringarna för inträde i sjuksköterskeskola, dels målsättningen för utbildningens omfattning men också — här instämmer jag helt med herr Pettersson — de synnerligen viktiga organisatoriska problem som han fortfarande lämnat öppna.

Vår svenska sjukvårdsstandard är mycket hög. Under mitt långa liv har

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

jag haft förmånen få se sjukvården i många länder inifrån. Jag kan intyga, att vi har en synnerligen högstående sjukvård i Sverige. Sjukvården i få andra länder är så gedigen som här. Det beror på två saker: dels att vi har en god organisation och välbyggda, välutrustade sjukhus, dels och främst på att vi har utomordentligt väl utbildad sjukvårdspersonal, från läkare och hela vägen ner.

Denna välutbildade sjukvårdspersonal måste vi vara rädda om. Vi har under de senaste åren i flera avseenden rationaliserat dess utbildning, vilket är helt nödvändigt i vår tid. Vi har rationaliserat läkarutbildningen och håller nu på att rationalisera utbildningen av övrig såväl lägre som högre sjukvårdspersonal.

Då det gäller den högre sektorn föreligger det tyvärr en splittring. Först fick vi ett förslag angående utbildningen av arbetsterapeuter, därefter av sjukgymnaster, och i dag får vi ett förslag angående utbildningen av sjuksköterskor. I ett flertal länder har alla dessa kategorier och motsvarande, barnmorskor, kuratorer, etc. gemensam grundläggande sjukvårdsutbildning. Det blir billigare och är ur flertalet synpunkter rationellare att anordna sådan gemensam grundutbildning och sedan ovanpå denna den specialutbildning som behövs för barnmorskor, sjukgymnaster, arbetsterapeuter, kuratorer, laboratorieassistenter, operationsassistenter o. s. v. Vi behöver även i vårt land ett bättre samlande grepp på utbildningen av alla dessa kategorier av sjukvårdspersonal.

På samma sätt behöver vi även ett samlande grepp — en enhetlig grundutbildning beträffande den lägre personalens utbildning inom såväl socialvård som sjukvård — då det gäller undersköterskor, sjukvårdsbiträden, hjälpare på kriminalvårdsanstalter och andra vårdanstalter.

Ett sådant samlande grepp har vi ännu inte sett till, men jag hoppas, herr statsråd, att vi så småningom skall få

det. Det är synnerligen viktigt, i all synnerhet som tiden går snabbt och vi måste följa med i utvecklingen.

Av de tre punkter, jag här ville ta upp till kritik, har inträdesfordringarna redan diskuterats rätt mycket, men jag vill ändå ta upp en debatt med herr statsrådet. Som grund för läkarutbildning duger ej alla linjer av studentexamen. Det har i alla tider fordrats studentexamen på vissa linjer för inträde till medicinsk fakultet. Det är likadant här: även om vi fordrar grundskola eller fackskola, duger inte vilken linje av dessa som helst. Det måste vara en utbildning innebärande erhållandet av vissa teoretiska kunskaper, t. ex. i biologi, som inte ges på alla linjer. När det inte anses omotiverat att inte vilken student som helst skall få bli läkare, bör det inte heller anses konstigt att inte vilken grundskoleelev som helst kan få bli antagen som sjuksköterskelev, oberoende av linjeval. Jag anser därför att den första reservationen är berättigad. Vi måste avgränsa vissa linjer, som ger de teoretiska kunskaper som fordras för att eleverna skall kunna tillgodogöra sig utbildningen, eller eljest fordra komplettering.

Men också en annan punkt är viktig. Vi har alldeles för mycket pappersexercis. Jag tänker närmast på intagningen på sjukgymnastskolorna. Där tar man ut eleverna helt och hållet efter pappersmeriter, vilket är olyckligt om man vill välja ut de lämpligaste bland den stora skara som vill komma in. Enligt min uppfattning är det bättre med inträdesprov. Då får de teoretiska betygen ej fullt samma betydelse. Läraren får träffa den sökande eleven personligen och får bättre uppfattning om i vilken utsträckning denne passar för sjukvårdsarbete. En erfaren lärare kan på detta sätt många gånger få verkligt god uppfattning om elevens personlighet, vilket jag menar är av större praktiskt värde. Därför anser jag reservation 2 vara väl motiverad.

Då det gäller målsättningen för ut-

bildningens omfattning har 1962 års utredning klarlagt, att om vi skall få sjuksköterskebristen avskaffad till 1975, måste vi i dag börja intaga minst 4 000 sjuksköterskeelever om året. Statsrådet tager ett visst grepp genom att höja intagningen från nuvarande 2 700 till 3 000. I motionen framhåller vi emellertid att det skulle vara bättre att redan från början höja målsättningen till 3 300 med syfte att så småningom komma upp till 4 000.

Nu kan man säga, att detta är sjukvårdshuvudmännens sak och inte statens. Staten brukar dock gärna höja pekfingret och anvisa hur huvudmännen bör göra — det har vi fått veta t. ex. när det gäller regionsjukvården. Varför skall vi inte också här få veta hur staten önskar, att det bör göras? Skall vi över huvud taget få en sjukvård, där inte tusentals sjukvårdsplatser ständigt står tomma på grund av att det inte finns personal, måste vi ta krafttag för att öka utbildningen av sjukvårdspersonalen, särskilt sjuksköterskor. Därför är målsättningen 3 000 nyintagna elever per år för liten. Det bör vara 4 000, därför att vi aldrig kan komma ifrån, att avgången på grund av giftermål blir stor. Det är helt naturligt — vi måste få barn i vårt samhälle, och de små barnen bör helst vårdas av mödrarna. Därför kommer många unga sjuksköterskor att vara borta från sitt yrke under en viss tid. Det är en naturlig avgång, som vi aldrig kan komma ifrån.

Naturligtvis kan vi genom att ge sjuksköterskorna bättre arbetsbetingelser åstadkomma att avgången inte blir lika stor som den är i dag. Det kommer dock alltid att förbli brist, om intagningen av elever inte blir tillräcklig.

Vi kommer aldrig ifrån sjuksköterskebristen om vi inte tar in minst 4 000 elever om året. Vi kommer nämligen även då inte att få 4 000 färdigutbildade nya sjuksköterskor om året, utan kanske bara 2 000 — under utbildningens gång avgår kanske 600, sedan gifter sig

Ang. utbildningen av sjuksköterskor
många eller slutar sin yrkesverksamhet av andra orsaker. Att fortsätta att bygga det ena sjukhuset efter det andra, men inte se till att vi kan driva dem är synnerligen irrationellt.

Detta är min motivering till att jag yrkar bifall inte bara till reservation 2, utan även till reservation 1.

Herr statsrådet **EDENMAN:**

Herr talman! Herr Edström har fel när han påstår att endast vissa linjer — det gäller väl då närmast biologiska linjen — i allmänna gymnasiet meriterar till läkarutbildning. Det är riktigt att den biologiska linjen meriterar utan komplettering, men med komplettering är alla linjer i princip likvärdiga.

Detta stämmer exakt med vad jag skrivit i propositionen om grundskolan, där det står att elever från samtliga linjer i grundskolans årskurs 9 bör kunna vinna inträde vid sjuksköterskeskola, varvid dock vissa kompletteringar i en del fall torde behövas för elever från de praktiskt inriktade linjerna.

Detta är exakt samma princip som jag velat hålla på när det gäller gymnasiet. Det var bl. a. detta som jag menade skilde herr Wallmark och mig åt.

Herr **EDSTRÖM** (fp) kort genmäle:

Det är en betydande relativ skillnad, herr statsråd, på den komplettering som behövs av studentexamen för den som vill studera medicin men inte gått på den biologiska linjen och de kompletteringar för inträde på sjuksköterskeskola som måste göras främst i de teoretiska ämnena matematik och biologi, eftersom omfattningen av de olika kurserna är så olika på de olika linjerna i grundskolan. De elever som har valt fel grundskolelinje får läsa extra under mycket lång tid.

Men skall eleverna läsa extra, får de ändå de kunskaper som fordras på vissa speciella linjer, och i så fall är ju vår debatt bara en lek med ord.

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

Herr statsrådet EDENMAN:

Jag undrar fortfarande om herr Edström har rätt. Det sågs att verkligt intelligenta unga gymnasister som vill ha garanti för att kunna bli läkare väljer latinlinjen — den mest omöjliga för läkareutbildning — varefter de har rätt att komplettera sina kunskaper i matematik, fysik, kemi och biologi. Det tar några år, men läkare blir de lika fullt.

Herr EDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Detta gällde för 30 år sedan. Jag visste inte att herr statsrådet var så gammal.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Efter departementschefens anförande och den diskussion som har pågått nu under ett par timmar kan jag fatta mig ganska kort.

Jag vill först ta upp frågan om tillsynsmyndigheten. Departementschefen föreslår att skolöverstyrelsen organisatoriskt skall ha överinseendet över utbildningen. Jag vill då erinra om att riksdagen redan 1963 fattade beslut om detta, så förslaget står helt i överensstämmelse med vad riksdagen tidigare har uttalat.

Herr Kaijser uttalade vissa farhågor för skolöverstyrelsen i detta fall. Jag tror jag kan försäkra att man inte behöver ha några farhågor på den punkten. Skolöverstyrelsen är lika angelägen som någon annan institution om att få till stånd bästa möjliga utbildning på detta område och att vi dessutom får ett tillräckligt antal sjuksköterskor utbildade.

Här kommer vi in på sjukhushuvudmännens område. Ett par talare har hyst farhågor för att vi inte skulle få ett större antal sjuksköterskor genom den nya organisationen. I verkligheten blir det ju så att huvudmännen — framför allt landstingen, men även de lands-

tingsfria städerna — i allra högsta grad kommer att finna det angeläget att förse i första hand sina egna sjukhus med sjukvårdspersonal, men jag går ut från att de inte har någonting emot omflyttningar mellan de olika sjukhusen.

Vi har i statsutskottet mycket noga diskuterat de här sakerna, och jag måste säga att de nyansskillnader som finns mellan reservationen och utskottets skrivning är ganska obetydliga. Herr Axel Andersson har redan berört denna sak, så jag behöver inte spilla många ord på den, men jag vill säga att man vid en jämförelse mellan utskottets skrivning och den första reservationen skall finna många satser som är fullständigt likartade. Man bör alltså inte överdriva betydelsen av skillnaden i uppfattning.

För egen del är jag glad över att vi får en ny situation. Jag är övertygad om att denna nyordning kommer att bli till fördel för sjukhusväsendet och för de sjuka, som vi alla ömmar för.

Herr Kaijser höll ett lovtal över våra sjuksköterskor, och jag utgår från att alla i denna kammare både vill och kan instämma i det. Jag hoppas dessutom att herr Kaijser, som den intresserade läkare han är, också kommer att gå i spetsen för att det sociala avståndet mellan läkare och sjuksköterskor minskar. Jag tror det skulle vara en väsentlig fördel.

Beträffande undersköterskorna framhåller utskottet: »Utskottet anser för sin del att det måste vara en angelägenhet av stor vikt att på bästa sätt ta vara på den utbildningsreserv, som finns inom undersköterske- och skötarkårerna. Den förordade vidareutbildningen bör självfallet bygga på vederbörandes tidigare sjukvårdsutbildning och göras så kort som möjligt utan att kravet på likvärdig kompetens eftersättes. Den i propositionen föreslagna ordningen för skolöverstyrelsens överarbetning av studiegången, enligt vilken överstyrelsen skall samråda med berörda myndigheter och organisationer, medför såvitt

utskottet kan finna att alla de krav som i skilda hänseenden bör ställas på utbildningen kommer att beaktas.» Jag tror alldeles säkert att skolöverstyrelsen också kommer att beakta de krav som ställs på detta område.

Beträffande förkunskaperna vore det väl ganska egendomligt om man skulle utesluta en gren av grundskolan, som departementschefen sade, redan vid linjevalet i sjätte eller sjunde klass. Sjuksköterskeyrket kräver inte bara teoretiska kunskaper, utan består i mycket hög grad av praktiskt arbete. Därför är en lämplighetsprövning, såvitt jag kan förstå, betydligt viktigare än en prövning som tar hänsyn till mer eller mindre höga betyg i något teoretiskt ämne. Vi är dock fullständigt överens om att ett visst kvantum av teoretiskt kunnande måste finnas för att vederbörande över huvud taget skall kunna delta i undervisningen.

Beträffande barnmorskeutbildningen har utskottet i likhet med Kungl. Maj:t ansett att den femte terminens grundutbildning för blivande barnmorskor må förläggas till barnmorskeläroanstalt och erhålla en för barnmorskeutbildningen mera målinriktad utformning. Frågan om utformningen av vidareutbildning av sjuksköterskor, till vilken utbildning hänförs bl. a. utbildning av barnmorskor, är enligt vad som uppges i propositionen föremål för överväganden inom 1962 års utredning angående sjuksköterskeutbildningen. Med hänvisning härtill avvisar utskottet bifall till nämnda motioner I: 801 och II: 949.

I dessa motioner har alltså föreslagits att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att den femte terminens grundutbildning för blivande barnmorskor må förläggas till barnmorskeanstalt.

Jag tror, herr talman, att vi med stort lugn kan bifalla utskottets förslag på samtliga punkter, och jag ber därför få yrka bifall till dessa.

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Det var ett par yttranden som herr Näsström fällde som gjorde att jag begärde ordet — det gäller inträdeskraven.

Herr Näsström sade att det är viktigare att eleverna är lämpliga för yrket än att de har ett mer eller mindre högt betyg i något eller några ämnen. Ja, det är lätt att säga detta, men hur avgör man det? Enligt förslaget avses inte att man skall pröva den lämpligheten i något avseende. Jag vet faktiskt heller inte vilka former som skulle användas, om vi inte går in för de inträdesprov som vi föreslagit i den med 2 betecknade reservationen. Därigenom kollas i huvudsak kunskaperna, men även en viss lämplighetsprövning kan göras.

Jag sade i mitt tidigare inlägg, att det är två faktorer, nämligen allmän lämplighet och kunskaper, som fordras för att klara sjuksköterskeyrket — detta yrke lika väl som alla andra yrken. Men har man lagt fram en kursplan, kräves också att vederbörande kan tillgodogöra sig utbildningen — detta faktum kommer vi inte ifrån.

Jag vill ännu en gång — det är tredje gången — upprepa — så att det inte skall bli någon missuppfattning — att i den med 1 betecknade reservationen inte avskiljes någon linje inom grundskolan. Det står i denna, att det skall krävas kunskaper motsvarande minst vad utredningen föreslagit, alltså *motsvarande*. Det är en naturlig sak att eleverna i första hand går de teoretiska linjerna och den vägen skaffar sig kompetens, men de kan också gå andra vägar och därefter komplettera. Det är alltså olika vägar man kan gå för att skaffa sig dessa kunskaper. Vi utesluter alltså inte elever från de praktiska linjerna.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror att herr Wallmark och jag kan vara överens om att

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

det inte är alldeles säkert att en elev, som har A i de flesta teoretiska ämnen, därmed är lämplig som sjuksköterska.

Sedan frågade herr Wallmark, vad vi hade för möjligheter beträffande kunskapsproven. Jag vill erinra om att vi ju har yrkesvägledning på dessa områden.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Det har mig veterligen ännu inte framställts något förslag som innebär, att yrkesvägledningen skall ingå som ett uttagningsinstrument när det gäller sjuksköterskeskolorna. Det är ju endast ett rådgivningsinstrument. Man kan avråda eller tillråda en elev med A i betyg att välja en utbildningslinje, men söker vederbörande, måste han bli antagen på de kunskaper han har dokumenterat. Herr Näsströms uttalande synes bygga på en fullständig missuppfattning om yrkesvägledningens funktion.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! På de flesta områden får man på detta tidiga stadium nöja sig med den rådgivning yrkesvägledningen kan ge.

Sedan är det så, herr Wallmark, att det här gäller tillgång och efterfrågan. Antag, att vi får dubbelt så många sökande till en sjuksköterskeskola som de platser som är tillgängliga! Då kommer på det sättet denna yrkesvägledning plus naturligtvis betyg och annat som kan tala för en elev att vara det avgörande moment som intagningsnämnden har att rätta sig efter.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående envar av punkterna 3, 5 och 6 samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om *punkten 3*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av vad utskottet anfört, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i vad utskottet anfört, som förordats i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av vad utskottet anfört vara med övervägande ja besvarad.

Herr Wallmark begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 181 punkten 3 med godkännande av vad utskottet anfört, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet anfört, som förordats i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Wallmark begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;

Nej — 30.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Rörande *punkten 5* gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 181 punkten 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 47.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *punkten 6*, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Ang. utbildningen av sjuksköterskor

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 181 punkten 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Ang. praktikersättning till studerande vid socialhögskolorna**Punkterna 1—3**

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3**Ang. praktikersättning till studerande vid socialhögskolorna**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Extra utgifter vid universitet och högskolor på tilläggsstat I till riksdagen för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 730 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av fru *Nettelbrandt* väckt motion (II:964), i vilken hemställts, att riksdagen i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 155 måtte uttala, att praktikersättning till de studerande vid socialhögskolorna även fortsättningsvis borde utgå samt att den borde avvägas med hänsyn till arbetsinsatserna och övriga i motionen angivna förhållanden.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

a) att motionen II:964 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

b) att riksdagen måtte till Extra utgifter vid universitet och högskolor på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 730 000 kronor.

Reservationer hade anmälts, utom av annan,

a) av herr *Thorsten Larsson*, utan angiven mening; samt

b) av herr *Wallmark*, likaledes utan angiven mening.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande är fogade tre blanka reservationer. Ärendet rör praktikersättningen till studerande vid socialhögskolorna. I och med att viss del av praktiken skall betraktas som integrerad i utbildningen förutsätter Kungl. Maj:t att någon särskild praktikersättning i fortsättningen inte skall utgå, utan att eleverna får nöja sig med de studiemedel som övriga studerande har.

Utskottet har haft att ta ställning bl. a. till en motion som föreslår att sådan ersättning till viss del även bör utgå i fortsättningen eftersom eleverna trots allt utför ett visst arbete.

Utskottet säger att man delar den uppfattning som departementschefen har framfört och som också har anförts av kommunförbunden, nämligen att man inte bör ge någon ersättning alls till de studerande. Man konstaterar emellertid också att det är angeläget att det finns enhetliga principer när det gäller ersättning för praktiktjänstgöring inom skilda utbildningsområden.

Anledningen till utskottets uttalande i sammanhanget är att man kunnat konstatera, att det i vissa andra utbildningsgrenar utges ersättning, och då bör det vara på samma sätt här. Uttalandet är med andra ord en beställning på en utredning hos Kungl. Maj:t.

Jag vill bara säga att när man läser och hör vad som sägs i dessa frågor från departementet, när man tar del av vad kommunerna anför, så kan man inte undgå att göra den reflexionen, att det offentliga såsom arbetsgivare är, om jag tillåts använda uttrycket, ganska efterblivet. Det är ett starkt uttryck, men jag tycker att hela den diskussion

Ang. praktikersättning till studerande vid socialhögskolorna

som har förekommit i denna fråga klart har blottlagt hur det offentliga resone-rar som arbetsgivare.

Man har inom näringslivet tagit emot praktikanter i tiotusental varje år och det förutsattes i skolreformerna att man skall så göra. Vi har givit ersättning till dessa praktikanter och kommer att göra så även i fortsättningen. Det går inte så till att vi först mäter värdet av deras insatser och försöker ge ersättning därefter. Vi ger en ersättning så att de får en hygglig slant per timme eller dag för praktiktjänstgöringen såsom en uppmuntran för att de skall fullgöra denna och så småningom gå ut i det allmänna förvärvslivet med bättre kunskaper. Det är en modern företagares syn. Man tar sig för pannan och frågar när man läser sådana här utlåtanden vad det är som håller på att hända.

Härtill kommer att många studerande vid socialhögskolorna i fortsättningen liksom hittills kommer att praktisera hos enskilda företagare, och jag är förvissad om att de då kommer att få en praktikantlön ungefär som hittills. Även vissa kommuner kommer att ge ersättning. Det blir därför en oenhetlighet som inte är riktig. Den utredning som man alltså förordar här är i högsta grad erforderlig.

Jag vill göra den reflexionen, att det är behövt att det offentliga, såväl kommuner som städer, landsting och staten måste skaffa sig en modernare syn på företagsamheten och att vara arbetsgivare än vad man för närvarande har.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror alla som sysslat med denna sak inser skillnaden mellan de olika typer av elever, som herr Wallmark talar om. När det gäller de praktikanter han jämför med, och om vilka han säger att industrien tar emot dem, utgår jag ifrån att de inte har den studieersättning som elever på socialhögskolorna har. Det är en väsentlig

skillnad. Jag skulle tro att många kommunalmän i denna kammare har erfarenhet av vad det vill säga att ta emot de praktikanter det här är fråga om. Nu får de studiehjälp, det hade de inte förut. Det är den väsentliga skillnaden i detta fall.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets yrkande.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Utredningar som gjorts visar, att praktikersättningen för dessa grupper för några år sedan låg på 600—800 kronor i månaden, förmodligen är den något högre i dag. De studiemedel som man får behålla — jag bortser från lånemedlen, för de skall betalas igen — är 175 kronor i månaden. Därtill kommer, att normalt måste praktiken fullgöras på annan ort än där socialhögskolorna är belägna. De studerande har alltså extra utgifter i det sammanhanget. Dessa omständigheter måste man ta hänsyn till.

Jag har nu inget yrkande, herr talman. Detta är bara några reflexioner jag velat göra. Jag kan nämligen inte tåga när jag ser hur det allmänna uppträder som arbetsgivare och snålt räknar efter, om de studerande möjligtvis klarar sig med 100 eller 150 kronor och inte vill ge dem ett öre mer. Det var länge sedan vi resonerade så inom näringslivet när det gällde praktikanter.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Att herr Wallmark inte kan tåga förstår jag, men det har ju ingenting att göra med denna sak. Det nya är att dessa elever får studiebidrag ifrån statens sida.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. försäljningsskatten på guldsmedsvaror

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. försäljningsskatten på guldsmedsvaror

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljningsskatt jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 29 oktober 1965 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 162, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljningsskatt.

I propositionen hade föreslagits vissa ändringar i försäljningsskatteförordningens bestämmelser om registrering av säljare av skattepliktig vara. Ändringarna syftade till att effektivisera kontrollen i fråga om skatten på guldsmedsvaror.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 804, av herr *Stefanson m. fl.*, och II: 953, av herr *Nordgren m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att försäljningsskatten enligt förordningen den 5 mars 1948 skulle slopas från och med ingången av år 1966.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition

nr 162 — måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljningsskatt;

B) att de likalydande motionerna I: 804, av herr *Stefanson m. fl.*, och II: 953, av herr *Nordgren m. fl.*, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrarna *Stefanson, Gösta Jacobsson, Ottosson, Skårman, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo, Eriksson* i Bäckmora och *Enskog*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 804, av herr *Stefanson m. fl.*, och II: 953, av herr *Nordgren m. fl.*, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservationerna anført beträffande försäljningsskattens avskaffande.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Som talesman för reservationen av herr *Stefanson m. fl.* vill jag framföra några synpunkter.

Bevillningsutskottets betänkande nr 57 gäller vissa ändringar i försäljningsskatteförordningen med avsikt att genom vidgad registrering av säljare av s. k. guldsmedsvaror göra kontrollen på skatten vid försäljning av sådana varor mera effektiv. Den tjugoprocentiga lyxskatten på dessa varor och den lätthet varmed ohederliga importörer kan lura statsverket på denna skatt och samtidigt sätta de lojala yrkesutövarna i sämre konkurrensläge är väl så känd att jag inte behöver orda därom. I den mån som det nu föreliggande lagförslaget kan sätta stopp för denna ojusta och mot hederliga konsthantverkare ilojala importverksamhet har vi reservationer givetvis ingen erinran att göra. Vi är således eniga med utskottsmajoriteten om att tillstyrka lagförslaget.

Emellertid anser vi att även vid en

Ang. försäljningsskatten på guldsmedsvaror

synnerligen sträng kontroll är det omöjligt att komma åt alla missbruk. Då skatten även ur principiell synpunkt — som punktskatt — är tvivelaktig, anser vi att man bort gå ett steg längre och hos Kungl. Maj:t begära förslag om försäljningsskattens avskaffande snarast möjligt. Skälen därför kan sammanfattas i följande punkter.

1. Ur principiell synpunkt bör punktskatt endast tillgripas i speciella fall, och sådana föreligger inte här.

2. Även med nu föreslagen lagändring kan undandräkt av skatt inte hindras, och även om statsmakten självfallet inte skall kapitulera inför ohederlighet, kvarstår att de lojala hantverkarna blir lidande.

3. I Danmark har särbeskattningen på guldsmedsvaror slopats från den 1 april 1963. Med den livliga och billiga samfärdseln mellan Sverige och Danmark kan enskilda med fördel handla dessa småvaror i vårt grannland. Därigenom ställs de svenska guldsmederna i strykklass gentemot sina danska kolleger. Man kan fråga sig hur mycket kapital som går ur landet genom köp av guldsmedsarbeten utomlands. Här går även omsättningsskatten förlorad.

4. Guldsmedsskatten innebär en extra belastning på ett gammalt förnämligt konsthantverk, en belastning som inte har motsvarighet i någon annan bransch. Att särskilja metallvärdet och det konstnärliga värdet, vilket har ifrågasatts, torde inte bli lätt och skulle även medföra bortfall av största delen av skatteintäkten.

Herr talman! Detta är endast ett axplock bland de motiv som talar för att guldsmedsskatten skall bort snarast möjligt. Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Stefanson m. fl.

Herr OTTOSSON (h):

Herr talman! Till detta bevillningsutskottets betänkande nr 57 är fogad en reservation, där jag liksom den tidigare talaren herr Skärman återfinns bland reservanterna.

Min reservation har närmast föranletts av att jag har en känsla av att det, även om det i proposition nr 162 har föreslagits vissa ändringar i försäljningsskatteförordningen »i syfte att effektivisera kontrollen i fråga om skatten på guldsmedsvaror och därmed förhindra vissa former av skatteundandräkt, som på senare tid fått betydande omfattning», även efter ett antagande av dessa ändringar fortfarande kvarstår problem ur konkurrenssynpunkt för den, om jag så får säga, ärliga delen av juvelerarkåren, beroende på att det ännu finns möjligheter för vissa mindre nogräknade element att undgå den stadgade skatten.

Bevillningsutskottet har i sitt betänkande nr 57 påtalat vissa sammanhang, där man talar om att »använda medellösa bulvaner och bankrutterande aktiebolag i skatteundandragande syfte». Vid bevillningsutskottets behandling av propositionen talades det även om ett förfaringssätt, som har praktiserats, nämligen att en svensk tillverkare förfärdigat guldsmedsvaror, stämplat dem, betalat in skatt och sedan skickat dem till Danmark och fått skatterestitution. Han har sedan åkt över till Danmark och hämtat guldsmedsvarorna tillbaka till Sverige och sålt dem här. På så sätt har han sluppit skatten.

Det vore mig fjärran att på något sätt försvara ett sådant tilltag, men jag har en känsla av att det är svårt att förhindra det. Utskottet har även sagt i sitt betänkande, att det kan ifrågasättas om man genom den föreslagna ändringen effektivt kan förhindra den skatteundandräkt som påtalas i propositionen.

I motionsparet I: 804 och II: 953 har yrkats på försäljningsskattens omedelbara avskaffande. Med hänsyn till det skattebelopp det bär rör sig om — 60 miljoner kronor — har utskottet i sin helhet inte ansett sig kunna gå på den linjen. Reservanterna yrkar alltså under punkten B att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kän-

Ang. försäljningsskatten på guldsmedsvaror

na vad i reservationen anförts beträffande försäljningsskattens avskaffande. Jag kan därför, herr talman, yrka bifall till reservanternas hemställan vid punkten B i bevillningsutskottets betänkande nr 57.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Det är ju i och för sig tillfredsställande att reservanterna och utskottets majoritet är överens om att man skall söka stävja det skattefusk som förekommer. Denna proposition innebär ökade möjligheter att komma tillrätta med vissa former av skatteundandragande, men det är klart att utskottsmajoriteten inte lämnar någon garanti för att systemet blir absolut vattentätt i fortsättningen.

Jag gjorde en antydan under utskottsarbetet om att man kanske kunde diskutera vissa ting och ställde i utsikt att man kunde undersöka andra former för det här skatteuttaget. Men utskottet var inte intresserat, och det har alltså inte kommit fram något på den vägen.

Naturligtvis kan man dra slutsatsen att de förhållanden som råder bör föranleda att skatten omsider tas bort. Men att man i det sammanhanget åberopar allmänna skatteberedningens förslag är inte vidare logiskt, ty allmänna skatteberedningen föreslog visserligen ett generellt borttagande av alla punktskatter, men kunde göra det därigenom att den föreslog skattehöjningar på annat sätt. Det fanns alltså täckning för statens inkomster. Nu gäller det ett belopp på 60 miljoner kronor och jag har en stark känsla av att vi behöver miljonerna. Det får riksdagen klart för sig om någon månad. Därför har utskottets majoritet inte kunnat gå med på den skrivning som reservanterna vill ha.

Att oppositionen är intensiv framgår av att vi har behandlat detta ärende en gång förut under året. Av formella skäl har det öppnats en ny möjlighet att motionera i ärendet i och med den här propositionen, ty man har ju rätt att

motionera i anledning av en proposition. Jag vill alltså framhålla, att frågan inte är ny för denna riksdag.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt som bevillningsutskottets ordförande säger, att detta inte är någon ny fråga. Den här skatten innebär emellertid en snedbelastning av en viss yrkesgrupp, som ingen annan är utsatt för, och så länge den snedbelastningen finns kvar kommer vi naturligtvis att arbeta för att få en rättelse till stånd.

Självfallet behövs alla inkomster för statsverket, som kan skaffas, och vi har även sagt ifrån att vi icke avser att en ändring skall kunna ske inom detta års ram, utan vi har sagt att ändringen bör ske »snarast möjligt». Det finns väl möjligheter att baka in den i den stora budgeten; 60 miljoner betyder ju där inte så mycket. En stor del av den summan hänför sig till det konstnärliga hantverket, och inga andra hantverkare är utsatta för en sådan här skattebelastning.

Dessutom kan vi, som jag framhöll i mitt första anförande, icke med vissnet veta hur mycket pengar som går ur landet genom att guldsmedsvaror kan köpas billigare utomlands, eftersom man då slipper denna skatt — 25 procent på nettobeloppet eller 20 procent på bruttot. Därjämte går staten miste om omsättningsskatten, som ju nu är uppe i 10 procent. Man vet inte med bestämdhet hur en sådan sak verkar.

Jag vill därför vidhålla mitt tillstyrkande av reservationen.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag vill bara påpeka att den snedbelastning som uppstått genom skatteundandragande söker vi påverka med det förslag som framförts i propo-

Ang. lokaler för Nordiska rådets svenska delegation

sitionen. De legala företagen borde alltså hälsa lagändringen med tillfredsställelse.

Men det är inte detta vi diskuterar. Utskottet anser att vi bör avvakta och se vilka erfarenheter vi får — lagstiftningen blir kanske effektivare efter denna ändring, när kontrollstyrelsen får bättre kontrollmöjligheter. Reservanterna säger att även om det nu inte kan genomföras en allmän mervärdesskatt, så bör man ändå avskaffa denna punktskatt. Det är där skillnaden ligger.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets i punkten A gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten B framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skårman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 57 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skårman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 53.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk angående lönegradsuppflyttning av expeditionsvaktstjänsterna vid justitie- och militieombudsmännens expeditioner;

nr 60, i anledning av framställningar från dels riksgäldsfullmäktige, dels styrelsen för riksdagsbiblioteket angående ordinariesättning av vissa tjänster, m. m.; och

nr 61, i anledning av framställningar från dels justitieombudsmannen, dels militieombudsmannen angående vissa lönetillägg.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. lokaler för Nordiska rådets svenska delegation

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande nr 62, i anledning av framställning från riksgäldsfullmäktige angående riksdagsledamöternas arbetsruansfråga.

På bankoutskottets hemställan i utlåtande nr 36 beslöt riksdagen i maj innevarande år att uppdraga åt riksgäldsfullmäktige att, med beaktande av vad

Ang. lokaler för Nordiska rådets svenska delegation

utskottet i ärendet anført, till riksdagens höstsession framlägga förslag beträffande riksdagsledamöternas arbetsrummsfråga.

I skrivelse till bankoutskottet den 4 november 1965 hade riksgäldsfullmäktige redovisat resultatet av den begärda utredningen och därvid hemställt, att utskottet måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna av fullmäktige i skrivelsen framlagda riktlinjer och förslag i fråga om anskaffande av arbetsrum för riksdagsledamöter, m. m.,

dels uppdraga åt fullmäktige att efter samråd med berörda parter vidtaga erforderliga åtgärder för förslagets genomförande,

dels uppdraga åt fullmäktige att med anlåtande av på riksgäldsfonden tillgängliga medel förvärva kontorslokaler för riksdagens räkning genom tecknande av bostadsrätt i fastigheten Jungfrugatan 15 i Stockholm,

dels ock besluta om tillsättande av en kommitté för fortlöpande behandling och planläggning på längre sikt av riksdagens lokalfrågor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av riksgäldsfullmäktiges förevarande framställning måtte

1. godkänna av fullmäktige i framställningen framlagda riktlinjer och förslag i fråga om anskaffande av arbetsrum för riksdagsledamöter, m. m., med de undantag som framginge av vad utskottet i utlåtandet anført,

2. uppdraga åt fullmäktige att

dels efter samråd med berörda parter vidtaga erforderliga åtgärder för förslagets genomförande,

dels i enlighet med vad utskottet i utlåtandet anført verkställa kompletterande utredning rörande flyttning av riksdagsbiblioteket till kvarteret Vinstocken,

dels i enlighet med vad utskottet i utlåtandet anført söka för Nordiska rådets

svenska delegation i första hand anskaffa lokaler i riksdagshusets närhet,

dels ock med anlåtande av på riksgäldsfonden tillgängliga medel förvärva kontorslokaler för riksdagens räkning genom tecknande av bostadsrätt i fastigheten Jungfrugatan 15 i Stockholm.

Reservation hade anmälts av herrar *Augustsson* och *Lundberg*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Den blanka reservation som herr Augustsson och jag fogat till utskottets utlåtande avser en detaljfråga, nämligen Nordiska rådets lokalbekymmer.

I klämman används formuleringen att det skall uppdragas åt riksgäldsfullmäktige att för den svenska delegationens räkning »i första hand anskaffa lokaler i riksdagshusets närhet», men på sid. 14 i utlåtandet sägs: »För den händelse fullmäktige icke inom rimlig tid skulle lyckas lösa delegationens lokalfråga efter här angivna riktlinjer, synes delegationen emellertid få acceptera den föreslagna förläggningen till Jungfrugatan.»

Denna senare nödlösning hoppas jag icke skall behöva komma i fråga. Enligt min och jag vet även herr Augustssons mening är det av vikt att Nordiska rådets svenska delegation får lokaler antingen i Skandinaviska Bankens tidigare fastighet i kvarteret Vinstocken eller i någon annan fastighet omedelbart intill riksdagshuset. Med god vilja torde detta vara möjligt, så mycket mer som utskottet nu föreslår att bostadsrätten för kontorslokalerna vid Jungfrugatan skall förvärfvas i syfte att användas som bytesobjekt för att lösa denna eller någon annan lokalfråga.

Jag avser inte att ställa något yrkande, även om jag självfallet helst hade önskat att de förut citerade raderna skulle utgå ur utskottets skrivning. Jag vill bara uttrycka den förhoppningen, att riksgäldsfullmäktige tar fasta på det för Nordiska rådet positiva i detta sam-

Ang. lokaler för Nordiska rådets svenska delegation

manhang och låter dess svenska delegation efter flyttningen ur riksdagshuset landa alldeles i dess närhet, till både rådsmedlemmarnas och tjänstemännens bekvämlighet och otvivelaktigt till fromma för arbetsresultatet.

Som en liten kuriositet kan nämnas att vid behandlingen i utskottet var 22 ledamöter och suppleanter närvarande, ingen av dem med anknytning till Nordiska rådets svenska delegation. Det var en slumpmässigt uppkommen situation.

Eftersom jag inte har något säryrkande ber jag att få yrka bifall till bankoutskottets utlåtande nr 62 i föreliggande skick.

Herr PALM (s):

Herr talman! Endast några ord som kommentar till herr Lundbergs inlägg.

Bakgrunden till hela denna fråga är ju den bekanta motion nr 600 i andra kammaren, avlämnad i januari månad och underskriven av de tre borgerliga partiledarna jämte en av de mera framskjutna socialdemokratiska riksdagsmännen. I den motionen sägs beträffande arbetsrummen: »Undersökningar av hur man genom de här antydda eller andra åtgärder skall kunna finna en provisorisk lösning av riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga bör vidtagas utan dröjsmål. Vi föreslår därför att åtgärder i det syftet omedelbart igångsättes.»

Hela motionen innehåller klara och bestämda beställningar till riksgäldsfullmäktige, och vid utskottsbehandlingen har vi noterat den raskhet varmed fullmäktige gått till verket för att effektuera beställningarna. Vi säger på ett ställe i vår skrivning: »När fullmäktiges förslag nu föreligger, vill utskottet uttala sin tillfredsställelse över det konstruktiva sätt på vilket frågan angripits.» Så nämns de olika åtgärder som nu är aktuella.

Under ärendets behandling har sedan önskemål framförts om undantag — vi har haft flera sådana diskussioner som gällt olika institutioner med anknytning

till riksdagen. Bankoutskottets majoritet anser att det kan vara en smula inkonsekvent av riksdagen att först göra en beställning hos fullmäktige och sedan, så fort någonting sker, begära undantag i mycket stor utsträckning.

Vi är på det klara med att vissa organ är oundgängligen nödvändiga att ha i riksdagshuset; det framgår också av utskottets skrivning. Men till dem hör inte i första hand Nordiska rådet, och det framgår också av skrivningen. Det finns nämligen där en liten vädjan, att det bör beaktas att Nordiska rådet kommer att få sina lokaler i närheten av riksdagshuset. Kammarens ärade ledamöter kan på sid. 14 i utskottets utlåtande i stycket före det som herr Lundberg citerade läsa: »Utskottet delar delegationens uppfattning att en förläggning närmare riksdagshuset skulle vara önskvärd för delegationens del. Utskottet föreslår därför, att fullmäktige får i uppdrag att göra ytterligare försök att åstadkomma en sådan lösning.»

Därefter fortsätter utskottet med resonemanget om att för den händelse detta inte är möjligt får en flyttning av Nordiska rådet till Östermalm accepteras.

Jag tycker att det får vara någon konsekvens i vår begäran hos riksgäldsfullmäktige. Vi har ställt så bestämda krav om rumsfrågans lösning att vi inte kan göra undantag som leder till att vi läser oss i en alldeles omöjlig situation. Det var ju också meningen med motion nr 600 att något skulle ske på detta område.

Herr Lundberg säger att ingen av de 22 ledamöter och suppleanter som var närvarande vid utskottsbehandlingen tillhörde Nordiska rådet. Dess bättre, herr Lundberg, tillhör en av riksgäldsfullmäktiges ledamöter Nordiska rådet, och vi får hoppas att dessa synpunkter därför kommer att beaktas. Det ligger, som jag sagt, alltså en klart uttalad vädjan i utskottets skrivning att uppmärksamma frågan, och det tycker jag bör räcka.

Ang. lokaler för Nordiska rådets svenska delegation

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial, nr 63, med förslag till ändrad lydelse av § 2 instruktionen för riksdagens revisorer, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 5:o), 14:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 190 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde samt att statsutskottets memorial nr 193 skulle sättas sist på samma lista.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 396, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal om inrättande och drift av ett forsknings- och ett serviceorgan på vatten- och luftvårdsområdet.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ackord och eftergift beträffande vissa statens fordringar, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet; samt

nr 426, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljnings-skatt jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vartdera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelser:

Till riksdagens första kammare

Sedan bankoutskottet nu föreslagit riksdagen att fatta beslut att delegerade för riksdagens verk och kanslideputerade har att föra förhandlingar med personalorganisationer rörande kollektivavtal, får undertecknad såsom varande ledamot av båda dessa organ anhålla om befrielse från uppdraget som suppleant i riksdagens lönelegation.

Enligt av riksdagen fattat beslut har lönelegationen att å riksdagens vägnar godkänna eller förkasta de förhandlingsöverenskommelser som träffats av delegerade för riksdagens verk eller kanslideputerade, varför ledamotskap i dessa organ framstår som oförenligt.

Stockholm den 14 december 1965

Erik Wärnberg

Kammaren biföll herr Wärnbergs anhållan om befrielse från uppdraget att vara suppleant i riksdagens lönelegation.

Anmäldes och bordlades
konstitutionsutskottets memorial nr
48, angående uppskov med behandling-
en av visst ärende;

statsutskottets memorial:

nr 194, i anledning av kamrarnas
skiljaktiga beslut i fråga om motions-
vis väckta förslag angående den sven-
ska forskningsplaneringens organisation
m. m.; och

nr 195, i anledning av kamrarnas skilj-
aktiga beslut i fråga om den högre tek-

niska utbildningens fortsatta utbygg-
nad; samt

tredje lagutskottets memorial nr 36,
angående uppskov med behandling av
utskottet tilldelat ärende.

Justerades ytterligare protokollsut-
drag för denna dag, varefter kammarens
sammanträde avslutades kl. 22.29.

In fidem

K.-G. Lindelöw